ВІСНИК 5/98

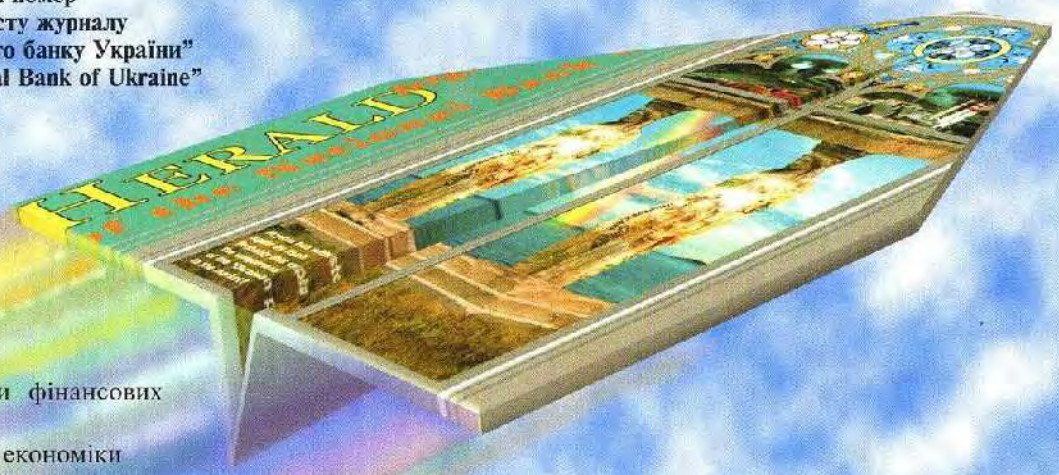
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Щасливого польоту, "Herald"!

Вийшов у світ перший номер
англомовного дайджесту журналу
"Вісник Національного банку України"
"Herald of the National Bank of Ukraine"

Тут ви знайдете:
— аналітичні огляди фінансових ринків
— прогнози розвитку економіки
— офіційну інформацію НБУ про курси валют, процентні ставки банків України, результати аукціонів із розміщення ОВДП
— іншу корисну інформацію

Телефон для довідок: (044) 267-30-14,
тел./факс: (044) 264-96-25

Журнал одержують: центральні банки та уряди зарубіжних країн, міжнародні фінансові організації, провідні фінансові інститути світу

RS-Bank: від технологій комп'ютерних до технологій банківських

Версія 4.31 - нові можливості за пільговими цінами

- Наявність механізмів податкового обліку та системи звітності НБУ
- Облік цінних паперів та підтримка різних карткових систем

Більш ніж 1100 інсталяцій в країнах СНД, 70 - в Україні!

R·Style Ukraine

Київ-110,вул. Солом'янська,5
тел.:(044)276-8052, 276-6143 ф.:243-0357
E-mail:bank@rs-ukraine.kiev.ua; http://www.r-style.kiev.ua

Редакційна колегія:
ВЕСЕЛОВСЬКИЙ О.О.
(голова)
ВОРОНОВА Л.В.
ГЕТЬМАН В.П.
ГРЕБЕНИК Н.І.
КАНДИБКА О.М.
КИРЕЄВ О.І.
КРАВЕЦЬ В.М.
КРОТЮК В.Л.
МАТВІЄНКО В.П.
ПАТРИКАЦ Л.М.
(зав.редакцією — головний редактор)
РАЄВСЬКИЙ К.Є.
СТЕПАНЕНКО А.І.
ЧЕРНИК І.П.
ШАРОВ О.М.

Номер підготовлено
редакцією періодичних видань НБУ

Головний редактор
ПАТРИКАЦ Л.М.

Заступник головного редактора
КРОХМАЛЮК Д.І.

Відділ монетарної політики
Редактор відділу **ПАПУША А.В.**

Відділ бухгалтерського обліку,
розрахунків та інформаційно-
програмного забезпечення
Редактор відділу **КОМПАНІЄЦЬ С.О.**

Відділ валютного регулювання
та міжнародних банківських зв'язків
Редактор відділу **БАКУН О.В.**

Відділ економіки, законодавчого забезпечення, банківського нагляду
та комерційних банків

Оглядач фондового ринку **НАУМЕНКО В.О.**

Головний художник
КОЗИЦЬКА С.Г.

Відділ реклами і розповсюдження
Редактор відділу **В'ЮНСКОВСЬКИЙ М.І.**

Літературний редактор **КУХАРЧУК М.В.**

Коректор
СІЛЬВЕРСТОВА А.І.

Комп'ютерний набір
ЛИТВИНОВА Н.В.

Фотокореспондент
НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.

Адреса редакції:
252028, Київ-28, просп. Науки, 7
тел./факс: (044) 264-96-25
тел.: (044) 267-39-44

Реєстраційне свідоцтво КВ №691

Передплатний індекс 74132

Дизайн, кольороподіл і друк
Поліграфічного центру "Бліц-Принт"
АТ "Видавництво "Бліц-Інформ"
тел.: (044) 441-89-19

Комп'ютерна верстка
СЕРЬОДКІН В.К.

Технічний редактор
ВОРОБЄЙ Р.М.

Умовн. друк. арк. 8.0
Підписано до друку 28.04.1998

При передруку матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на "Вісник Національного банку України" обов'язкове.

Редакція може публікувати матеріали в порядку обговорення, не поділяючи думку автора.

Відповідальність за точність викладених фактів несе автор.

Редакція не несе відповідальності за зміст рекламних матеріалів.

© Вісник Національного банку України, 1998

ВІСНИК
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Щомісячний журнал Національного банку України
Видається з березня 1995 року

№5 (27) травень 1998

ЗМІСТ

В.Ющенко
Учасникам і гостям Щорічних зборів Європейського банку реконструкції та розвитку

МАКРОЕКОНОМІКА

4 **В.Ющенко, В.Лисицький**
Функції Національного банку України та економічне прогнозування

6 **О.Черняк, Є.Корнієнко**
Модифікація макроеконометричної моделі Morishima-Saito для економіки України

МІЖНАРОДНІ БАНКІВСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ

10 **О.Кубишин**
ЄБРР: проекти, здійснені в Україні

13 **Н.Якубенко, О.Мелещук, І.Трохимчук**
Розподіл та мінімізація кредитних ризиків у міжнародних кредитних лініях

ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

17 **А.Савченко, Ю.Бендерський, В.Надточій**
Проблеми функціонування та інформаційної підтримки фондового ринку України

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

20 **О.Бакун**
УМВБ відроджує традицію

22 **О.Береславська**
"Здоров'я" гривні залежить не так від НБУ, як від темпів економічних реформ

25 Інформація за результатами торгів німецькими марками, доларами США, російськими рублями, білоруськими рублями, італійськими лірами, французькими франками, англійськими фунтами стерлінгів на Українській міжбанківській валютній біржі у березні 1998 року

26 Офіційний курс гривні щодо іноземних валют 1 групи Класифікатора НБУ, встановлений Національним банком України у березні 1998 року

28 Офіційний курс гривні щодо іноземних валют 2 групи Класифікатора НБУ, встановлений Національним банком України у березні 1998 року

ЕКОНОМІКА І ФІНАНСИ

30 **О.Петрик, С.Куріленко** Індикатори конкурентоспроможності

КОНТРОЛЬ

34 **М.Романик, М.Олексієнко** Організація, форми та методи ревізійної роботи в банках

МОНЕТИ УКРАЇНИ

37 Про введення в обіг пам'ятної монети "80 років проголошення незалежності УНР"

ФОНДОВИЙ РИНОК

38 **В.Науменко** Штиль на ринку цінних паперів України як віддзеркалення передвиборного шторму

40 Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики у березні 1998 р.

41 Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики за 1998 р.

41 Сума облігацій внутрішньої державної позики, що перебувають в обігу

ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА

42 Концепція підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців для банківської системи України

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

47 **О.Береславська, Т.Лемішевська** Перспективи розвитку ринку ф'ючерсних контрактів в Україні

49 **Є.Комісаров** Ф'ючерсні контракти на банківський депозит і кредитну ставку

50 **В.Кужель** Ф'ючерсний контракт як інструмент страхування ризиків при роботі з ОВДП

51 **Б.Івасів, М.Клапків** Економічний зміст та форми страхування кредитів

53 Інформація щодо середньої процентної ставки за кредитами Національного банку України, наданими комерційним банкам у 1998 р.

53 Процентні ставки комерційних банків за кредитами та депозитами у національній валюті

53 Інформація щодо розмірів діючої облікової ставки Національного банку України у 1998 р.

53 Інформація щодо механізмів та обсягів рефінансування Національним банком України комерційних банків у 1998 р.

МІЖДЕРЖАВНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

54 **О.Єременко** Зміна квот держав — членів МВФ

ЗАКОНОТВОРЕННЯ

56 **Ю.Мороз** Становлення вексельного обігу в Україні

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

61 Зміни і доповнення до "Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України", внесені за період із 11 березня по 15 квітня 1998 р.

62 Банки, вилучені з Книги реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ у березні 1998 р.

62 Перелік представництв українських комерційних банків в Україні

64 **А.Папуша** Банк, що знайшов своє місце на ринку

Учасникам і гостям Щорічних зборів Європейського банку реконструкції та розвитку

Шановні пані і панове!

Прийміть щире привітання і найкращі побажання від Національного банку України.

Вважаємо за високу честь бути країною проведення Щорічних зборів Європейського банку реконструкції та розвитку — однієї з найбільших і найавторитетніших фінансових організацій світу.

Україна — нова незалежна держава. Однак це країна великого і могутнього народу з тисячолітньою історією, у якій були і перемоги, і поразки, періоди занепаду і розквіту. Здобувши у 1991 році державну незалежність, український народ нині повертається на належне йому місце серед демократичних країн світу, у коло цивілізованих держав Європи.

Процес ринкових перетворень в Україні проходить не так швидко, як хотілося б, часом складно, суперечливо. І це зрозуміло: адже Україна — досить велика країна зі значними регіональними відмінностями, до того ж нашій державі дісталася чи не найтяжча спадщина недавнього тоталітарного минулого — починаючи з розбалансованої економіки і закінчуючи наслідками Чорнобиля.

Та, долаючи всі негаразди, наша країна поступово виходить із глибокої кризи. Найважчий іспит — на виживання держави — успішно складено. Нині ми впритул наблизились до відновлення економічного зростання. З приємністю зауважу, що флагманом ринкових реформ стала банківська система України, створена фактично наново всього за кілька років.

Фінансово-грошова стабілізація забезпечила створення малоінфляційного середовища, яке нині вже є невід'ємним атрибутом нашої економіки. Завдяки цьому темпи приросту грошової пропозиції в кілька разів перевищують темпи інфляції, що поступово поліпшує забезпеченість національної економіки реальними грішми. Неухильно зростає реальна вартість обсягів кредитування суб'єктів господарювання, яка ґрунтується на позитивній динаміці реальних грошових заощаджень як суб'єктів господарювання, так і населення. Інтенсифікація залучення заощаджень створює умови для подальшого розгортання інвестиційних процесів у країні. Саме завдяки цьому, незважаючи на негативні тенденції, що виникли у 1997 році на глобальних ринках світу, Україні вдалося зміцнити міжнародні валютні резерви. Передбачається, що у 1998 році досягнуті результати будуть закріплені. Фундаментальною основою цієї позитивної тенденції є стабільний курс гривні щодо іноземних валют та низькі темпи внутрішньої інфляції. Ми переконані: стабільна гривня є необхідною передумовою економічного зростання. Національний банк залишається послідовним прихильником жорсткої монетарної політики ринкового типу.

Безпосереднім виконавцем такої політики є потужна банківська система, побудована на засадах прозорості та надійності. Вважаємо, що її зміцнення є особливо важливим завданням — справою загальнонаціонального значення. Саме тому ми вже впровадили у банках України міжнародну систему обліку і статистики, розробляємо кілька значних проектів для її подальшого зміцнення.

З кожним роком інвестиційний клімат в Україні поліпшується. Звичайно, під час перехідного періоду не обходиться без непорозумінь, певних ускладнень, проте вони мають тимчасовий характер. Потенційні можливості України — країни із багатомільйонним працелюбним освіченим народом, найродючішими у світі чорноземами, розвинутою промисловістю і потужною наукою — величезні. Сміливість і мудрість інвесторів, які зупинять свій вибір на Україні сьогодні, будуть віддячені їм сторицею завтра. Твердо віримо в це!

Бажаємо вам плідної праці, мудрих рішень, успіху та процвітання!

Сподіваємося, цьому неодмінно сприятиме наша повага до високого авторитету Європейського банку реконструкції та розвитку, велика зацікавленість у розширенні і зміцненні партнерських стосунків, щире прагнення зробити все для того, щоб ця наша зустріч на українській землі справила на вас найкраще враження, стала запорукою міцної дружби і взаємовигідної співпраці!

З глибокою повагою
Віктор Ющенко,
Голова Національного банку України.

Віктор Ющенко,
Голова Національного банку України.

Віктор Лисицький,
керівник групи радників Голови Національного банку України.

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД

Функції Національного банку України та економічне прогнозування

У статті 99 Конституції України сказано: "Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави — Національного банку України". Довготермінова стабільність грошової одиниці — це складний синтез багатьох процесів, які зрештою повинні на стабільно високому рівні підтримувати попит на національну валюту як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Однак стабільно високий попит на національну валюту є лише грошовим віддзеркаленням потужного та швидкозростаючого попиту внутрішніх і зовнішніх споживачів на пропоновані вітчизняною економікою товари, роботи, послуги.

Отже, фундаментом довготривалої стабільності валюти є позитивна економічна динаміка, яка зрештою забезпечує високу конкурентоспроможність української економіки у цілому[1]. Жорстка монетарна політика, яка впроваджується міцною банківською системою, здатна забезпечувати високий внутрішній попит на національну валюту та низьку інфляцію лише протягом відносно коротких часових проміжків. Саме тому ми вважаємо, що прогнозування інфляції (внутрішня стабільність) та обмінних курсів (зовнішня стабільність) має грунтуватися на надійних прогнозах економічного зростання в секторальному та регіональному розрізах. Вважаємо, що моделі прогнозу монетарних показників у цілому та показників стабільності національної валюти зокрема не дадуть надійних результатів без упереджувального розвитку моделей прогнозу економіки. Будь-яке вдосконалення моделей прогнозування інфляції, обмінного курсу, монетарних показників не компенсує брутальної недосконалості прогнозу економічної динаміки. Мабуть, дехто з читачів розцінить цей вступ як досить тривіальний. Ми змушені знову говорити про те, про що мовилося вже неодноразово, оскільки тривають спроби компенсувати відсутність глибоких динамічних реформ дестабілізацією гривні. Грошове "накачування" економіки у такий спосіб не забезпечить більш-менш стійкого успіху в справі пожвавлення вітчизняного виробництва. Усвідомленню цього може сприяти розвиток економічного прогнозування.

Актуальність розвитку економічного прогнозування диктується поточною ситуацією

Попри значні успіхи макроекономічної стабілізації, не варто ігнорувати той загальновідомий неприємний факт, що протягом шести років незалежності України фактичний перебіг подій у її економіці принципово відрізнявся від прогнозів. Більше того, ми абсолютно впевнені, що (принаймні за останні 2—3 роки) надзвичайно низька якість економічних прогнозів є одним із факторів найглибшого порівняно з іншими постсоціалістичними країнами занепаду виробництва. Поясним цю точку зору.

Наш аналіз свідчить, що згортання обсягів виробництва формувалося під впливом двох досить великих груп факторів:

Перша — група об'єктивних факторів. Їх поява обумовлена розпадом Союзу РСР та втратою звичного завантаження більшістю промислових підприємств. Безпосередні і найболючіші наслідки дії в Україні факторів цієї групи проявилися в перші роки незалежності. Вплив факторів даної групи в основному був вичерпаний протягом 1992—1994 рр. (1994 рік, на наш погляд, — максимально допустима межа цього інтервалу. Вірогідно, основні втрати сталися протягом 1992—1993 рр.) Ми не можемо докоряти вітчизняній економічній науці за недооцінку цих втрат. Відбулося грандіозна політична катастрофа, якої не передбачала переважна більшість фахівців світу.

Друга — група суб'єктивних факторів. Вони віддзеркалюються у повільному просуванні та суперечливості економічних реформ, запізнілому вирішенні ключових питань становлення ринку, непослідовності та помилковості рішень щодо створення ринкових систем господарювання. Поява цієї групи факторів значною мірою зумовлена:

- неповним та невчасним усвідомленням фундаментальності змін, обумовлених переходом від планової до ринкової економіки;
- недооцінкою важливості макроекономічної політики та переоцінкою проблем мікрорівня;
- запізненням у розв'язанні ключових проблем ринкових та структурних перетворень.

Ця група факторів сформувалася ще 1992 року і справляє вплив, на превеликий жаль, донині. Ми цілком переконані, що добре організований економічний прогноз наслідків деяких невдалих рішень блокував би їх прийняття та сприяв перегляду концепцій реформ.

Відставання економічних реформ у нашій державі надзвичайно ускладнює проблему становлення економічного прогнозування

[1] Наприклад, стабільне зростання номінального курсу долара США щодо більшості провідних валют світу, яке спостерігається протягом двох останніх років, грунтується на економічному піднесенні та низьких темпах інфляції.

Наведемо загальновідомий приклад — податковий прес на товаровиробника протягом останніх років суттєво посилився, що знайшло відображення у безупинному зростанні частки чистих податків на виробництво та імпорт у ВВП та збільшенні питомої ваги кредитів загальному уряду у внутрішніх коедитах. Руйнівний вплив цього пресу на суспільне виробництво загальновизнаний. Однак **перехід до беземісійного кредитування дефіциту державного бюджету не супроводжувався переконливим прогнозом негативних для суспільного виробництва наслідків збереження високих рівнів державного споживання.** Надмірне державне споживання у **малоінфляційному** середовищі справляє надзвичайно гнітючий вплив на суспільне виробництво у цілому.

Можливий підхід до налагодження ефективного економічного прогнозування

Для економік постсоціалістичних держав характерні спільні специфічні риси, які зумовлюють **значну недостовірність прогнозів, побудованих на використанні загальновідомих** (хрестоматійно відомих) **моделей.** Не виняток і Україна. Більше того, **відставання економічних реформ у нашій державі** (порівняно з темпами перетворень у більшості інших постсоціалістичних країн) **надзвичайно ускладнює проблему становлення економічного прогнозування.** Окреслимо ці найважливіші риси та пояснимо їх зміст на зрозумілих злободенних прикладах.

Перша риса. **Скорочення більш як удвічі** реальних обсягів **виробництва спричинене безповоротною втратою звичного завантаження більшістю підприємств промисловості.** Під "безповоротними" ми розуміємо втрати, обумовлені радикальним скороченням обсягів виробництва військово-промислового комплексу та відкриттям споживчого ринку для імпорту, оскільки ідеологічно-військове протистояння не відновиться, а наші внутрішні ринки не закриються для імпорту. Саме тому український товаровиробник повинен шукати і вибірювати абсолютно **нові ніші на світовому ринку та вести наполегливу боротьбу за внутрішнього споживача,** що зумовлює **незизначеність перспектив відновлення прийнятних обсягів виробництва** у найпрестижніших галузях. Не виключено, що Україна підніматиметься, розвиваючи нові виробництва. Які? Відповідь на це складне запитання можуть дати прогнози, побудовані з урахуванням **ринкових** перспектив нашого виробництва.

Друга риса. **Призупинення спаду суспільного виробництва** (стабілізація обсягів реального ВВП) та початок економічного зростання зафіксовані **в умовах, коли ще не запрацювали на повну силу ринкові механізми та інструменти,** не завершено формування та законодавче оформлення цілісної системи ринкового господарювання. Наприклад, **ми ще не маємо надійних механізмів забезпечення сталого функціонування банківської системи** — не прийнято Закон "Про Національний банк", який би "легалізував" та зміцнив незалежність центрального банку країни. Бракує досконалості **системі фінансової відповідальності підприємств за взяті на себе зобов'язання** ("не працює" механізм банкрутства) і таке інше.

Саме тому **існує проблема оцінки впливів подальшого розширення ринкових регуляторів на економічну динаміку.** Зрозуміло, ці зміни можуть по-різному впливати на економічне зростання у цілому та на його складові зокрема. Вважаємо, що повноцінне функціонування системи страхування банківських депозитів економічних агентів і насамперед населення за умов збереження таємниці вкладів дало б змогу "залучити" з позабанківського обігу кілька мільярдів гривень. Це розширило б можливості кредитування економіки, а відтак забезпечило б не лише кількісні, а й **якісні** зміни в економічній динаміці. Наголошуючи на слові "якісні", вважаємо, що Україна отримала б можливість **розгорнути довгострокове інвестиційне кредитування на національній грошовій основі.**

Третя риса. **Відновлення економічного зростання відбувається в умовах, коли ще не завершено формування інституту приватної власності — фундаментального, родового інституту ринку.** Зокрема, **земля не є поки що ні товаром, ні капіталом.** Вже одне це викривляє всю систему мотивацій економічних агентів та систему цін. Зберігається значна частка державної власності у промисловості та державне регулювання цін і тарифів на "ключові" ресурси (електроенергію, житлово-комунальні по-

Модель економічного розвитку України має розроблятися у вигляді сукупності відносно автономних субмоделей, які об'єднуватимуться блоком макроекономічного узгодження

слуги). Політична боротьба навколо вирішення цих питань триває, і не зовсім зрозуміло, коли вона нарешті закінчиться. Суттєвість цієї риси можна пояснити, скажімо, так: земельна реформа, яка повернє землі функції капіталу, безумовно, приведе до швидкого зростання продуктивності праці не лише в агропромисловому комплексі, а й у споживачів його продукції. Який це матиме вплив на економіку України в цілому? І чи існуватимуть, наприклад, численні місцеві невеликі базарчики, зручні й вигідні для багатьох із нас? Навряд чи знайдеться сьогодні людина, яка б обґрунтовано, мовою чисел визначила ці багатогранні (і не завжди зусібіч позитивні) впливи.

Аналогічний приклад можна навести і стосовно таких масових ринків, як ринки електроенергії та житлових послуг. Тут теж, найімовірніше, радикально зміниться система мотивацій ринкового ціноутворення. У який бік? У яких обсягах і з якими темпами? Відповідь дав би прогноз.

Четверта риса. **Не подолано значні перешкоди на шляху руху капіталу та робочої сили.** Найкраснномовніший приклад — **неухильне посилення тиску і так важкого податкового пресу формує досить потужне перетікання доданої вартості у грошовій формі з офіційної економіки в неофіційну,** "сіру" **економіку.** Зворотного руху майже немає. Звужуючи можливості кредитування офіційної економіки, цей процес **створює надзвичайно високу (антиінвестиційно високу!) ціну грошей в офіційній економіці, уповільнюючи її економічне зростання.** Однак **коріння цієї проблеми — надмірно високі державні витрати,** які задовольняються, крім того, високими обсягами державних запозичень на відкритому грошовому ринку. **Зниження питомої ваги державних витрат** до рівнів, які б стимулювали процес повернення грошей із неофіційної економіки в офіційну, нині неможливе, оскільки країна **знаходиться в колі надзвичайно гострих соціальних і політичних проблем. Вирішувати їх обов'язково доведеться, а це викличе появу якісно нових тенденцій в економічному зростанні.** Один із прикладів — успішний розвиток малого бізнесу в результаті зниження оподаткування до розумних меж. **Прогноз результатів радикального зниження державного споживання є надскладною проблемою.**

П'ята риса. Сукупний економічний агент досить повільно пристосовується до ринкових умов. Причиною тому — невирішені ключові питання формування всієї системи ринкових відносин. Не виключено, що результатом успішного розв'язання цих питань стане стрибкоподібне зростання активності сукупного економічного агента. Це також треба вміти прогнозувати.

Отже, **простір імовірних економічних тенденцій в Україні є суттєво дискретним.** Тобто — **економічна динаміка** у цілому та її складові **залежать від проведення ключових змін у процесі творення ринкової економіки.** Інакше кажучи, ми не зможемо синтезувати модель економічного розвитку України у вигляді сукупності плавних, однорідних функцій.

Вважаємо, що **модель економічного розвитку України має розроблятись у вигляді сукупності відносно автономних субмоделей, об'єднаних блоком макроекономічного узгодження.** Дуже важливо, щоб ці субмоделі давали змогу виділяти та досить надійно оцінювати результати розв'язання ключових питань реформування економіки, таких, як:

- реформи системи оподаткування;
- радикального скорочення державного споживання,
- проведення земельної реформи;
- впровадження цілісної системи повнаціональної фінансової відповідальності (включення механізму банкрутства);
- впровадження цілісної системи захисту прав вкладників (захист депозитів);
- впровадження широкої та глибокої дерегуляції системи правовідносин у малому бізнесі;
- впровадження високоефективного адресного соціального захисту;
- впровадження пенсійної реформи тощо.

Досвід шести років незалежності переконливо довів, що монетарні інструменти потужно впливають на регулювання економічних тенденцій. Однак прогнози економічної динаміки та прагматичні політико-економічні рішення мають ґрунтуватися на глибокому аналізі розвитку всього розмаїття ринкових систем та інструментів. □

Олександр Черняк,
завідувач кафедри економічної кібернетики Національного університету імені Тараса Шевченка. Кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Євгенія Корнієнко,
студентка економічного факультету Національного університету імені Тараса Шевченка.

ТОЧКА ЗОРУ НАУКОВЦІВ

Модифікація макроеконометричної моделі Morishima — Saito для економіки України

Після створення першої моделі Тінбергена (1939 р.) макроекономічних моделей для різних країн світу було побудовано багато. Їх розмірність коливається у межах від трьох до кількох тисяч рівнянь. Типова макроекономічна модель[1] базується на таких із них:

(1) C=C(X) — функція споживання;
(2) I=I(X,r) — функція інвестицій;
(3) X= C + I + G — сукупний попит;
(4) X=X(N,K,t) — виробнича функція;
(5) dX/dN=w/p — рівень заробітної плати;
(6) $w=w_0$ та w=w(p,U) — гранична продуктивність праці, функція попиту на працю;
(7) M=L=p × L(X,r) — грошовий ринок;
(8) U=n - N — безробіття, де
r — ставка процента,
G — державні витрати,
N — зайнятість,
K — основні виробничі фонди,
t — час,
w — грошове вираження заробітної плати,
p — рівень цін,
M — пропозиція грошей,
L — попит на гроші,
n — пропозиція праці.

Розглянемо модернізовану макроеконометричну модель Morishima — Saito[2], яка складається із семи регресійних рівнянь та однієї тотожності. Ця модель містить сім ендогенних та шість екзогенних змінних.

Ендогенні змінні.
Y — валовий внутрішній продукт,
C — загальне споживання,
L — кількість зайнятих,
p — рівень цін,
w — середня ставка заробітної плати,
h — кількість днів, фактично відпрацьованих одним працівником за рік,
I — інвестиції.

Екзогенні змінні.
IR — процентна ставка рефінансування НБУ,
ER — обмінний курс (долар США / укр. крб.),
B — чистий експорт,
M — грошова маса,
N — популяція (кількість населення у країні),
t — час.

Спробуємо побудувати цю модель, використовуючи дані, починаючи з 1990 року[3], а також проаналізувати отримані

[1] Bernhard Bohm. Introduction to Macroeconometrics Estimation of Equations // Joint Vienna Institute Seminar on Forecasting, Macroeconometric Models. — 1997. P. 21—22.

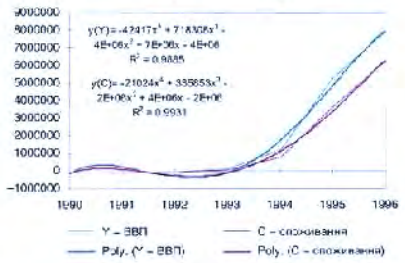
[2] Morishima M. The working of econometric models. — Cambridge Univ. Press, 1972.

[3] Ющенко В. Проблема ремонетизації економіки України // Вісник НБУ. — 1997. — № 6 — С. 3 — 20. Ющенко В. Формування пропозиції грошей в Україні // Вісник НБУ. — 1997. — № 8 — С. 3 — 12. Тенденції Української економіки. — 1996 — № 1. Тенденції Української економіки. — 1997. — № 3; 8.

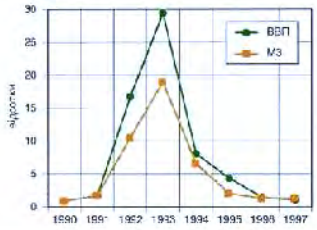
Таблиця 1.

Окремі макроекономічні показники, млрд. крб.	Роки						
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Споживання, C	123	214	3198	94925	828573	3692084	6297981
ВВП, Y	167.1	299.4	5032	748495	1203769	5293310	7919000
Кількість населення, N	51.7	51.9	52.1	52.5	52.1	51.7	51.2
Грошова маса, M	130	238	2522	48150	321570	684630	936400
Рівень цін, p	—	3	31	1696	16809	80137	144432

Співвідношення споживання і ВВП та їх згладжені тенденції

Темпи приросту ВВП та М3 у 1990–1997 рр.

Зв'язок грошової маси та валютного курсу у 1990–1997 рр.

результати, використовуючи t-тест, F-критерій Фішера та критерій Дарбіна-Уотсона. Спочатку розглянемо кожне рівняння окремо, перевіримо залежність результату від факторів і достовірність отриманих результатів.

1. Функція споживання (розрахунок на душу населення):

$$\ln(C/N)=\alpha_0 + \alpha_1 \times \ln(Y/N) + \alpha_2 \times \times \ln(M/p \times N) + \alpha_3 \times \ln(C_{-1}/N_{-1}) + \varepsilon.$$

Із графіків видно, що споживання і ВВП досить корельовані між собою. Вони мають однакові тенденції, що описуються поліноміальним трендом четвертого ступеня.

Використовуючи дані таблиці 1, отримуємо рівняння регресії з такими коефіцієнтами (табл. 1а):

$$\ln(C/N)= -0{,}4669 + 0{,}9268 \ln(Y/N) - -0{,}2955 \ln(M/p \times N) + 0{,}0518 \times \times \ln(C_{-1}/N_{-1}).$$

Усі коефіцієнти є статистично залежними. R^2=0,998, що свідчить про наявність досить сильного зв'язку між факторами та результатом.

Оцінюючи модель за F-критерієм Фішера, можна сказати, що з імовірністю 0,95 отримані результати є достовірними, оскільки обчислене F-значення дорівнює 503,3, що є більшим за F-табличне значення при відповідних ступенях свободи $F_{табл}$ (0,05, 4, 3)=9,12. Статистика Дарбіна-Уотсона d=2,27.

2. Функція попиту на гроші:

$$\ln(M/p)= \beta_0 + \beta_1 \times \ln(Y) + \beta_2 \times \times \ln(M_{-1}/p_{-1}) + \beta_3 \times \ln(IR) + \varepsilon.$$

Аналізуючи дані таблиці 2, отримуємо таке рівняння регресії (табл. 2а):

$$\ln(M/p)= -3{,}6654 + 1{,}3 \times \ln(Y) + + 0{,}5383 \times \ln(M_{-1}/p_{-1}) - - 0{,}1972 \times \ln(IR).$$

Усі коефіцієнти є статистично залежними. R^2=0,965, що свідчить про наявність досить сильного зв'язку між факторами та результатом. Оцінюючи модель за F-критерієм Фішера, можна сказати, що з імовірністю 0,95 отримані результати є достовірними, оскільки обчислене F-значення дорівнює 27,64, що є більшим за $F_{табл}$=9,28 при відповідних ступенях свободи. Значення d=3,14.

3. Виробнича функція:

Таблиця 1а.

Регресійна статистика		Коефіцієнти		Стандартна помилка	t-статистика
Множинний R	0.99900807	α_0	-0.4669705	0.471089828	-0.991255832
R-квадрат	0.99801713	α_1	0.92681771	0.092968361	9.969173372
Знормований R-квадрат	0.99603426	α_2	-0.2955253	0.444735468	-0.664496931
Стандартна помилка	0.29817191	α_3	0.05177959	0.099615143	0.519796442
F	503.320468	DW	2.27082248		

Таблиця 2.

Окремі макроекономічні показники, млрд. крб.	Роки						
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ВВП, Y	167.1	299.4	5032	748495	1203769	5293310	7919000
Грошова маса, M	130	238	2522	48150	321570	692996	936400
Рівень цін, p	—	3	31	1696	16809	80137	144432
Процентна ставка рефінансування НБУ, IR	—	—	80	213	232	119	60
Обмінний курс долар США/укр. крб., ER	—	—	749	25000	104200	179400	188900

Таблиця 2а.

Регресійна статистика		Коефіцієнти		Стандартна помилка	t-статистика
Множинний R	0.982393	β_0	-3.66541	1.956298	-1.87365
R-квадрат	0.965095	β_1	1.300031	0.449345	2.893169
Знормований R-квадрат	0.930191	β_2	0.538353	0.134965	3.988837
Стандартна помилка	0.268457	β_3	-0.19724	0.130383	-1.51277
DW	3.145144	F	27.64941		

Таблиця 3.

Окремі макроекономічні показники, млрд. крб.	Роки						
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ВВП, Y	167.1	299.4	5032	748495	1203769	5293310	7919000
Робоча сила, L	25.4	25.0	24.0	23.4	22.2	21.1	21
Кількість днів, h	234.9	—	227.1	—	216,5	211,8	—
Валові інвестиції, I	38	55,88	1365,68	36069,4	283247	1058662	1644776

Таблиця 3а.

Регресійна статистика		Коефіцієнти		Стандартна помилка	t-статистика
Множинний R	0.978784	u_0	2.754808	0.857319	3.213281
R-квадрат	0.958019	u_1	2.047725	0.191702	10.68179
Знормований R-квадрат	0.949622	DW	1.469504		
Стандартна помилка	1.014394	F	114.1006		

Таблиця 4.

Окремі макроекономічні показники, млрд. крб.	Роки						
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ВВП, Y	167.1	299.4	5032	748495	1203769	5293310	7919000
Заробітна плата, w	—	—	1551	34217	311972	1499418	—

Таблиця 4а.

Регресійна статистика		Коефіцієнти		Стандартна помилка	t-статистика
Множинний R	0.99923122	γ_0	-1.273482	0.303899312	-4.19047397
R-квадрат	0.99846304	γ_1	0.998586	0.022619883	44.14637601
Знормований R-квадрат	0.99795072	DW	1.923493		
Стандартна помилка	0.13681999	F	1948.903		

Таблиця 5.

Період	Середня зарплата, w, крб./місяць	Кількість днів, фактично відпрацьованих одним працівником, h	Рівень цін, дефлятор ВВП, p	Зайнятість (усього), L, тис. чол.
1994 Q1	852419	53.9	10658	16860
1994 Q2	1065384	54.0	12715	16596
1994 Q3	1291688	52.4	14501	16236
1994 Q4	2892148	56.2	33028	16161
1995 Q1	4580648	54.0	65676	16037
1995 Q2	6896484	51.8	81385	15916
1995 Q3	9059615	51.4	96271	15936
1995 Q4	11693508	54.6	116732	15625
1996 Q1	12159333	51.8	138358	15440
1996 Q2	13314333	50.8	148677	15263
1996 Q3	14429000	49.8	151110	15037
1996 Q4	15222000	53.0	157212	14766

Таблиця 5а.

Регресійна статистика		Коефіцієнти		Стандартна помилка	t-статистика
Множинний R	0.994944516	φ_0	-42.93853	35.14656341	-1.221699153
R-квадрат	0.989914591	φ_1	1.214839	0.207814528	5.845784598
Знормований R-квадрат	0.979829181	φ_2	0.356705	0.165599926	2.154019239
Стандартна помилка	0.120730444	φ_3	0.319469	0.180534128	1.769574615
F	98.15314	φ_4	5.592176	4.52979486	1.23453187
DW	1.698066				

$\ln(Y) = u_0 + x \times \ln(h \times L) + (1-x) \times \times \ln(L_{-1}) + u_1 \times t + \varepsilon$,

де x — коефіцієнт виробничої функції,
t — час.

Аналізуючи це рівняння, отримуємо такі результати (табл. 3а):

$\ln(Y) = 2.754808 + 0,36 \times \ln(h \times L) + +0,64 \times \ln(L_{-1}) + 2.047725 \times t.$

Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,958, що свідчить про досить сильний взаємозв'язок між фактором та результатом. Оцінка моделі за F-критерієм Фішера вказує на достовірність отриманих результатів.

$F_{обчисл.}=114,1 > F_{табл.}=7,71.$

Статистика Дарбіна-Уотсона d=1.469.

4. Рівняння, що показує частку фонду заробітної плати в номінальному ВВП:

$\ln(w)= \gamma_0 + \gamma_1 \times \ln(Y) + \varepsilon.$

Аналізуючи дані таблиці 4, отримуємо таке рівняння регресії (табл. 4а):

$\ln(w)= 1,2734 + 0,9985 \times \ln(Y).$

Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,998, що свідчить про досить сильний взаємозв'язок між фактором та результатом. Оцінка моделі за F-критерієм Фішера вказує на достовірність отриманих результатів.

$F_{обчисл.}=1948,9 > F_{табл.}=7,71.$

Обчислене значення d=1,923.

5. Рівняння заробітної плати:

$\ln(w/h) = \varphi_0 + \varphi_1 \times \ln(w_{-1}/h_{-1}) + + \varphi_2 \times \ln(p/p_{-1}) + \varphi_3 \times \ln(p_{-1}/p_{-2}) + + \varphi_4 \times \ln(L/0,57N) + \varepsilon.$

Рівняння регресії в даному випадку отримуємо таке (табл. 5а):

$\ln(w/h) = -42,938 + 1,2148 \times \times \ln(w_{-1}/h_{-1}) + 0,3567 \times \ln(p/p_{-1}) + + 0,3194 \times \ln(p_{-1}/p_{-2}) + 5,5921 \times \times \ln(L/0.57N).$

Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,9898, що свідчить про наявність сильного зв'язку між факторами та результатом. За даними, отриманими при оцінюванні моделі 5 за критерієм Фішера, результати є достовірними при відповідних ступенях свободи.

$F_{табл.}=4,53 < F_{обчисл.}=98,15.$

Значення d=1,698.

6. Рівняння відпрацьованих годин:

$\ln(h) = \varphi_0 + \varphi_1 \times \ln(w_{-1}/p_{-1} \times h_{-1}) + + \varphi_2 \times \ln(L/0,57N) + \varepsilon.$

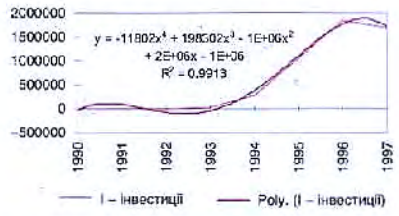
Побудувавши за даними таблиці 5 відповідну регресію, отримуємо рівняння для підрахунку кількості фактично відпрацьованих днів одним працівником (табл. 5б).

$\ln(h) = 0,2465 + 0,1615 \times \ln(w_{-1}/p_{-1} \times \times h_{-1}) + 0,3875 \times \ln(L/0,57N).$

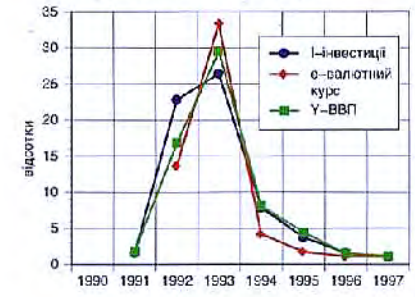
Коефіцієнт детермінації свідчить про наявність зв'язку між факторами та результатом $R^2=0,7097$. За F-критерієм Фішера отримані результати достовірні при відповідних ступенях свободи.

$F_{обчисл.}=7,3 > F_{табл.}=6,94.$

Валові інвестиції у 1990—1997 рр.

Валові інвестиції ВВП, валютний курс у 1990—1997 рр.

d-значення дорівнює 3,443.

7. Рівняння для розрахунку інвестицій:

$$\ln(I) = \phi_0 + \phi_1 \times \ln(KR) + \phi_2 \times \ln(M) + \phi_3 \times \ln(IR) + \phi_4 \times \ln(ER) + \varepsilon.$$

Зробивши аналіз даних таблиці 6, отримуємо таку залежність (табл. 6а):

$$\ln(I) = -0{,}8534 + 0{,}5107 \times \ln(KR) + 0{,}3966 \times \ln(M) - 0{,}3477 \times \ln(IR) + 0{,}3336 \times \ln(ER).$$

Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,9999, що свідчить про наявність сильного зв'язку між факторами та результатом. Оцінюючи модель за F-критерієм Фішера, можна сказати, що з імовірністю 0,95 отримані результати є достовірними, оскільки обчислене F-значення дорівнює 4875,33, що є більшим за F-табличне при відповідних ступенях свободи $F_{табл.}$ (0,05, 4, 3)=19,2. d=2,9.

8. Тотожність національних рахунків:

$$Y = C + I + B = C + I + EX - IM.$$

B — чистий експорт (експорт–імпорт).

За допомогою методу множинної регресії та з урахуванням максимального значення коефіцієнта множинної кореляції було обрано описані вище регресійні моделі. Вони є початковим етапом у системному моделюванні макроекономічних показників на основі класичних рівнянь та залежностей. Моделі обчислено у млрд. крб. через брак статистичних даних у гривнях. У подальшому їх варто обчислити у млн. гривень, використовуючи шоквартальні значення показників. Отримані результати коефіцієнтів та тенденцій вочевидь точніше відображатимуть динаміку показників.

Таблиця 5б.

Регресійна статистика		Коефіцієнти		Стандартна помилка	t-статистика
Множинний R	0.84248676	φ_0	0.246516198	1.339683234	0.184010811
R-квадрат	0.70978394	φ_1	0.161534466	0.053533692	3.017435535
Знормований R-квадрат	0.613045254	φ_2	0.387193826	0.18285753	2.117461759
Стандартна помилка	0.020787375	DW	3.443464394	F	7.337126086

Таблиця 6.

Окремі макроекономічні показники, млрд. крб.	Роки						
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Інвестиції, I	38	59,88	1365,7	36069,4	283247	1058662	1644776
Грошова маса, M	130	238	2522	48150	321570	692996	936400
Кредити, надані банками України, KR	—	148	4438	53623	297317	847144	1126276
Процентна ставка рефінансування НБУ, IR	—	—	80	213	232	119	60
Обмінний курс долар США/укр. крб, ER	—	—	749	25000	104200	179400	188900

Таблиця 6а.

Регресійна статистика		Коефіцієнти		Стандартна помилка	t-статистика
Множинний R	0.999974362	ϕ_0	-0.853418378	0.59709377	-1.429287025
R-квадрат	0.999948724	ϕ_1	0.510651309	0.091283606	5.594118479
Знормований R-квадрат	0.99974362	ϕ_2	0.39655484	0.235164104	1.686289843
Стандартна помилка	0.064810954	ϕ_3	-0.347749883	0.110667757	-3.142287245
DW	2.963153957	ϕ_4	0.33364511	0.221317963	1.507537412
F	4875.332973				

Таблиця 7. **Структура використання номінального ВВП офіційної економіки України 1990—1996 рр.**

Окремі макроекономічні показники, млрд. крб.	Роки						
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ВВП, Y, млрд. крб.	167.1	299.4	5032	748495	1203769	5293310	7919000
ВВП, %	100	100	100	100	100	100	100
Споживання, C	123	214	3198	94925	828573	3692084	6297981
Кінцеві споживчі витрати, %	73,65	71,48	63,56	64,02	68,83	69,75	79,53
Валове нагромадження основного капіталу (ВНОК), K	40	64	1381	36349	285820	1275939	1680000
ВНОК, %	22,75	20,04	27,14	24,29	23,53	20,00	20,77
Чистий експорт, B	-2,01	5,9	100,14	-4603,3	-38159,4	-212261,7	-186888,4
Чистий експорт, %	-1,20	2,0	1,99	-0,31	-3,17	-4,01	-2,36

ПІДСУМКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

ЄБРР: проекти, здійснені в Україні

Європейський банк реконструкції та розвитку є одним із тих міжнародних фінансових інститутів, які активно допомагають Україні у переході до ринкових відносин. Допомога надається шляхом фінансування конкретних програм у різних галузях народного господарства. Щорічні збори ЄБРР у Києві — добра нагода коротко представити проекти, здійснені Європейським банком в Україні.

Олександр Кубишин,
економіст департаменту міжнародних зв'язків Національного банку України.

МЕТА І МЕТОДИ РОБОТИ ЄБРР

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) створено за угодою, укладеною у Парижі 29 травня 1990 року. Засновниками ЄБРР стали 40 країн: усі європейські (крім Албанії), США, Канада, Мексика, Марокко, Єгипет, Ізраїль, Японія, Південна Корея, Австралія, Нова Зеландія, а також Комісія Європейського співтовариства і Європейський інвестиційний банк. Мета створення банку — сприяти переходу до ринково орієнтованої економіки та приватній і підприємницькій ініціативі у країнах Центральної та Східної Європи. Установчі збори Ради керуючих ЄБРР відбулися сім років тому — 15—17 квітня 1991 року у Лондоні. Штабквартира банку знаходиться там дотепер.

Нині ЄБРР має 60 акціонерів, серед яких і ті 26 країн, де він здійснює свої операції. Це Албанія, Азербайджан, Білорусь, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Македонія, Вірменія, Грузія, Естонія, Казахстан, Киргизстан, Латвія, Литва, Молдова, Польща, Румунія, Росія, Словаччина, Словенія, Таджикистан, Туркменистан, Угорщина, Узбекистан, Україна, Хорватія, Чехія. Європейський банк надає допомогу, запроваджуючи економічні реформи, сприяючи розвитку конкуренції, приватизації та підприємництва і враховуючи нагальні потреби країн на різних етапах реформування. Діяльність банку спрямована на зміцнення фінансових організацій і правової системи, розвиток приватного бізнесу та інфраструктури, необхідної для підтримки приватного сектора. Свою роботу ЄБРР проводить за принципами інвестування і банківської діяльності. Він здійснює зовнішнє пряме і спільне фінансування проектів, а також мобілізує внутрішній капітал. Кошти для реалізації проектів залучаються як із приватного, так і з державного секторів економіки країн-акціонерів.

ЄБРР В УКРАЇНІ

З 1992 року Європейський банк реконструкції та розвитку працює в Україні. Впроваджуючи свої проекти, банк виділяє такі основні стратегічні напрями:

- сприяння розвитку приватного банківського сектора з метою забезпечення приватних компаній джерелами довгострокового кредитного фінансування, а також розвиток експортного комерційного кредиту та інших фінансових інструментів для підтримки експорту;
- розвиток приватного виробництва через кредитні лінії, а також через пряме фінансування спільних та українських приватних підприємств, участь в акціонерному капіталі малих і середніх підприємств. Банк робить особливий акцент на співпраці з українськими компаніями, на розвитку міцних зв'язків із місцевими бізнесовими колами;
- технічна допомога державним підприємствам спрямована на розробку інвестиційних проектів, розвиток фінансового планування, системи закупівель на світових ринках та управління проектами;
- реструктуризація енергетичного сектора шляхом запровадження енергозберігаючих технологій, модернізації енергетичного сектора, фінансування нафтових і газових проектів; підвищення ядерної безпеки водночас із проведенням політики банку в галузі енергетики;
- залучення приватних інвестицій у розвиток сільського господарства;
- реформування ключових секторів інфраструктури — таких, як транспорт, телекомунікації і муніципальні служби.

ЄБРР фінансує проекти переважно у приватному секторі економіки; поряд із цим він має досвід підтримки великих програм, у яких бере участь держава.

ПРОЕКТИ У ПРИВАТНОМУ СЕКТОРІ

Фонд "Україна"

Інвестиційний фонд "Україна" засновано у 1992 році. Акціонерний капітал фонду — 11.8 млн. доларів США, з яких частка ЄБРР становила 3.5 млн. доларів. Співзасновниками фонду стали International Financial Corporation (IFC), Emerging Markets Management, Bank of Boston, кілька приватних інвесторів. Керівництво здійснює компанія Claflin Capital Management Inc. У грудні 1994 року було укладено угоду про збільшення обсягів власного капіталу на 8.5 млн. доларів за рахунок частки ЄБРР.

Фонд здійснює операції виключно в Україні: стає співзасновником малих і середніх підприємств, інвестує кошти у приватизовані підприємства за умови прибутковості проектів і високої кваліфікації керівництва компаній. Переважна частина його капіталу використовується для інвестицій у виробництво товарів народного споживання та надання послуг на ринку України. Фонд інвестував кошти в компанію роздрібної торгівлі в Києві, підприємства із виробництва меблів, упаковки чаю та виробництва корабельного спорядження в Одесі, фірми з виготовлення продуктів харчування, будівельних матеріалів тощо (понад 30 проектів).

Кредитна лінія на розвиток малого і середнього підприємництва

У грудні 1994 року ЄБРР та Україна уклали угоду про відкриття кредит-

ної лінії обсягом 121.2 млн. доларів США на розвиток малого і середнього підприємництва (МСП). Кошти були надані чотирма траншами Національному банку України для передачі комерційним банкам, що відповідають критеріям ЄБРР і визначені для проведення подальшого кредитування МСП. На сьогодні такими банками є "Україна", Приватбанк, Укркредитбанк, "Аваль", ВАбанк, "Ажіо" та Західноукраїнський комерційний банк (ЗУКБ). При Національному банку України працює Група управління проектом (ГУП), яка здійснює детальний контроль за видачею, використанням і поверненням позик, аналізує щомісячну і щоквартальну звітність банків-учасників і бенефіціарів.

Усього по кредитній лінії МСП було здійснено понад 100 проектів кредитування у різних секторах економіки та у 22 регіонах України, створено майже 3000 нових робочих місць; до державного бюджету надійде близько 106 млн. доларів США у вигляді податків.

Готується до підписання угода про другу кредитну лінію розвитку МСП обсягом 80 млн. ЕКЮ.

"Полтава Петролеум"

У квітні 1995 року ЄБРР уклав угоду зі спільним підприємством Poltava Petroleum Company (PPC) про кредит у сумі 8 млн. доларів США на розробку Ігнатівського нафтогазового родовища. PPC — спільне українсько-британське підприємство. 51% акцій належить Фонду державного майна і Полтавському газпрому, 49% — JKX Exploration and Production Ltd., британській компанії з розробки родовищ нафти і газу. Кошти було використано для фінансування буріння чотирьох нових свердловин та їх приєднання до існуючої системи видобутку. Завдяки проекту значно збільшено видобуток нафти і газу в Полтавській області, що зменшило залежність України від постачання енергоносіїв із Росії.

"Київ-Атлантик"

У травні 1995 року банк інвестував 3 млн. доларів США і надав кредит у сумі 3.9 млн. доларів спільному підприємству Kiev-Atlantic Ukraine, яке створило агроцентр поблизу Києва. Фермери за свою продукцію отримують необхідні сільськогосподарські поставки: від мінеральних добрив та насіння до ветеринарних продуктів, обслуговування техніки і пального. Це був перший проект банку в галузі сільського господарства. У жовтні 1997 року ЄБРР підписав угоду про додаткові інвестиції. Це дасть змогу значно розширити діяльність агроцентру з переробки сільськогосподарської сировини і виробництва комбікормів.

Дніпропетровський олійно-екстрактний завод

Дніпропетровський олійно-екстрактний завод (ДОЕЗ) — провідне українське підприємство з виробництва соняшникової олії. Воно було першим серед повністю приватизованих у цій галузі. З 1990 року швейцарська компанія Ita Holding S.A., яка активно працює в галузі переробки соняшникової олії, інвестувала в завод 5 млн. доларів США. В липні 1995 року ЄБРР вклав у акціонерний капітал заводу 8.5 млн. доларів (частка банку становила 41.7%). Надані інвестиції використано на фінансування будівництва заводу з виготовлення і розливу харчової олії, заходів щодо захисту навколишнього середовища та забезпечення робочого капіталу. Новий завод доповнює існуючі виробничі потужності та дає змогу ДОЕЗ переробляти 50% обсягу неочищеної олії і продавати її в сучасній упаковці. У вересні 1997 року укладено нову кредитну угоду на суму, еквівалентну 18.1 млн. ЕКЮ на подальше розширення виробництва і продажу рафінованої олії.

Кредити Першому українському міжнародному банку для АПК

У серпні 1995 року ЄБРР надав кредит на суму 13 млн. доларів США Першому українському міжнародному банку (ПУМБ). Це дало змогу провідному банку нашої країни значно розширити обсяги середньострокового кредитування в агропромисловому комплексі — найперспективнішому секторі економіки України. Кредити отримували в основному підприємства з переробки харчових продуктів, постачальники харчової сировини, підприємства, що виготовляють обладнання для сільського господарства, а також компанії, які займаються упаковкою та розподілом харчових продуктів по всій Україні. Позичальниками є переважно приватні компанії, хоча державні підприємства, які знаходяться у процесі приватизації, також мають право на кредит. Це перша пряма міжбанківська кредитна лінія, що є доповненням до кредитної лінії для малого і середнього підприємництва, угоду про яку було укладено у грудні 1994 року. Нині обговорюється можливість надання нового кредиту ПУМБу із ширшим спектром кредитування.

Київський міжнародний банк

Київський міжнародний банк (КМБ) — новий інвестиційний банк, що спрямовує свою діяльність на обслуговування компаній та фінансування проектів. ЄБРР вклав у статутний капітал КМБ 1.75 млн. ЕКЮ (35%). Співакціонерами банку є нідерландський Rabobank International, який теж має частку 35%, а також Банк "Україна" та Польський кредитний банк (відповідно 17 і 13 відсотків). КМБ отримав попередній дозвіл Національного банку України і в даний час проходить процедуру отримання ліцензій на проведення операцій.

Укррічфлот

Акціонерна судноплавна компанія Укррічфлот — перше приватизоване річково-морське транспортне підприємство в Україні — у вересні 1995 року отримала від ЄБРР кредит у сумі 16.5 млн. доларів США на придбання п'яти нових суден класу "річка — море" на румунському суднобудівному заводі "Олтеніца". Половину суми прокредитовано "Банком Шотландії". Придбання суден значно підвищило конкурентоспроможність Укррічфлоту на ринку водних перевезень вантажів у Чорноморському та Середземноморському регіонах, по Дунаю та Дніпру. ЄБРР співпрацював з Укррічфлотом ще з лютого 1993 року — як консультант із фінансових питань у процесі приватизації компанії.

Івеко-КрАЗ

У листопаді 1995 року ЄБРР інвестував 18 млн. доларів США в автомобілебудівний завод Iveco-КрАЗ. Це 30 % статутного фонду підприємства. Iveco-КрАЗ — спільне підприємство Iveco SpA, провідного італійського виробника, що входить до складу групи Fiat SpA, та Кременчуцького автозаводу (КрАЗ), найбільшого в Україні виробника вантажних автомобілів. Спільне підприємство реалізує в Україні дві моделі легких і середніх вантажних автомобілів, які виробляються на італійських заводах та комплектуються на Кременчуцькому автозаводі. На території України створено мережу сервісного обслуговування цих автомобілів. Найближчими роками заплановано збільшення обсягу комплектуючих, які виготовляються в Україні, до 70%.

Термінал "Южний"

У грудні 1995 року ЄБРР схвалив інвестування на суму 5.1 млн. доларів США в акціонерний капітал для модернізації двох причалів терміналу в Южному (30 кілометрів від Одеси), для транспортування та зберігання сипких вантажів (в основному мінеральних добрив) для подальшого їх відвантаження на експорт. Готується також програма кредитування спорудження й інших терміналів у Южному.

Програма сприяння торгівлі

Мета програми з підтримки експортно-імпортних операцій, започаткованої ЄБРР, — розширення можливостей провідних українських банків щодо фінансування торговельних операцій між своїми найбільшими партнерами. У грудні 1995 року ЄБРР відкрив кредитну лінію для надання банківських гарантій на суму 50 млн. доларів США. Банк гарантує зобов'язання українських банків-учасників перед їхніми банками-кореспондентами за принципами торгово-фінансових інструментів. Завдяки цим гарантіям буде пом'якшено очікуваний ризик платежів, пов'язаний як із імпортними, так і з експортними фінансовими інструментами, випущеними місцевими банками. У рамках програми сприяння торгівлі працюють два банки, які визначив ЄБРР: Приватбанк і Перший український міжнародний банк (ПУМБ).

"Світоч"

У квітні 1997 року ЄБРР надав фінансування в обсязі 10 млн. доларів США фірмі "Світоч", першій в Україні приватизованій кондитерській компанії, для допомоги у програмі модернізації виробництва. Кошти банку (інвестиція у 2 млн. доларів і кредит у 8 млн. доларів) використовуються на придбання підприємством нових виробничих ліній, переведення бухгалтерської системи обліку й звітності на міжнародні стандарти та здійснення програми "Світоч-2000", спрямованої на підвищення ефективності компанії. Західноукраїнський комерційний банк (ЗУКБ) також надав 2 млн. доларів для поповнення обігових коштів "Світоча". Вже досягнуто значних успіхів у реалізації програми "Світоч-2000", профінансованої за програмою Європейської Комісії TACIS та Фонду Know How із Великобританії.

"Українська хвиля"

"Українська хвиля" — спільне підприємство, яке працює над встановленням і введенням у дію у Львові і Львівській області цифрової бездротової телекомунікаційної мережі. ЄБРР та "Українська хвиля" уклали у грудні 1997 року угоду про кредит на суму 15 млн. доларів США.

"Оболонь"

"Оболонь", перший приватизований пивзавод в Україні, уклав з ЄБРР у грудні минулого року угоду про кредит на суму 40 млн. доларів США. Кошти використовуватимуться на модернізацію виробництва, збільшення виробничих потужностей та переведення фінансово-бухгалтерської системи на міжнародні стандарти обліку і звітності.

ВАбанк, Західноукраїнський комерційний банк

У вересні 1997 року Радою директорів ЄБРР затверджено нову програму на суму 20 млн. доларів США, якою передбачено збільшення акціонерного капіталу і кредитування провідних українських банків. Уже підписано угоду з ВАбанком (Всеукраїнським акціонерним банком) про купівлю його акцій і кредитування на загальну суму 10 млн. доларів. Це дає змогу ЄБРР отримати значний відсоток акцій і представництво у Наглядовій раді ВАбанку. Також буде надано значну технічну допомогу в рамках загального зміцнення кредитного та фінансового управління цього провідного українського банку.

Уже затверджена Радою директорів ЄБРР і майже готова до підписання угода із Західноукраїнським комерційним банком (ЗУКБ) на суму 6.5 млн. доларів за цією ж програмою.

ПРОЕКТИ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ

Аеропорт "Бориспіль"

У грудні 1993 року ЄБРР надав кредит на 5.1 млн. доларів міжнародному аеропорту "Бориспіль" на часткове фінансування його реконструкції і переоснащення. За рахунок цього кредиту за шість місяців реконструйовано пасажирський термінал, поліпшено систему обслуговування пасажирів тощо. Встановлено комп'ютерні системи для проведення реєстрації пасажирів, оповіщення про рейси, введено в дію конвеєри для транспортування багажу. Решту суми проекту загальною вартістю 14.8 млн. доларів профінансовано позикою уряду України і кредитом Першого українського міжнародного банку.

ІТУР

Проектом ITUR (Італія — Туреччина — Україна — Росія) передбачено будівництво систем міжнародного телефонного зв'язку. В ньому задіяно 26 міжнародних телекомунікаційних компаній і банків. ЄБРР підписав у червні 1994 року угоду про надання українській

Проекти, за якими підписано угоди за станом на 31 грудня 1997 року — млн. ЕКЮ за курсом на 31.12.1997р.

Назва проекту	Сектор	Кредит ЄБРР	Інвестиції ЄБРР	Усього від ЄБРР
Приватний сектор				
Фонд "Україна" (збільшення статутного капіталу)	Фінанси	—	6.1	6.1
Кредитна лінія для МСП	Фінанси	109.8	—	109.8
"Полтава Петролеум Компані"	Нафтогазовий	7.2	—	7.2
Агроцентр компанії "Київ-Атлантик"	Сільське господарство	4.4	5.0	9.4
Дніпропетровський олійно-екстрактний завод	Харчова промисловість	18.1	6.6	24.7
Кредит ПУМБу для АПК	Фінанси	11.8	—	11.8
Київський міжнародний банк	Фінанси	—	1.8	1.8
Укррічфлот	Водний транспорт	7.5	—	7.5
Івеко-КрАЗ	Автомобілебудування	—	16.3	16.3
Термінал "Южний"	Транспорт		4.6	4.6
Фінансування торговельних операцій / Приватбанк	Фінанси	4.5	—	4.5
Фінансування торговельних операцій / ПУМБ	Фінанси	9.0	—	9.0
Кондитерська фірма "Світоч"	Харчова промисловість	5.4	1.8	7.2
"Українська хвиля"	Телекомунікації	13.6	—	13.6
ЗАТ "Оболонь"	Харчова промисловість	36.2	—	36.2
ВАбанк	Фінанси	4.6	4.0	8.6
Державний сектор				
Євробачення-Україна	Телекомунікації	0.9	—	0.9
Аеропорт "Бориспіль"	Аеропорти	4.6	—	4.6
ІТУР	Телекомунікації	48.1	—	48.1
Старобешівська ТЕС	Енергетика	102.5	—	102.5
Газові лічильники	Енергозбереження	73.0	—	73.0
Усього підписано угод		**461.2**	**46.2**	**507.4**
із них у приватному секторі		**232.1**	**46.2**	**278.3**
із них у державному секторі		**229.1**	**—**	**229.1**

телекомунікаційній компанії Укртек кредиту на 53.12 млн. доларів США на фінансування будівництва системи кабельного зв'язку через Чорне море, спорудження та обладнання систем наземного оптоволоконного кабельного зв'язку між Києвом та Одесою. Завдяки участі компанії Укртек у проекті ITUR можливості України щодо здійснення зв'язку з усім світом значно поліпшилися і розширилися.

Євробачення

ЄБРР започаткував у 1992 році проект щодо створення в 15 країнах Центральної і Східної Європи наземних станцій системи Євробачення. Згідно із цим проектом було виділено кредит на 11.5 млн. ЕКЮ. Всі країни отримали рівні частки від цієї суми. Україна приєдналася до проекту у 1993 році і в грудні 1994 року їй було надано кредит на суму 0.78 млн. ЕКЮ для часткового фінансування станції, яка забезпечить супутниковий зв'язок із системою Євробачення.

Старобешівська ТЕС

У грудні 1994 року підписано угоду про надання компанії Донбасенерго 1енко кредиту на суму 113 млн. доларів США для заміни старого котла на Старобешівській теплоелектростанції. Це значний внесок у підвищення енергоефективності станції, оскільки у новому котлі замість дорогого вугілля місцевого виробництва, імпортованого газу чи рідкого пального використовуватимуться відходи. Крім того, котел спроектовано за екологічними стандартами, прийнятими у країнах Європейського Союзу.

Газові лічильники

У грудні 1997 року ЄБРР підписав контракт під державну гарантію на 80.59 млн. доларів США з державною компанією Укргаз, яка займається розподілом газу. Цей кредит дає змогу закупити і встановити понад 1 мільйон житлових та комунально-побутових газових лічильників у Дніпропетровській області, а також поліпшити систему виставлення рахунків і збору платежів. Здійснення проекту — значний внесок у поліпшення ефективності використання енергії в регіоні.

У процесі розробки нині знаходиться низка нових проектів ЄБРР, пов'язаних із різними секторами економіки України. Йдеться про інвестування у банківський і промисловий сектори, у фонд постприватизаційної підтримки МСП, позики в енергетичну і транспортну галузі. □

АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Розподіл та мінімізація кредитних ризиків у міжнародних кредитних лініях

Протягом останніх чотирьох років зросла зацікавленість щодо інвестицій в Україну з боку міжнародних фінансових організацій, таких як Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР, або Світовий банк), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Німецька кредитна установа. Основні напрями інвестиційної діяльності цих міжнародних організацій — фінансування конкретних програм, які сприятимуть становленню економіки, орієнтованої на відкритий ринок. Співробітничаючи з країнами перехідної економіки, міжнародні фінансові організації прагнуть уникати ризику, зводити його ймовірність до мінімуму. Досягають цього визначенням ступеня ризику, пов'язаного з певним дебітором, а також із кредитом, який вони збираються надати, та впродовж усієї дії кредитної угоди. Адже ступінь ризику із часом змінюється, що спонукає постійно уточнювати оцінку ризику поточних подій або умов. Дієвий захід мінімізації кредитного ризику міжнародних організацій — перекладання розподілених ризиків на проміжні ланки кредитної лінії, контроль за зваженістю вимірювання або чисельного визначення рівня конкретного ризику чи сукупності ризиків та подальший їх моніторинг.

Предмет аналізу цієї статті — можливості мінімізації кредитних ризиків, закладені умовами Кредитної угоди Національного банку України з ЄБРР. Кредитну лінію у розмірі 100 мільйонів ЕКЮ з незалежною гарантією було відкрито у 1995 році Європейським банком реконструкції та розвитку через Національний банк України. Мета її відкриття — надання фінансової допомоги малим та середнім приватним підприємствам (МСП) через комерційні банки, що відповідають конкретним критеріям. Оскільки розмір кінцевої позики кредитної лінії визначено в межах від 50000 до 2500000 доларів США, коло бенефіціарів передбачалося досить численним. Щоб зменшити ризик неповернення кредитів, необхідно постійно проводити велику роботу: аналізувати кредитоспроможність банків-учасників, кредитозабезпеченість бенефіціарів, оцінювати обгрунтованість проектів, здійснювати контроль за їх втіленням та поверненням кредиту. Тому за умовами кредитної лінії для управління та адміністрування всього процесу кредитної лінії в структурі НБУ було створено автономний підрозділ — Групу управління проектом Національного банку України (ГУП). Згідно з умовами Кредитної угоди за всіма зазначеними суб'єктами структурної схеми кредитної лінії було закріплено відповідальність щодо кредитних ризиків або управління ними; їх розподіл має на меті мінімізацію ризику ЄБРР.

ВДАЛО ПОДІЛЕНИЙ РИЗИК — ЦЕ СУМА ГАРАНТІЙ

Оскільки Кредитну лінію ЄБРР надано під гарантію **уряду України,** за якою він у разі недостатньої кількості коштів Національного банку зобов'язався створити сприятливі умови для їх повернення та відшкодувати збитки НБУ, то за **ЄБРР** залишається лише ризик країни, тобто ризик змін поточних або майбутніх політичних чи економічних умов у країні тією мірою, якою вони можуть вплинути на здатність країни та інших позичальників виконувати зобов'язання щодо зовнішнього боргу.

У системі розподілу ризиків, пов'язаних із кредитною лінією ЄБРР, за **Національним банком** залишається ризик неповернення кредиту банком-учасником. За субкредитною угодою в такому разі НБУ має право застосувати штрафні санкції або (за умови погіршення фінансової ситуації чи банкрутства банку) передати кредитний портфель такого банку іншому банку-учаснику кредитної лінії, зрештою — повернути кредит

Серед дійових заходів мінімізації кредитного ризику міжнародних фінансових організацій — перекладання розподілених ризиків на проміжні ланки кредитної лінії: НБУ, комерційний банк, бенефіціара

ЄБРР зі спеціального резервного фонду, що створюється з надходжень маржі кредитного ризику, яка нараховується на видані комерційним банкам кредити.

За **комерційними банками** залишається ризик банкрутства клієнта, оскільки банк зобов'язується в будь-якому випадку повернути позику НБУ. Малі та середні підприємства мають гнучкішу структуру, швидше реагують на попит ринку, клієнтів. Це дає їм змогу швидше змінювати напрям своєї ділової активності, отримувати вищий прибуток. Але ці підприємства загалом мають невеликий власний капітал, що може призвести до банкрутства в умовах жорсткої конкуренції, непередбачених змін політичного та економічного характеру. За кредитною лінією ЄБРР мінімізація кредитного ризику досягається шляхом аналізу дотримання критеріїв для бенефіціарів та обов'язковим страхуванням застави (120% від суми кредиту) і придбаного на кошти кредиту устаткування.

За **бенефіціаром,** що не збанкрутував, а працює в нормальному режимі, залишається той вид ризику, який виникає у зв'язку з конверсією. Оскільки позика надається та має повертатися в іноземній валюті, а бенефіціар, який працює на внутрішній ринок, отримує прибуток у національній валюті, виникає необхідність у конверсії. Ризик втрат на різниці курсу на дату отримання та дату повернення позики і становить валютний ризик, узятий на себе бенефіціаром.

ВИМОГИ ДО БАНКІВ

Контроль за зваженістю визначення та управління ризиком НБУ щодо повернення комерційними банками кредиту регламентовано умовами прийняття їх до числа учасників кредитної лінії. Згідно із цими умовами, щоб дістати доступ до кредитної лінії, банк-учасник повинен:

- бути (в основному) приватним банком, зареєстрованим в Україні;
- надати останні фінансові звіти для перевірки міжнародними аудиторами;
- мати ліцензію НБУ на проведення операцій з іноземною валютою;
- підписати з НБУ Позикову угоду і чітко її дотримуватися.

Крім того, банк-учасник повинен відповідати низці вимог Кредитної угоди НБУ з ЄБРР, а саме:

I. Підтвердити свою згоду із заявою про стратегію та операційну політику (схваленою Радою банків-учасників ще до початку його участі у проекті), в якій визначено основні віхи і зобов'язання (що перевіряються під час щорічної ревізії) та терміни їх виконання, — тобто зобов'язатися:

а) збільшити за два роки виплачений акціонерний капітал та резерви за особливою схемою, визначеною для ЄБРР (три мільйони ЕКЮ на початковому етапі);

б) підтримувати співвідношення між внесеним капіталом і резервами та активами (з урахуванням ризику) на рівні не менше 8%. Облік, співвідношення між капіталом і резервами та активами, план рахунків, фінансові звіти повинні виконуватися згідно з Міжнародними стандартами обліку та Стандартами достатності капіталу;

Для детального аналізу стану впроваджуваного проекту в ГУП НБУ розроблено оригінальну методику на базі застосування методів математичної статистики та імітаційного моделювання

в) перейти на новий План рахунків і фінансових звітів з 31 грудня 1996 р.;

г) встановити розумні і прийнятні обмеження щодо відкритості.

II. Підготувати, прийняти та задовільно для ЄБРР впроваджувати Програму установчої перебудови (із вказаним терміном її виконання) для вдосконалення стратегії, організації, внутрішніх та зовнішніх аудиторських процедур, управління коштами, управління портфелем активів та пасивів позики, підготовки персоналу. При цьому необхідно пройти всі основні етапи роботи, зазначені у програмі.

III. Відповідати чинним інструкціям НБУ.

IV. Проводити прийнятні політику та процедури надання кредитів, обслуговування позик, контроль тощо.

V. Відповідати загальним природоохоронним вимогам ЄБРР.

VI. Мати прийнятні фінансові та операційні показники (в тому числі якість портфеля позик) і позитивний власний капітал, що відповідає міжнародним стандартам обліку і не нижчий, ніж визначений спочатку міжнародними аудиторами (і перевірений ЄБРР), а по тому — відповідними ревізіями.

VII. Створити підрозділ із фахівців, які займатимуться середньостроковими кредитами, відповідаючи за підготовку проектів та наглядаючи за всіма позиками, що фінансуються з кредитної лінії.

Перевірку щодо відповідності банків-учасників цим вимогам у подальшому здійснює Група управління проектом. Якщо хтось із них не дотримується зазначених умов, йому тимчасово відмовляють у доступі до кредитної лінії. Наприкінці кожного фінансового року зовнішні аудитори повинні підтвердити, що банк-учасник відповідає необхідним вимогам, а крім того, виконував такі умови:

а) капітал за два роки зростав відповідно до розробленого графіка, а розподіл дивідендів було обмежено у формі та обсязі, прийнятному для ЄБРР;

б) впроваджував програми установчої перебудови та суворо дотримувався положення Заяви про стратегію та операційну політику;

в) чітко працювала система фінансових ревізій ресурсів програми протягом першого року роботи і система зовнішніх фінансових перевірок, починаючи з другого року роботи;

г) зберігалися необхідні фінансові співвідношення (позики, що не виконуються, рентабельність);

ґ) надходила щомісячна і щоквартальна інформація про кожного з МСП-позичальників, що давало змогу періодично контролювати якість та характеристики портфеля позики, відповідність визначеного додаткового забезпечення та адекватність заходів, спрямованих проти можливих втрат позик.

ДОСТАРТОВА ПЕРЕВІРКА

Оскільки у разі погіршення фінансової ситуації або банкрутства банку НБУ повинен передати його кредитний портфель іншому банку — учаснику кредитної лінії, Національний банк мусить володіти необхідною інформацією щодо стану втілення проектів кожного банку та відповідного кредитного ризику. Тому за умовами Кредитної угоди з ЄБРР Група управління проектом НБУ здійснює контроль за дотриманням банками — учасниками вимог ЄБРР щодо виваженої оцінки кредитного ризику неповернення боргу клієнтами, виконуючи функції:

- контролю та підтвердження відповідності відібраних проектів критеріям прийнятності, зазначеним у Кредитній угоді;

◆ управління та контролю за наданням і поверненням усіх позик та виплат (процентів, комісій, штрафів);

◆ контролю за використанням коштів кредиту відповідно до затверджених у проектах статей витрат;

◆ аналізу щомісячної та щоквартальної звітності бенефіціарів і банків-учасників та підготовки звітів для ЄБРР та НБУ щодо впровадження кредитної лінії і поточної відповідності її учасників затвердженим критеріям.

Для вибіркового, більш детального аналізу стану впроваджуваного проекту та його відповідності початково затвердженим критеріям на підставі отримуваної звітності в ГУП НБУ було розроблено оригінальну методику на базі застосування методів математичної статистики та імітаційного моделювання, яка може використовуватися також і банками-учасниками.

Методика побудована на використанні критеріїв прийнятності для субпозичальників як критеріїв мінімізації кредитного ризику:

— перший критерій: R_{DE} (Debt equity ratio) — відношення "борг : власний капітал" має відповідати щонайменше 70:30, тобто відношення заборгованості бенефіціара (сума даного субкредиту входить до суми довгострокової заборгованості) до свого власного капіталу не повинно перевищувати 2,33:

$$R_{DE} = \frac{L + D}{E} \le 2{,}33, \qquad (1)$$

де L (Liability) — заборгованість за балансом,

D (Debt) — борг за кредитною лінією,

E (Equity) — власний капітал;

— другий критерій: R_{DSC} (Debt Service Coverage Ratio) — коефіцієнт обслуговування боргу, який означає відношення чистого прибутку бенефіціара за кожний фінансовий рік під час періоду надання субкредиту до сукупної суми виплат боргу. До чистого прибутку входить прибуток після оподаткування, амортизація та витрати на сплату процентів. Коефіцієнт обслуговування боргу має бути не нижчим, ніж 1,3:

$$R_{DSC_i} = \frac{P_{at_i} + I_i + A_i}{D_i + I_i} \ge 1{,}3, \qquad (2)$$

де P_{at_i} (Profit after taxes) — прибуток після оподаткування,

A_i — амортизація,

I_i — витрати на сплату процентів,

D_i — частини погашення боргу,

i — період часу;

— третій критерій: NPV (Net Present Value) — чиста теперішня вартість, тобто теперішня вартість майбутніх грошових потоків від проекту мінус початкові інвестиції у проект. Якщо теперішня вартість майбутніх грошових потоків від проекту вища, ніж його початкова вартість, проект варто реалізовувати. І навпаки: якщо теперішня вартість нижча, ніж початкова, проект слід відхилити, бо від його реалізації інвестор зазнає збитків. Згідно з визначенням чиста теперішня вартість схваленого проекту має дорівнювати нулю або мати позитивне значення:

$$NPV = \sum_{i=1}^{n} (P_{at_i} + A_i) \times \times dis - C_{Pr} \ge 0, \qquad (3)$$

де P_{at_i} (Profit after taxes) — прибуток після оподаткування,

A_i — амортизація,

dis (discont) — майбутня вартість (future value) грошових потоків з урахуванням процентної ставки (за даною кредитною лінією — 15%),

C_{Pr} — вартість проекту,

i — період часу,

n — число періодів.

Для зручності трансформуємо критерії мінімізації ризику до вигляду

$$\Rightarrow \begin{cases} D \le 2{,}33\ E - L & (1) \\ 1{,}3\ D_i \le P_{at_i} + A_i - 0{,}3\ I_i & (2) \\ C_{Pr} - \sum_{i=1}^{n} A_i \times dis \le \sum_{i=1}^{n} P_{at_i} \times dis. & (3) \end{cases}$$

Зазначені критерії аналізуються на етапі затвердження проекту. Але оскільки кредитна лінія надає довгострокові кредити, перед ГУП постає завдання управління кредитними ризиками, яке полягає в тому, щоб простежити, чи відповідає бенефіціар цим критеріям упроловж усього періоду дії кредитної угоди. Для цього банк-учасник або бенефіціар мають регулярно інформувати ГУП щодо підприємства.

КОНТРОЛЬ НА МАРШІ

Показники L, D — величини відомі, а P_{at} не знаходить відображення у місячних звітах, оскільки розраховується на базі квартальних балансів. Ми пропонуємо розрахувати цей показник через грошові потоки — C_{of} (Cash out flow) та C_{if} (Cash in flow), які подаються у місячних звітах:

$$P_{at} = C_{if} - C_{of}.$$

На основі Cash flow можна проаналізувати зміни критеріїв за весь ретроспективний період і прогнозувати їх динаміку.

Для цього побудуємо однофакторну кореляційну модель залежності Cash flow:

$$f_{if_i} = f(t) = a_0 + a_1(t),$$

яка відображає закономірність, властиву для підприємств у звичайних (нормальних) умовах, що прогнозується на перспективний період за умов збереження тенденції, що склалася. По тому визначимо відхилення спрогнозованих показників від проектних:

$$\Delta C_{if_i} = C_{if_i} - f_{if_i},$$
$$\Delta C_{of_i} = C_{of_i} - f_{of_i},$$

де f_{if_i} — функція змін C_{if},

f_{of_i} — функція змін C_{of}.

Використовуючи побудовані однофакторні моделі та їх відхилення від проектних значень у другому і третьому критеріях, можемо спрогнозувати ситуацію щодо відповідності критеріям в умовах незмінності тенденції, яка склалася в ретроспективі:

$$1{,}3\ D_i \le A_i - 0{,}3\ I_i + f_{if_i} - f_{of_i}, \qquad (2)$$

$$\Delta C_{Pr} \le \sum_{i=1}^{n} P_{at_i} \times dis + \sum_{i=1}^{n} A_i \times dis \le$$

$$\le \sum_{i=1}^{n} (\Delta C_{if} - \Delta C_{of}) \times dis +$$

$$+ \sum_{i=1}^{n} A_i \times dis. \qquad (3)$$

Щодо критерію мінімізації ризику (1), то зміни E (Equity) та часткове повернення кредиту (D_i) також відображаються у місячній звітності:

$$E_i = E \pm \Delta E.$$

Звідси:

$$L_i \le 2{,}33\ (E \pm \Delta E) + D - D_i. \qquad (1)$$

Цим закінчується **перший етап аналізу** — побудова дослідницької однофакторної кореляційної імітаційної моделі, яка дає змогу оцінити поточну відповідність проекту у прогнозному періоді за умови збереження тенденції, що склалась у ретроспективному періоді.

У разі невиконання одного з кри-

Завдяки побудованим у ГУП НБУ моделям можна кількісно оцінити вплив факторів на грошові потоки

теріїв необхідно активно впливати на економічну діяльність підприємства, тобто застосовувати превентивні заходи, аби запобігти зростанню кредитного ризику.

Для цього **переходимо до другого етапу** — побудови імітаційної моделі управлінського спрямування. На базі проектних розрахунків показників за 5 років, розбитих на піврічні періоди, будуємо багатофакторну кореляційну модель, що дасть змогу визначити фактори, на які можна реально впливати, аби змінити обсяги грошових потоків C_{of} (Cash out flow) та C_{if} (Cash in flow).

З'ясуємо, від яких фінансових показників залежать ці функції. По-перше, вони залежать від часу t (непевність і ризик спричиняються часом t — чим довший термін вкладання коштів, тим вища вартість капіталу, підвладна ризику втратити всю вкладену суму через неплатоспроможність і банкрутство). По-друге, обидві ці функції залежать від обсягу виробництва. Крім того, C_{if} залежить також від ринкової ціни товарів виробництва, а C_{of} — від собівартості товару, торговельної націнки на цей товар та управлінських витрат. Узявши все це до уваги, одержимо такі функції:

$$F_{if_i} = F(V_i, Pr_i, t),$$
$$F_{of_i} = F(V_i, Tc_i, M_{tr}, E_{xp}, t),$$

де F_{if_i} — функція змін C_{if},
F_{of_i} — функція змін C_{of},
V_i — обсяг виробництва,
Pr — ціна на товари виробництва,
t — час,
Tc_i — собівартість товарів,
M_{tr} — торговельна націнка на товари,
E_{xp} — управлінські витрати.

Завдання полягає в тому, щоб максимізувати C_{if} та мінімізувати C_{of}. Тобто:

$$F_{if_i} = F(V_i, Pr_i, t) \rightarrow \max,$$
$$F_{of_i} = F(V_i, Tc_i, M_{tr}, E_{xp}, t) \rightarrow \min.$$

Подальший етап дослідження складається з побудови рівняння множинної регресії, яке відображає кількісний вплив кожного з прийнятих показників, що формують грошові потоки, на їхній рівень. На цій стадії ігноруються несуттєві показники або ті з них, що знаходяться у тісному взаємозв'язку (функціональному зв'язку). Зв'язок найпростіше вважати лінійним:

$$y_{\text{я}} = a_0 + a_1 V_i + a_2 Pr - a_3 T_c + a_4 M_{tr} + a_5 E_{xp} + a_6 t.$$

Побудовані моделі дають змогу кількісно оцінити вплив факторів на грошові потоки та розробити економічні заходи впливу на включені показники з метою зміни грошових потоків у потрібному напрямі. Після цього можна перейти до економічного аналізу та застосування превентивних заходів мінімізації кредитних ризиків.

На відміну від показників ринкових цін, які не залежать від бенефіціара, собівартість можна змінити за рахунок економії сировини та матеріалів, використання взаємозамінних матеріалів на вигідніших умовах, швидшого порівняно із заробітною платою зростання продуктивності праці, зниження витрат електроенергії, пального, мастил тощо.

На етапах розробки цих заходів, крім економічного аналізу зазначених факторів, можна також використовувати математичні моделі — це дасть змогу порівняти кількісні результати їх впливу. Але то вже тема окремого дослідження.

Наталія Якубенко,
керівник Групи управління проектом НБУ. Кандидат економічних наук.

Олексій Мелещук,
начальник відділу звітності та аналізу поточної відповідності банків Групи управління проектом НБУ.

Ірина Трохимчук,
начальник відділу адміністрування видачі та повернення кредитів Групи управління проектом НБУ.

Національний банк України видав

ЗБІРНИК НОРМАТИВНИХ АКТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЗА 1997 РІК

Це видання містить останні нормативні документи НБУ, які регулюють питання:

— організації та регламентації діяльності комерційних банків;

— валютного регулювання;

— кредитування і розрахунків.

Збірник розрахований на працівників банків, керівників, економістів підприємств, установ, організацій усіх форм власності, а також підприємців.

Видання розповсюджується лише згідно із замовленнями.

Замовлення на Збірник нормативних актів Національного банку України приймаються за адресою:

252028, Київ-28, просп. Науки, 9,
Інженерно-технічний центр
при Національному банку України.
Тел. 267-39-75.

ПРОЕКТИ

Проблеми функціонування та інформаційної підтримки фондового ринку України

Важливими етапами економічних перетворень у будь-якій країні, що розвивається, є формування сучасної ринкової інфраструктури, організація результативного інвестиційного процесу, створення та розвиток фондового ринку.

Із прийняттям Закону України "Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів України" створено необхідні законодавчі умови для формування ефективного фондового ринку в нашій державі.

Сьогодні фондовий ринок (у загальновизнаному в світі розумінні) в Україні ще не склався. Це обумовлено численними як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. Зокрема, не вироблено логічно завершеної законодавчої бази. Тільки-но починається розбудова депозитарної системи. Не вирішено проблеми надання гарантій щодо доставки корпоративних цінних паперів і їх перереєстрації в режимі, який не перевищує Т + 3 (режим, за якого гроші в обмін на цінні папери реально повинні бути поставлені на третій день після укладення угоди). Відсутній механізм "поставки проти оплати", внаслідок чого левова частка угод здійснюється на умовах передоплати або передпоставки.

Фондовий ринок в Україні нині складається з ринків акцій, державних та муніципальних облігацій внутрішньої позики, облігацій підприємницьких структур, казначейських зобов'язань, векселів, інвестиційних, ощадних, майнових і компенсаційних сертифікатів, житлових чеків, облігацій зовнішньої позики.

Суб'єктами фондового ринку є:

- Державна комісія із цінних паперів та фондового ринку;
- Національний банк України;
- емітенти;
- депозитарії;
- реєстратори власників іменних цінних паперів;
- зберігачі цінних паперів;
- банки;
- організатори торгівлі цінними паперами;
- торговці цінними паперами.

Підвалини для розбудови Національної депозитарної системи — необхідного кроку на шляху розвитку інфраструктури фондового ринку — в Україні тільки-но закладаються

Найближчі перспективи фондового ринку у нашій країні оцінюються вкрай неоднозначно. До основних тенденцій його розвитку можна віднести:

- зростання масштабів капіталізації ринку цінних паперів та розширення спектра фондових інструментів, які знаходяться в обігу;
- становлення інфраструктури його обслуговування;
- цілеспрямоване формування адекватної сучасним потребам нормативно-правової бази функціонування фондового ринку.

Стимулюють процес розвитку фондового ринку такі фактори:

- активна приватизація;
- діяльність державних інститутів, спрямована на збільшення обсягів ринку облігацій внутрішньої державної позики та вдосконалення його організаційно-економічного механізму;
- прийняття пакета документів із питань функціонування ринку цінних паперів та його державного регулювання;
- створення позабіржової фондової торговельної системи;
- поява інституту незалежних реєстраторів;
- вихід України на міжнародний ринок капіталів.

НАЦІОНАЛЬНА ДЕПОЗИТАРНА СИСТЕМА

Одним із перших кроків до розбудови в Україні інфраструктури фондового ринку має стати створення надійної централізованої національної депозитарної системи. Досі її становлення відбувалося шляхом поступового розвитку окремих інститутів — реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів, — проте майже нічого не було зроблено у справі формування цілісної системи.

Створити належні стартові умови — матеріальні, законодавчі — для діяльності депозитарію непросто, оскільки активність фондового ринку в Україні за відсутності в обігу достатнього капіталу надто низька — про це свідчить діяльність усіх чотирьох бірж. Активні оператори ринку потребують забезпечення надійної, гарантованої поставки цінних паперів за укладеними угодами, однак біржі ще не пройнялися цією проблемою.

Аналіз еволюції розвинутих фондових ринків засвідчує, що оптимально забезпечити обслуговування обігу цінних паперів можна лише за наявності в країні єдиного депозитарію. А отже, стосовно національної депозитарної системи актуальним завданням є вдосконалення верхнього рівня її архітектоніки.

Очевидно, найнадійнішим було б утворення Національного депозитарію шляхом поєднання всіх сил, які працюють на ринку. Відтак нова структура увібрала б усе позитивне з їхнього досвіду і заздалегідь урахувала б потенційні недоліки власної діяльності.

Це позитивно позначилося б на корпоративних інтересах професійних учасників ринку, що вже вклали певні кошти у розвиток основ цієї системи.

Розглянувши різні варіанти, Національний банк України підтримав пропозицію Комісії із цінних паперів та фондового ринку, а саме: створити Національний депозитарій, реорганізувавши

локальний депозитарій "Міжрегіональний фондовий союз".

Забезпечувати виконання функцій клірингового банку щодо грошових розрахунків та кліринту між учасниками національної депозитарної системи повинен банк, що має відповідні ліцензії. На першому етапі ці функції міг би здійснювати НБУ.

Найефективнішим сегментом фондового ринку нині є ринок облігацій внутрішньої державної позики, капіталізація якого досягла 8.3 млрд. грн.

Виконуючи доручення Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 року, Національний банк України і Державна комісія із цінних паперів та фондового ринку уклали угоду з метою вдосконалення системи регулювання діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів, визначення масштабів, правил, узагальнення практики нагляду за ними, а також організаційного забезпечення співробітництва у справі розвитку фондового ринку України. Згідно із цим документом для підготовки узгоджених рішень щодо регулювання діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів та попереднього розгляду інших питань співпраці Державна комісія із цінних паперів та фондового ринку і Національний банк України створюють постійно діючі або тимчасові робочі групи.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ

Серед основних факторів, які сьогодні стримують розвиток фондового ринку, — недосконала податкова нормативна база, звужений, непрозорий позабіржовий та інертний вторинний ринки, нерозвинуті похідні фінансові інструменти.

Негативним чинником є також офіційно не заборонена спекуляція на різниці курсів цінних паперів однієї емісії в різних регіонах. У розвинутих країнах таке дестабілізуюче явище неприпустиме. Держава однаково прагне і до єдиного грошового обігу, і до незмінного на всій території курсу національної грошової одиниці та ринкового курсу цінних паперів.

Не маючи прозорого фондового ринку, навряд чи можна розраховувати на довіру внутрішніх та зовнішніх інвесторів, оскільки саме відкритість даних про стан, кон'юнктуру ринку, загальні індекси цінних паперів дозволяє торговцям приймати обгрунтовані рішення і діяти з мінімальним ризиком. Суб'єкти ринку повинні отримувати повну оперативну інформацію щодо прибутковості цінних паперів, котирувальних цін, обсягів торгівлі тощо.

Гальмом розвитку вторинного ринку державних боргових зобов'язань є чинна система оподаткування доходів фізичних та юридичних осіб від операцій із облігаціями внутрішніх та зовнішніх позик.

Правові норми декретів Кабінету Міністрів "Про державне мито" та "Про прибутковий податок з громадян", Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" спричиняються до завищення (на суму податкових зобов'язань) вартості державних запозичень. Це значно зменшує їх економічну ефективність. Тому необхідно відмінити будь-яке оподаткування доходу фізичних та юридичних осіб, отриманого у вигляді процентів або доходу за державними цінними паперами, проданими/розміщеними на території України.

Із прийняттям відповідних правових норм відпаде потреба у кредитуванні з боку державного бюджету протягом податкового періоду, не буде невиправданих витрат при нарахуванні податку на доходи фізичних і юридичних осіб від прибутковості облігацій внутрішніх державних позик України.

РИНОК ДЕРЖАВНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Ринок облігацій внутрішньої державної позики, якому виповнюється три роки, нині діє найбільш ефективно. Прямими його учасниками є понад 160 банків та їхні клієнти — резиденти й нерезиденти.

Уже проведено понад 1000 аукціонів із первинного розміщення облігацій внутрішніх державних позик. На торгах цими облігаціями, проведених фондовою секцією УМВБ, укладено понад 2000 угод. Капіталізація ринку досягла 8.3 млрд. грн.

ОВДП — це основний інструмент грошово-кредитної політики НБУ, головне джерело покриття дефіциту державного бюджету. Тобто державні цінні папери починають відігравати в Україні ту важливу роль, яку вони вже давно відіграють у фінансових системах розвинутих країн.

Зі становленням ринку ДЦП з'явилися можливості для відродження ринку кредитування. Хвиля неповернень кредитів, що прокотилася в Україні у 1994—1995 роках, піднесла значення застави. Найкращою заставою у кредитних операціях стали державні цінні папери.

Із запровадженням ринку державних цінних паперів розширилися можливості для монетарного регулювання. Купуючи та продаючи облігації, Національний банк може збільшувати або зменшувати грошову масу в обігу, а отже, впливати на темпи інфляції в країні та валютний курс національної грошової одиниці.

Необхідною умовою ефективного розвитку ринку державних боргових зобов'язань є розширення кола прямих його учасників — тобто залучення небанківських фінансових установ.

Прямий, без використання послуг комерційних банків, вихід на ринок цих установ стане можливим лише із запровадженням дієвого державного контролю за їхньою діяльністю.

Нині важливо залучити до ринку ОВДП небанківських торговців цінними паперами. Право безпосереднього виходу на нього насамперед повинні отримати ті, хто має найстабільніші позиції на фондовому ринку і значний досвід у даній сфері діяльності. Це дасть змогу запобігти зловживанням на ринку ОВДП та його компрометації. Відбір можна доручити органам державної виконавчої влади, які безпосередньо контролюють діяльність торговців цінними паперами. На підставі рішень цих органів (це може бути Державна комісія із цінних паперів та/або Міністерство фінансів) Національний банк України може створювати для торговців цінними паперами відповідні умови:

- надавати право придбання облігацій за рахунок власних коштів, а також за дорученням і за рахунок коштів клієнтів-резидентів;
- відкривати рахунок депозитарного обліку в депозитарії НБУ та окремий грошовий субрахунок у його операційному управлінні;
- надавати програмно-технологічні засоби для участі у торгах ОВДП та захисту інформації від несанкціонованого доступу;
- під'єднувати програмно-технологічні засоби електронної пошти до

Ядром створеної Національним банком України автоматизованої системи комплексного обслуговування суб'єктів ринку державних цінних паперів є електронний депозитарій

телекомунікаційної мережі НБУ.

Потужність депозитарію державних цінних паперів Національного банку вже сьогодні дає змогу обслуговувати не лише випуски облігацій урядових внутрішніх державних позик, а й ДЦП муніципальних позик.

АВТОМАТИЗАЦІЯ РИНКУ ДЦП

В Україні функціонує створена Національним банком автоматизована система комплексного обслуговування суб'єктів ринку державних цінних паперів, яка об'єднує:

- Міністерство фінансів (емітент);
- Національний банк (агент із розміщення);
- комерційні банки (зберігачі);
- біржові торговельні майданчики;
- Державне казначейство (платіжний агент уряду).

Програмними засобами забезпечується проведення аукціону з первинного розміщення, біржових торгів, виконання біржових і позабіржових угод, організація грошового кліринту та перерахування коштів при сплаті доходів і погашенні.

Ця система будувалася за перевіреною схемою: розробляли автоматизоване робоче місце, яке встановлювали в головному офісі комерційного банку (АРМ-КБ), і програмне забезпечення — як функціональну основу роботи аукціонного комітету, депозитарію, торговельного майданчика тощо. Комерційний банк виконує усі операції безпосередньо у своєму офісі, користуючись електронною поштою НБУ.

Ядром цієї системи є електронний депозитарій, який, крім розміщення та зберігання цінних паперів, обслуговує угоди, надає послуги щодо кліринту, розрахунків та ведення операцій на вторинному ринку, формування розрахункових документів для виплати прибутку, побудови аналітичних викладок тощо.

Депозитарій працює за принципами, дуже близькими до передбачених Законом України "Про Національну депозитарну систему та особливості обігу цінних паперів в Україні" для корпоративних та інших цінних паперів. Ця система тісно пов'язана із системою грошових розрахунків за ОВДП між Державним казначейством та комерційними банками.

Для комплексного вирішення актуальних та перспективних завдань автоматизації інфраструктури ринку ДЦП та створення Депозитарію Національного банку України з усіма його складовими НБУ за сприяння агенції США з міжнародного розвитку (USAID) придбав потужну електронно-обчислювальну машину класу сервер ASVR 4100 фірми Digital Equipment, технічні та програмні засоби адміністрування, відновлюваності та резервування даних.

Із підключенням суб'єктів ринку ДЦП до каналів обміну інформацією згідно з протоколом TCP/IP можна буде оптимально перереєстровувати права власності, будувати аналітичні та довідкові форми у реальному масштабі часу.

Як члену світових фінансових інститутів для забезпечення операцій з українськими урядовими та муніципальними облігаціями у міжнародних торговельних і депозитарних системах Україні необхідно організувати обмін повідомленнями щодо операцій із цінними паперами згідно з вимогами ISO та S.W.I.F.T.

Використання цих засобів сприятиме створенню сучасної інфраструктури обслуговування ринку ДЦП. Необхідною умовою її побудови та успішного функціонування є також централізація даних та інформаційних потоків, уніфікація програмного забезпечення.

Усе це в підсумку дасть змогу сформувати надійну, високоефективну інтегровану систему, потенціал якої забезпечить динамічний розвиток фондового ринку України.

АВТОМАТИЗАЦІЯ ФОНДОВОГО РИНКУ

Розбудова Національної депозитарної системи є першочерговим завданням державної ваги. НБУ вже має значний досвід такої великомасштабної роботи. Ним можуть скористатися розробники й цього разу, працюючи над законодавчим забезпеченням для створення Національного депозитарію, технологією взаємодії суб'єктів фондового ринку.

Електронна пошта НБУ об'єднує понад 1800 поштових вузлів, що працюють в усіх філіях комерційних банків. У серпні 1998 року буде введено в промислову експлуатацію телекомунікаційну мережу обміну інформацією в реальному часі. Абонентам надаватимуть послуги голосового зв'язку та передачі даних. Це стане основою майбутньої on-line мережі Національного банку.

Для того, щоб налагодити програмно-технічне забезпечення роботи депозитаріїв та зберігачів, слід оперативно створити відповідну інфраструктуру та прийняти стратегію автоматизації. При цьому слід подбати про максимальну стабільність та закласти підвалини для її динамічного розвитку.

Механізм електронної перереєстрації має використовувати усі складові фондового ринку. Таким чином буде забезпечено швидку й ефективну перереєстрацію угод за корпоративними цінними паперами, що укладаються на організованих ринках, зросте значення та технологічність реєстраторського сегмента національної депозитарної системи.

Потреба у комунікаційних мережах, які б об'єднували реєстраторів, депозитарії та зберігачів, диктує необхідність електронної перереєстрації прав власника. Учасники цієї системи повинні бути зв'язані між собою жорсткими договірними відносинами.

У зв'язку зі вступом України до світових фінансових інститутів для забезпечення виконання операцій з українськими урядовими та муніципальними облігаціями в міжнародних торговельних та депозитарних системах необхідно організувати обмін повідомленнями щодо операцій із цінними паперами згідно з вимогами стандартів ISO та S.W.I.F.T.

Роздробленість та децентралізація даних, різнорідність інструментальних засобів програмного забезпечення, відсутність промислових технологій архівування, відновлення та резервування — усе це гальмує вирішення як актуальних, так і перспективних задач інформаційного забезпечення суб'єктів фондового ринку. Користуючись косметичними методами, без кардинальної перебудови архітектоніки системи, оновлення програмних інструментальних та технічних засобів, створити єдиний інформаційний простір на рівні сучасних вимог просто неможливо. Характер задач та обсяги інформаційних потоків такі, що мова може йти лише про розробку спеціалізованого програмного забезпечення, яке б відповідало масштабам розвитку українського фондового ринку. □

Анатолій Савченко,
директор департаменту інформатизації НБУ.
Юхим Бендерський,
заступник начальника Центральної розрахункової палати НБУ.
Володимир Надточій,
начальник відділу розробки, супроводження та експлуатації програмного забезпечення ринку державних цінних паперів Центральної розрахункової палати НБУ.

УМВБ відроджує традицію

О.Бакун,
"Вісник НБУ".

У президії зборів засновників УМВБ.

Як і 200 років тому, Поділ знову приймає біржу. 10 квітня у Контрактовому будинку, що на Межигірській, 1, відбулися чергові — п'яті щорічні збори засновників Української міжбанківської валютної біржі. УМВБ стала першою, хто ввійшов у реставровану будівлю. Офіційне відкриття Контрактового будинку заплановано на переддень чергових Зборів ЄБРР, що відбудуться у Києві. На той час зали нового біржового майданчика буде устатковано відповідним технологічним обладнанням.

На збори прибули представники всіх 40 банків-засновників УМВБ. У роботі зібрання взяли участь Голова Правління Національного банку Віктор Ющенко, помічник Президента Валерій Литвицький, віце-прем'єр — міністр України Сергій Тигипко, голова Державної комісії із цінних паперів та фондового ринку Олег Мозговий. Серед почесних гостей — новообрані народні депутати України, представники Української фондової біржі, Української аграрної біржі, колеги з Московської міжбанківської валютної біржі та Тбіліської валютної біржі, представники російських банків-кореспондентів, постійні партнери з Дойче Банку, Комерцбанку, аудитори фірми KPMG та ін.

Збори засновників УМВБ заслухали доповідь Голови біржового комітету В.П.Гетьмана, звіт дирекції та ревізійної комісії, затвердили зміни у складі біржового комітету. Доповідь ревізійної комісії засвідчила, що робо-

Історична довідка

"Контрактами"* називали давній ярмарок, що протягом 131 року — з 1798 до 1929 — відбувався в Києві. Назва його походить від контрактів — угод, які укладали між собою дідичі, банкіри, купці — на купівлю, оренду і продаж маєтків, кріпаків, хліба, лісу, на грошові позики тощо. Аналогічні контрактові ярмарки відбувались у XVIII столітті також у Львові, Дубні, Меновому, Вільно. Найбільший із них, дубненський ярмарок, у 1797 році було переведено до Києва, де він поєднався з давнім Київським січневим ярмарком. Це великою мірою вплинуло на економічний розквіт Києва в XIX столітті.

Сучасники характеризують старі київські контракти як різновид шляхетської біржі. Всі умови угод реєструвалися в "головному цивільному суді", який виключно для цього переїздив під час ярмарку, що проходив щороку в січні, із Печерська на Поділ. Перші контрактові збори відбувались у будинку магістрату, що стояв поруч із теперішнім Контрактовим будинком. Протягом 1800—1811 років збори проходили в спеціально для цього побудованому приміщенні на вулиці Покровській, 4. Після пожежі 1811 року було вирішено перепланувати весь Поділ. Нинішній Контрактовий будинок зведено 1817 року. Проект створив англійський архітектор Вільям Гесті, а втілив — київський зодчий А. Меленський.

* Київ. Провідник. За редакцією Федора Ернста. К., 1930.

та УМВБ контролюється та оцінюється ретельно, навіть прискіпливо. Висновки і зауваження комісії були враховані засновниками та зафіксовані рішенням зборів. Ігоря Францкевича та Вадима Пушкарьова, які у зв'язку з переходом на іншу роботу вийшли зі складу біржового комітету, проводжали з шанобою і вдячністю за плідну співпрацю; привітно зустрічали голову правління Приватбанку Олександра Дубініста та керівника Експобанку Юрія Гетьманенка, котрі прийшли їм на зміну.

Високо оцінивши внесок УМВБ у фінансову стабілізацію, Голова Правління Національного банку також звернув увагу на певні прорахунки біржі та дав своє бачення напрямів її роботи. Критичні зауваження, конкретні пропозиції та побажання на адресу уряду, Національного банку і парламентаріїв висловили також Голова біржового комітету Вадим Гетьман, директор біржі Олег Андронов, голова Комісії з торгівлі банківськими металами при УМВБ Олександр Шаров.

В умовах подальшого погіршення економічного стану України створення працездатного грошового ринку набуває більшого значення, ніж 5 років тому, коли виникла УМВБ, зауважив Вадим Гетьман. За його переконанням, біржа була і залишається найдинамічнішою структурою валютно-фінансового ринку. Незважаючи на те, що її частка у валютних торгах у 1997 році зменшилася до 9.3%, вплив біржі на курсоутворення залишається вирішальним. НБУ, працюючи через УМВБ, має змогу ефективно проводити свою політику.

У планах біржі на 1998 рік значну увагу приділено організації торгівлі в режимі реального часу з віддаленими агентами, роботі щодо концентрації вторинного ринку ОВДП виключно на УМВБ, поліпшенню сервісного обслуговування, яке керівництво біржі передусім пов'язує з діяльністю Клірингового дому. Біржовий комітет почав розробку документів стосовно банківських металів. Те, що Україна не має власної золотодобувної промисловості, не заважає їй за умови проведення розумної політики стати центром торгівлі монетарними металами у країнах СНД. УМВБ має намір узяти найактивнішу участь у розвитку ринку банківських металів, розраховуючи на підтримку в цій справі уряду і Національного банку.

Робочий момент зборів.

* * *

Від редакції. Коли статтю було підготовлено до друку, Україну приголомшила звістка про смерть Вадима Гетьмана від руки найманого вбивці. У нашій пам'яті Вадим Петрович залишиться таким, яким був завжди: доброзичливим, енергійним, сповненим творчих планів і надій. Він любив життя і прагнув, щоб воно стало кращим.

□

Купці з крамом приїздили не тільки з усієї України, а й з Австрії, Німеччини, Англії, Італії, Данії, Греції, Польщі, Угорщини тощо. Асортимент ярмарку вражав розмаїттям. Чого тільки тут не було: коштовні ювелірні прикраси, елегантні туалети, годинники, шалі, тонкі шкіряні вироби, місцева та привізна порцеляна і фаянс, дороге скло і кришталь, зброя, книжки, музичні шкатулки, картини, гравюри, бронза, скульптура та різноманітні раритети, хутра, заморські вина та фрукти, бакалія, галантерея тощо. Банківські обороти за контрактами у 1836—1637 роках становили в середньому 1.8 млн. рублів сріблом, у 1845—1849 роках — 1.6 млн. рублів.

На другому поверсі Контрактового будинку — зала для концертів. Під час ярмарку Київ відвідували видатні артисти: угорський піаніст Ф. Ліст, польські музиканти брати Венявські, італійська співачка А. Каталані, скрипаль К. Ліпінський, якого вважали суперником Н. Паганіні, віолончеліст Ф. Серве, сюди приїздили італійська опера, балетні трупи з Мадрида, Варшави, музикальні капели з кріпаків, численні польські, українські і російські театральні трупи. На "Контрактах" бували М.В. Гоголь, Т.Г. Шевченко, О.С. Пушкін, Д.В. Давидов, О. Бальзак.

Мандрівники, згадуючи Контрактовий ярмарок, щодо велелюддя порівнювали його з найвідомішим у Європі — Лейпцигським. На ярмарок приїздило 5—7 тисяч купців і поміщиків. В успенський піст і під час контрактів не радили відвідувати Київ, оскільки ціни на квартири стрімко зростали. Розповідали, що пани привозили з собою на контракти по кілька бочок золота і срібла. Після укладення угод вино лилося рікою, у карти програвали цілі маєтки.

У часи жовтневого перевороту 1917 року ярмарок став занепадати, а в 1918 році, під час громадянської війни, припинив існування. У путівнику по Києву К.В. Шероцького, виданому 1917 року, Контрактовий будинок описується як будівля, призначена на злам. З 1923 року ярмарок на деякий час відродився. Та невдовзі його проведення було визнано недоцільним і 1930 року скасовано. Контрактовий будинок передали новоствореній Торговельній академії. У пізніші часи в ньому містилися Торговельний музей, різні технічні училища.

ЕКСПРЕС-АНАЛІЗ

"Здоров'я" гривні залежить не так від НБУ, як від темпів економічних реформ

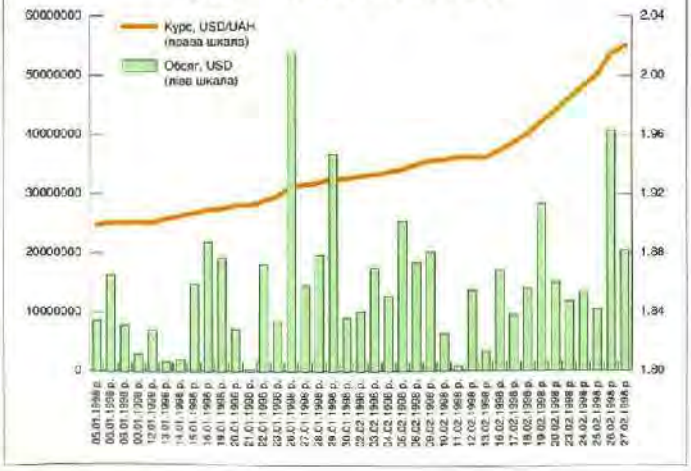
Тенденції розвитку валютного ринку на початку 1998 року

Перший квартал 1998 року для валютного ринку розпочався девальвацією курсу гривні. За січень, лютий і березень курс національної грошової одиниці знизився на 7.3%. Ситуація кардинально відрізнялася від минулорічної: як відомо, протягом трьох перших місяців 1997 року курс гривні щодо долара зріс на 2.4%.

Зауважимо, що темпи девальвації гривні у січні, лютому і березні 1998 р. були різними. Так, у січні її курс знизився на 1.6%. Однак у лютому темпи його падіння значно зросли, і за місяць гривня девальвувала на 4.6%. У березні темпи падіння курсу уповільнились, а в останні два тижні місяця на валютному ринку відбувся перелом ситуації: гривня стала міцнішати; та оскільки її зростання було незначним, загальну тенденцію березня визначило зниження курсу гривні на 0.77%.

Девальвацію курсу національної грошової одиниці на початку року обумовили тенденції, які виникли ще минулої осені. Світова фінансова криза, що вибухнула наприкінці жовтня 1997 року, примусила нерезидентів вилучати кошти з ринків капіталів, у тому числі й з українського. Це спричинило значний відплив капіталу і як наслідок — зниження курсу гривні.

Динаміка обсягів торгів та курсу долара США на УМВБ у січні — лютому 1998 року

У 1998 році ситуація на фінансових ринках на краще не змінилася. Іноземні інвестори продовжують репатріювати свої кошти. Так, лише за три перші місяці року сума погашень за ОВДП становила 1.8 млрд. гривень, з яких близько 700 млн. гривень — кошти нерезидентів. У зв'язку із цим стримування курсу гривні стало недоцільним, і Національний банк України прийняв рішення про м'яку його девальвацію (в межах відповідного коридору) до поліпшення ситуації на грошовому ринку. При цьому в довгостроковому періоді НБУ і далі проводить політику стабільної гривні. Це викликано тим, що зниження курсу гривні щодо долара, яке здійснюється з метою поліпшення платіжного балансу країни, у попередні роки не мало стабілізуючого впливу на зовнішньоторговельний баланс України. Незважаючи на значну девальвацію національної грошової одиниці у 1995—1996 роках, державі не вдалося добитися зменшення від'ємного сальдо за зовнішньоторговельними операціями, скорочення імпорту і зростання експорту.

Так, за даними платіжного балансу України, імпорт товарів і послуг за дев'ять місяців 1997 року зріс до 16.9 млрд. доларів (за аналогічний період 1996 і 1995 рр. — відповідно 15.88 млрд. і 13.10 млрд. доларів). Обсяг експорту за дев'ять місяців 1997 року становив 14.93 млрд. доларів (15.22 млрд. і 12.22 млрд. доларів за такий же період 1996 і 1995 рр.) Отже, від'ємне сальдо становило відповідно 1251 млн. доларів порівняно з 659 млн. і 885 млн. доларів. Наведена статистика переконує, що політика курсоутворення в Україні суттєво не впливає на розвиток експорту та імпорту.

Україна не може дотримуватися політики девальвації гривні ще із тієї причини, що це призведе до подальшого скорочення припливу іноземного капіталу, як сталося восени минулого року, коли після літньої стабілізації одночасно почали знижуватися дохідність державних облігацій внутрішньої позики і курс гривні.

Враховуючи ці обставини, Національний банк, як і торік, обрав політику підтримки гривні у відповідних межах валютного коридору. За попереднім рішенням, у першому півріччі 1998 р. її курс мав коливатись у межах 1.75 — 1.95 долара. Однак на початку року межі валютного коридору було розширено. Відтак курс гривні протягом року має коливатись у межах 1.80 — 2.25 долара.

До зміни раніше обумовлених меж валютного коридору спонукали проблеми, пов'язані насамперед із кризою на міжнародних фінансових ринках, що дестабілізуюче вплинуло на український ринок і викликало всичезний попит на валюту. Іншою не менш важливою причиною була відсутність необхідних валютних резервів. Унаслідок відпливу капіталу вони зменшилися на 0.16 млрд. доларів і наприкінці 1997 року становили 2.34 млрд. доларів. Подальше зростання попиту на валюту на початку 1998 року призвело до ще більшого їх зменшення. Лише за січень вони скоротилися ще на 310 млн. доларів і в цілому становили 2.030 млрд. доларів. Щоб запобігти втратам валютних резервів, Національний банк прийняв рішення девальвувати гривню в лютому швидшими темпами, оскільки саме цього місяця на валюту був найбільший попит. Практично щодня курс гривні знижувався в середньому на 50 пунктів, що давало НБУ змогу економити частину резервів. У підсумку, як уже мовилося, національна грошова одиниця у лютому девальвувала на 4.6%.

Ще однією причиною, що спонукала переглянути межі валютного коридору і піти на подальше зниження курсу гривні, стала відсутність джерел зовнішнього фінансування України, особливо у перші два місяці нового року. Річ у тім, що наприкінці 1997 року не було укладено жодної угоди з МВФ щодо надання Україні кредитів на 1998 рік. Однак заява Президента України і його указ про зменшення дефіциту державного бюджету з 3.3% до 2.5% від обсягу ВВП позитивно вплинули на ставлення МВФ до України, і вже наприкінці січня Фонд прийняв рішення виділити черговий транш кредиту stand-by у сумі 49 млн. доларів. На цьому, правда, все й закінчилося. Транш за лютий і березень Україна знову не отримала, оскільки МВФ не задовольнила загальна ситуація на ринку ОВДП і порядок планування бюджетних видатків.

Розширення меж валютного коридору у 1998 році обумовили також проблеми, пов'язані із запланованим на поточний рік рівнем інфляції. За прогнозами державних органів влади, інфляція становитиме за рік близько 18% (рівень інфляції у 1997 р. — 10.1%). Зростання інфляції викличе, зокрема, рішення уряду про підвищення у поточному році плати за комунальні послуги до 100% (нині населення оплачує 80% реальної вартості послуг). Крім того, інфляцію підштовхуватиме погашення заборгованості із заробітної плати та пенсій, яке уряд планує здійснювати протягом року. Відомо, що МВФ дуже незадоволений темпами її погашення, і щоб отримати нові кредити, уряд змушений поспішати з вирішенням цієї проблеми.

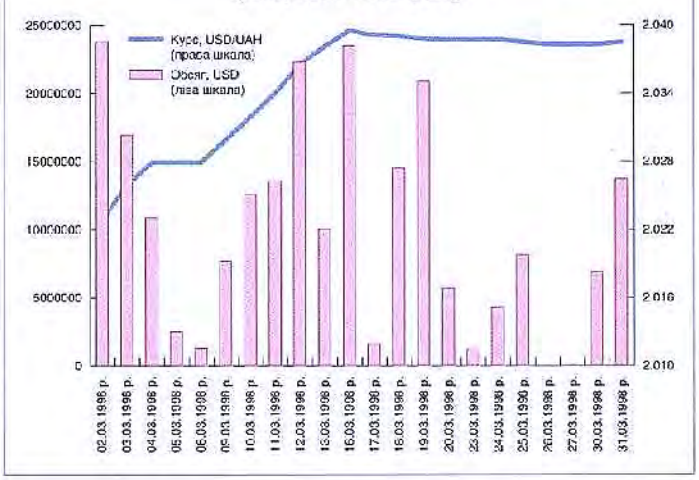
Падіння курсу гривні у січні до 1.9297 за долар та розширення меж валютного коридору негативно вплинули на поведінку суб'єктів ринку. Інфляційні очікування зросли, особливо у тіньових структурах. За оцінками фахівців, тіньовий оборот становить попад 50% від загального обороту України. Поки темпи падіння курсу гривні були помірними (в січні він знизився на 1.6%), тіньові структури на це майже не реагували. Однак із прискоренням темпів падіння гривні попит на валюту став постійно зростати. Крім цього, занепокоєння почало виявляти й населення. Воно активно скуповувало готівкову валюту, і попит на неї в обмінних пунктах зріс. Тільки за лютий обсяги операцій із готівковою валютою зросли у 1.5 раза порівняно із січнем.

Відомо, що за постійно зростаючого курсу долара одразу ж починають зростати й ціни, особливо на імпортні товари. До них "підтягуються" і внутрішні ціни національних виробників. Відтак виникає загроза інфляції. Національний банк для боротьби з нею вже протягом трьох років використовує монетарні інструменти. Одним із них є регулювання ставки рефінансування. Оскільки в лютому 1998 р. загроза зростання інфляції стала реальною, то НБУ на початку місяця підвищив ставку рефінансування з 35 до 44 відсотків. Це негайно призвело до подорожчання кредитних ресурсів на ринку і завадило купівлі валюти за дешеві кошти. Водночас, аби зменшити тиск гривневих ресурсів на валютний курс, Національний банк із 9 лютого оголосив про проведення депозитних аукціонів із мінімальною ставкою розміщення 44%. Але цей захід мав незначний ефект. За три дні — з 13 по 16 лютого — НБУ залучив на депозитних аукціонах усього 10 мільйонів гривень, хоча, за оцінками фахівців центрального банку, в обороті знаходилося від 100 до 150 млн. гривень надлишкової маси грошей. Однак через те, що вони розпорошені серед дуже великої кількості банків, останні використовують їх для купівлі валюти.

Підвищення в лютому ставки рефінансування до 44% позначилося на кредитних і особливо на депозитних ставках комерційних банків. Вкладання коштів у долари спричинило дефіцит гривневої маси на міжбанківському ринку, тому ставки за короткостроковими депозитами зросли в кінці місяця з 22—28% до 34—40%.

Для регулювання грошових потоків на ринку, в тому числі на валютному, та у зв'язку з переходом на міжнародні фор-

Динаміка обсягів торгів та курсу долара США на УМВБ у березні 1998 року

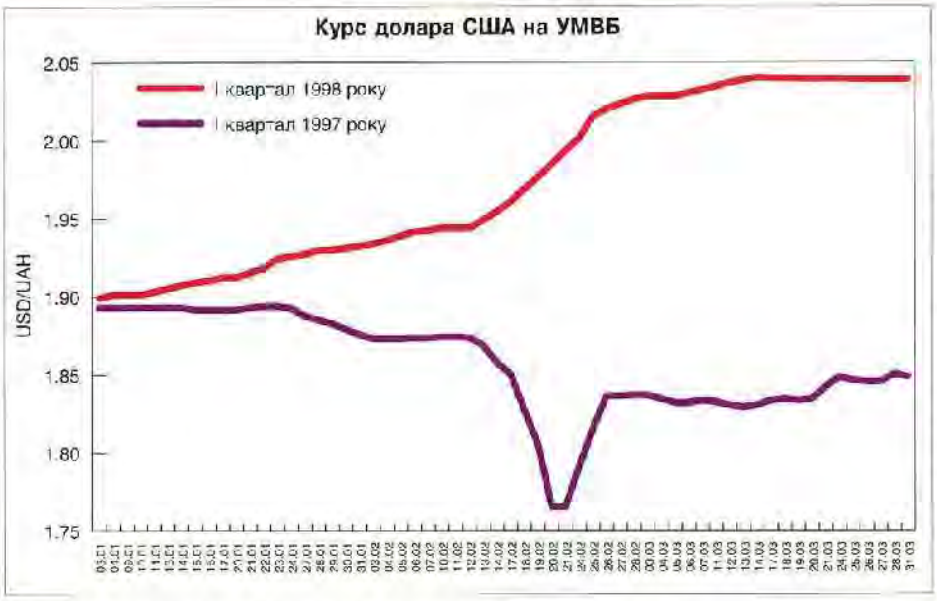

ми бухобліку Національний банк наприкінці лютого вніс такі зміни й доповнення до Положення про порядок формування банківською системою України обов'язкових резервів:

- норму обов'язкового резервування від сум запозичених коштів НБУ встановлює незалежно від джерел і термінів залучених вкладів і депозитів. Вона розраховується відповідно до ситуації на грошово-кредитному ринку;
- покриття сум обов'язкового резерву будь-якими активами комерційного банку може здійснюватися лише за рішенням Правління НБУ. (Нині такими активами є каса, ОВДП, куплені після 17 листопада минулого року, і ОВДП, заблоковані під резерв вкладів фізичних осіб);
- НБУ залишає за собою право змінювати норму покриття обов'язкових резервів залишками готівки в касах (у рамках певного граничного розміру) і встановлювати для окремих банків індивідуальні норми покриття.

Таким чином, у надзвичайних ситуаціях Національний банк має право приймати рішення про скасування норм покриття резерву за рахунок наявних засобів у касах на термін, який визначатиме сам.

Для контролю над валютними операціями комерційних банків НБУ зобов'язав усі банки з 19 лютого поточного року надавати до кінця робочого дня у центральний банк інформацію про купівлю-продаж валюти на міжбанківському рин-

ку з обов'язковим зазначенням курсу купівлі і продажу. Це рішення було зумовлене наявністю курсової різниці на біржовому і позабіржовому ринках. Оскільки вони взаємопов'язані, то зростання курсу на одному сегменті ринку викликає його зростання на іншому.

Слід зазначити, що в березні ситуація на валютному ринку дещо поліпшилася. Курс гривні, про що вже йшлося, за місяць знизився лише на 0.77%, причому темпи девальвації значно уповільнились, а в останні два тижні місяця почалася повільна ревальвація курсу — зростання становило 0.05%. За цей час на біржовому ринку з'явилася пропозиція валюти, яка у півтора раза перевищувала попит, і Національний банк зміг поповнити власні валютні резерви.

Уповільнення темпів девальвації курсу гривні та її зміцнення зумовлене передусім зміною тактики Національного банку на ринку. Протягом двох перших місяців року, коли ситуація була важкою, НБУ докладав зусиль до збереження своїх резервів, і тому темпи падіння курсу гривні були значними. Нині ситуація змінилася на краще. Україна нарешті має валютні надходження, які отримала від розміщення державних облігацій на єврориках. Наприкінці лютого до країни надійшло близько 750 млн. німецьких марок, на початку березня — ще 500 млн. у євровалюті.

Надходження зовнішніх позик вплинуло на поведінку нерезидентів на ринку ОВДП. Як відомо, репатріація ними капіталу відбувалася ще й із політичних мотивів. Однак європейський ринок капіталів довів, що довіра до України існує і не залежить від результатів виборів до парламенту. Нерезиденти почали поступово змінювати своє ставлення до ринку ОВДП і знову стали вкладати кошти, хоча дещо у менших обсягах.

У березні нерезиденти збільшили купівлю облігацій державної внутрішньої позики на первинному ринку з 9.9 млн. гривень за січень — лютий 1998 р. до 51 млн. гривень (у 1997 р. за аналогічний період обсяги купівлі облігацій нерезидентами становили 143 млн. гривень). Облігації купують також резиденти. Частка їх купівлі вітчизняними комерційними банками на аукціонах НБУ за три місяці становила 37% від минулорічних обсягів, тоді як участь Національного банку з початку 1998 р. була у два-три рази активнішою, ніж за такий же період 1997 року.

НБУ спільно з Мінфіном веде роботу щодо активізації нерезидентів на фондовому ринку України. Йдеться про можливість укладення прямих двосторонніх угод між нерезидентами і центральним банком або Мінфіном про купівлю ОВДП. Згідно з положенням про роботу нерезидентів на ринку державних облігацій, прийнятим улітку 1997 року, іноземні інвестори мають право звертатися щодо купівлі ОВДП не лише до комерційних банків, а й безпосередньо до генерального агента, зокрема, якщо йдеться про дуже великий пакет. Тісна співпраця з Національним банком і Мінфіном дасть змогу великим покупцям ОВДП страхувати свої ризики.

Зміна ситуації на ринку держоблігацій дає підстави говорити про переломні тенденції на валютному ринку. В зв'язку із цим Національний банк із 18 березня знизив ставку рефінансування до 41%. Крім того, проаналізувавши умови на ринку, НБУ розглядає можливість зниження норми обов'язкового резервування комерційних банків і подальшого зменшення ставки рефінансування.

Питання зниження норми обов'язкового резервування комерційних банків може бути пов'язане з питанням формування банками фондів страхування внесків населення і страхування кредитних ризиків. Центральний банк готовий піти на компроміс і мінімізувати обов'язкові резерви за умови, що паралельно створюватиметься резерв цільового призначення, — тобто змінити якість резервування. Найближчим часом НБУ планує також змінити механізм платіжної системи комерційних банків. Сьогодні нею передбачено формування на одному кореспондентському рахунку обов'язкових резервів, коштів на поточні виплати, всіх резервів банків тощо. НБУ вважає, що гроші, призначені для страхування вкладів населення і кредитних ризиків, повинні мати стовідсоткову ліквідність і бути виведеними за межі кореспондентської позиції.

Позитивні ознаки, які з'явилися на валютному ринку у другій половині березня, можуть, одначе, зникнути внаслідок обставин, що виникли у зв'язку з соціальними виплатами перед виборами до Верховної Ради. Як відомо, заборгованість із заробітної плати та пенсій швидко зростає і становить уже понад 5 млрд. гривень. Із кінця лютого Мінфін почав погашати її, використовуючи кошти, одержані від розміщення держоблігацій зовнішньої позики. Отримавши валютні надходження, Мінфін продав більше половини валюти Національному банку, що зумовило зростання грошових агрегатів. Так, за перші три тижні березня грошова база зросла на 400 млн. гривень, при цьому найбільше зріс агрегат М0 — на 360 млн. гривень. За такого перебігу подій посилилася ймовірність дестабілізації валютного ринку. Курс гривні на початку квітня знову почав знижуватися. Національний банк запевняє, що зростання грошових агрегатів цілковито контролюється. Якщо виникне необхідність у регулюванні надлишкової ліквідності банків, НБУ може повернутися до практики депозитних аукціонів. Поки що в ролі регулятора грошової маси виступає ринок ОВДП.

Прогнозуючи ситуацію на найближчу перспективу, зазначимо, що на грошовому ринку вже склалися відповідні умови, які дають змогу припустити, що в першому півріччі курс гривні може повернутися до початково оголошених меж валютного коридору — 1.75– 1.95 долара. Але це станеться лише за умови, що політика активного проведення економічних реформ буде незмінною. □

Олена Береславська,
начальник відділу аналітики Української міжбанківської валютної біржі.

ІНФОРМАЦІЯ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ТОРГІВ НА УКРАЇНСЬКІЙ МІЖБАНКІВСЬКІЙ ВАЛЮТНІЙ БІРЖІ у березні 1998 року

доларами США

За 100 USD — Дані в тис. USD

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
02.03.1998р.	202.29	23780	23780	11000	42
03.03.1998р.	202.59	16910	17410	0	40
04.03.1998р.	202.79	10880	12800	0	32
05.03.1998р.	202.79	2470	2470	0	12
06.03.1998р.	202.79	1310	1310	0	9
09.03.1998р.	202.99	7670	7700	0	17
10.03.1998р.	203.19	12540	12900	10	36
11.03.1998р.	203.4	13540	13540	0	34
12.03.1998р.	203.65	22280	22780	0	36
13.03.1998р.	203.81	10030	11400	7000	25
16.03.1998р.	203.95	23490	23780	0	35
17.03.1998р.	203.91	1590	0	1590	9
18.03.1998р.	203.9	14470	1280	14870	14
19.03.1998р.	203.88	20840	0	21220	20
20.03.1998р.	203.87	5660	30	5660	9
23.03.1998р.	203.87	1220	1220	0	8
24.03.1998р.	203.87	4270	900	4270	10
25.03.1998р.	203.85	8100	0	8100	5
26.03.1998р.	203.83	14800	450	14800	7
27.03.1998р.	203.83	0	0	150	5
30.03.1998р.	203.83	6860	6860	0	20
31.03.1998р.	203.85	13690	13690	0	29

російськими рублями

За 10 RUR — Дані в тис. RUR

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
02.03.1998р.	3.37	1540	1100	2210	9
03.03.1998р.	3.355	832	399	1427	9
04.03.1998р.	3.335	742	711	6011	8
05.03.1998р.	3.341	1574	5064	162	10
06.03.1998р.	3.399	3480	4012	158	9
09.03.1998р.	3.309	1096	25	7122	10
10.03.1998р.	3.349	2000	4774	0	9
11.03.1998р.	3.355	1778	3468	11	11
12.03.1998р.	3.355	1120	1120	103	9
13.03.1998р.	3.361	1554	2678	914	9
16.03.1998р.	3.351	3577	3577	8062	10
17.03.1998р.	3.357	1462	5564	100	11
18.03.1998р.	3.311	1500	318	7887	10
19.03.1998р.	3.343	1570	6988	0	14
20.03.1998р.	3.343	1307	1307	0	9
23.03.1998р.	3.337	1411	334	5411	9
24.03.1998р.	3.337	3176	3176	73	13
25.03.1998р.	3.339	2139	4240	13	11
26.03.1998р.	3.301	718	657	2755	9
27.03.1998р.	3.345	809	6175	46	11
30.03.1998р.	3.349	591	1183	0	8
31.03.1998р.	3.349	225	225	215	7

італійськими лірами

За 10000 ITL — Дані в млн. ITL

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
04.03.1998р.	11.6	20	67.8	0	3
11.03.1998р.	11.4	0	0	25	3
18.03.1998р.	9.7	9	0	9.9	3
25.03.1998р.	12.3	118.7	276.5	0	7

німецькими марками

За 100 DEM — Дані в тис. DEM

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
02.03.1998р.	115.5	197	729	120	9
03.03.1998р.	112	1203	202	1803	10
04.03.1998р.	112.2	280	869	185	9
05.03.1998р.	112.9	270	371	184	9
06.03.1998р.	112.8	694	694	991	8
09.03.1998р.	112.2	850	71	850	8
10.03.1998р.	111.9	618	388	752	10
11.03.1998р.	111.6	1070	167	1098	11
12.03.1998р.	111.8	525	878	471	11
13.03.1998р.	111.8	248	248	313	9
16.03.1998р.	112.7	384	1158	100	13
17.03.1998р.	112.2	275	126	1204	7
18.03.1998р.	112	96	95	1049	8
19.03.1998р.	111.4	73	49	550	7
20.03.1998р.	111.3	145	91	145	7
23.03.1998р.	111.6	64	78	1	8
24.03.1998р.	112	311	317	121	8
25.03.1998р.	111.8	81	81	800	6
26.03.1998р.	111.8	432	432	452	8
27.03.1998р.	112.2	345	867	195	10
30.03.1998р.	111.7	223	223	1150	7
31.03.1998р.	110.6	150	141	1206	8

білоруськими рублями

За 10000 BYR — Дані в млн. BYR

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
02.03.1998р.	0.423	1533	1093	1837	9
04.03.1998р.	0.37	6229	0	19193	11
09.03.1998р.	0.412	4286	15442	417	15
11.03.1998р.	0.375	4547	1757	25019	15
16.03.1998р.	0.32	6264	386	30351	15
18.03.1998р.	0.357	24346	25563	0	16

французькими франками

За 100 FRF — Дані в тис. FRF

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
03.03.1998р.	34.4	438	442	253	8
10.03.1998р.	32.2	224	24	497	3
17.03.1998р.	33.2	368	941	167	7
24.03.1998р.	34.6	159	341	152	7
31.03.1998р.	32.8	153	143	991	6

англійськими фунтами стерлінгів

За 100 GBP — Дані в тис. GBP

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
05.03.1998р.	325.0	21.0	41.0	1.0	5
12.03.1998р.	340.0	11.0	45.0	7.0	6
19.03.1998р.	329.0	53.0	0.0	53.0	5
26.03.1998р.	330.0	55.0	56.0	0	6

Матеріал підготовлено департаментом валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні щодо іноземних встановлений Національним банком

№ п/п	Код валют за ДСТУ ISO 4217-95	Назва валюти	01.03.1998 р.	02.03.1998 р.	03.03.1998 р.	04.03.1998 р.	05.03.1998 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	136.48	136.48	138.31	137.85	136.62
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	15.85	15.85	15.91	15.85	15.87
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	332.34	332.34	334.18	333.80	334.27
4	056 BEF	1000 бельгійських франків	54.04	54.04	54.24	54.05	54.11
5	280 DEM	100 німецьких марок	111.52	111.52	111.92	111.53	111.64
6	528 NLG	100 нідерландських гульденів	98.95	98.95	99.30	98.95	99.05
7	208 DKK	100 датських крон	29.26	29.26	29.37	29.26	29.29
8	380 ITL	10000 італійських лір	11.32	11.32	11.36	11.33	11.34
9	124 CAD	100 канадських доларів	141.91	141.91	141.63	142.70	142.67
10	578 NOK	100 норвезьких крон	26.75	26.75	26.82	26.71	26.87
11	840 USD	100 доларів США	201.99	201.99	202.29	202.59	202.79
12	246 FIM	100 фінських марок	36.73	36.73	36.87	36.75	36.79
13	250 FRF	100 французьких франків	33.25	33.25	33.38	33.26	33.29
14	752 SEK	100 шведських крон	25.19	25.19	25.40	25.32	25.41
15	756 CHF	100 швейцарських франків	137.58	137.58	138.43	137.92	137.26
16	392 JPY	1000 японських єн	16.00	16.00	16.16	16.07	16.08
17	954 XEU	100 ЕКЮ	220.36	220.36	221.15	220.36	220.69
18	724 ESP	1000 іспанських песет	13.16	13.16	13.21	13.16	13.17
19	300 GRD	1000 грецьких драхм	7.04	7.04	7.08	7.06	7.07
20	372 IEP	100 ірландських фунтів	276.46	276.46	277.68	277.08	277.31
21	352 ISK	100 ісландських крон	2.81	2.81	2.82	2.80	2.81
22	620 PTE	1000 португальських ескудо	10.90	10.90	10.93	10.90	10.91
23	960 XDR	100 СДР	273.03	273.03	274.01	272.84	273.69

			16.03.1998 р.	17.03.1998 р.	18.03.1998 р.	19.03.1998 р.	20.03.1998 р.	21.03.1998 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	137.68	136.56	136.84	135.47	135.24	135.40
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	15.85	15.91	15.93	15.91	15.84	15.81
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	338.87	340.55	340.69	340.92	339.89	338.55
4	056 BEF	1000 бельгійських франків	54.06	54.27	54.31	54.28	54.04	53.92
5	280 DEM	100 німецьких марок	111.52	111.94	112.05	111.96	111.46	111.21
6	528 NLG	100 нідерландських гульденів	98.95	99.31	99.41	99.33	98.89	98.69
7	208 DKK	100 датських крон	29.26	29.36	29.39	29.36	29.24	29.17
8	380 ITL	10000 італійських лір	11.33	11.37	11.38	11.36	11.31	11.31
9	124 CAD	100 канадських доларів	144.87	144.40	144.30	143.72	143.87	143.74
10	578 NOK	100 норвезьких крон	26.81	26.86	26.84	26.82	26.81	26.78
11	840 USD	100 доларів США	203.81	203.95	203.91	203.90	203.88	203.87
12	246 FIM	100 фінських марок	36.76	36.87	36.92	36.90	36.73	36.67
13	250 FRF	100 французьких франків	33.27	33.38	33.42	33.39	33.25	33.18
14	752 SEK	100 шведських крон	25.52	25.68	25.63	25.67	25.53	25.57
15	756 CHF	100 швейцарських франків	137.17	137.85	137.72	137.51	136.67	136.28
16	392 JPY	1000 японських єн	15.88	15.73	15.74	15.66	15.69	15.68
17	954 XEU	100 ЕКЮ	220.82	221.80	221.87	221.70	220.81	220.27
18	724 ESP	1000 іспанських песет	13.16	13.20	13.21	13.20	13.14	13.12
19	300 GRD	1000 грецьких драхм	7.05	6.32	6.34	6.33	6.30	6.30
20	372 IEP	100 ірландських фунтів	277.90	281.24	280.91	280.64	279.81	279.14
21	352 ISK	100 ісландських крон	2.81	2.81	2.82	2.81	2.81	2.81
22	620 PTE	1000 португальських ескудо	10.90	10.94	10.95	10.94	10.89	10.87
23	960 XDR	100 СДР	274.17	274.96	274.58	274.17	272.89	273.23

[1] До уваги міністерств, відомств, зацікавлених організацій і широкого кола читачів.
Єдиною офіційною інформацією у друкованих періодичних виданнях про офіційні курси гривні щодо іноземних валют 1 і 2 груп Класифікатора НБУ є їх опублікування у "Віснику Національного банку України".

валют 1 групи Класифікатора НБУ, України у березні 1998 року[1]

Офіційний курс

06.03.1998 р.	07.03.1998 р.	08.03.1998 р.	09.03.1998 р.	10.03.1998 р.	11.03.1998 р.	12.03.1998 р.	13.03.1998 р.	14.03.1998 р.	15.03.1998 р.
136.27	135.47	135.47	135.47	135.30	135.92	135.60	135.95	137.68	137.68
15.91	15.73	15.73	15.73	15.77	15.78	15.76	15.79	15.85	15.85
333.82	331.75	331.75	331.75	332.14	332.49	333.73	336.55	338.87	338.87
54.26	53.64	53.64	53.64	53.79	53.80	53.75	53.85	54.06	54.06
111.95	110.66	110.66	110.66	110.97	110.98	110.87	111.09	111.52	111.52
99.33	98.18	98.18	98.18	98.46	98.47	98.37	98.56	98.95	98.95
29.37	29.03	29.03	29.03	29.12	29.11	29.09	29.14	29.26	29.26
11.37	11.26	11.26	11.26	11.28	11.28	11.27	11.29	11.33	11.33
142.28	142.91	142.91	142.91	143.71	143.79	144.28	144.58	144.87	144.87
26.93	26.62	26.62	26.62	26.66	26.71	26.67	26.69	26.81	26.81
202.79	202.79	202.79	202.79	202.99	203.19	203.40	203.65	203.81	203.81
36.89	36.48	36.48	36.48	36.56	36.57	36.54	36.60	36.76	36.76
33.38	33.01	33.01	33.01	33.09	33.10	33.07	33.13	33.27	33.27
25.47	25.14	25.14	25.14	25.32	25.35	25.34	25.42	25.52	25.52
137.59	135.90	135.90	135.90	136.23	136.31	136.22	136.62	137.17	137.17
15.92	15.92	15.92	15.92	15.84	15.92	15.75	15.71	15.88	15.88
221.81	218.66	218.66	218.66	219.46	219.40	219.21	219.82	220.82	220.82
13.21	13.06	13.06	13.06	13.10	13.10	13.09	13.11	13.16	13.16
7.08	7.00	7.00	7.00	7.02	7.02	7.01	7.03	7.05	7.05
277.96	274.92	274.92	274.92	275.60	275.33	275.09	275.61	277.90	277.90
2.80	2.77	2.77	2.77	2.78	2.79	2.79	2.80	2.81	2.81
10.94	10.82	10.82	10.82	10.85	10.85	10.84	10.86	10.90	10.90
274.49	270.46	270.46	270.46	273.17	272.53	272.62	273.13	274.17	274.17

22.03.1998 р.	23.03.1998 р.	24.03.1998 р.	25.03.1998 р.	26.03.1998 р.	27.03.1998 р.	28.03.1998 р.	29.03.1998 р.	30.03.1998 р.	31.03.1998 р.
135.40	135.40	135.86	136.62	135.99	137.40	137.65	137.65	137.65	135.39
15.81	15.81	15.83	15.84	15.82	15.84	15.91	15.91	15.91	15.80
338.55	338.55	341.31	341.55	341.29	341.31	343.15	343.15	343.15	342.70
53.92	53.92	54.00	54.03	53.95	54.04	54.25	54.25	54.25	53.88
111.21	111.21	111.38	111.45	111.28	111.47	111.91	111.91	111.91	111.14
98.69	98.69	98.83	98.90	98.74	98.90	99.30	99.30	99.30	98.61
29.17	29.17	29.22	29.24	29.19	29.24	29.36	29.36	29.36	29.16
11.31	11.31	11.31	11.32	11.30	11.31	11.34	11.34	11.34	11.28
143.74	143.74	143.94	143.30	144.14	144.46	144.26	144.26	144.26	143.78
26.78	26.78	26.94	26.95	26.88	26.96	27.13	27.13	27.13	27.02
203.87	203.87	203.87	203.87	203.85	203.83	203.83	203.83	203.83	203.83
36.67	36.67	36.72	36.74	36.68	36.74	36.89	36.89	36.89	36.63
33.18	33.18	33.23	33.25	33.21	33.26	33.40	33.40	33.40	33.17
25.57	25.57	25.65	25.71	25.66	25.68	25.94	25.94	25.94	25.82
136.28	136.28	136.24	136.70	136.23	136.41	137.35	137.35	137.35	135.08
15.68	15.68	15.59	15.64	15.66	15.83	15.76	15.76	15.76	15.44
220.27	220.27	220.70	221.00	220.60	220.98	221.84	221.84	221.84	220.38
13.12	13.12	13.14	13.14	13.12	13.14	13.19	13.19	13.19	13.10
6.30	6.30	6.35	6.36	6.37	6.38	6.43	6.43	6.43	6.43
279.14	279.14	280.01	279.75	279.92	280.14	281.06	281.06	281.06	279.18
2.81	2.81	2.82	2.82	2.82	2.82	2.82	2.82	2.82	2.82
10.87	10.87	10.88	10.89	10.87	10.89	10.93	10.93	10.93	10.85
273.23	273.23	273.86	273.84	273.39	274.26	275.28	275.28	275.28	272.73

Матеріал підготовлено департаментом валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні щодо іноземних встановлений Національним банком

№ п/п	Код валют за ДСТУ ISO 4217-95	Назва валюти	01.03.1998 р.	02.03.1998 р.	03.03.1998 р.	04.03.1998 р.	05.03.1998 р.
1	152 CLP	1000 чилійських песо	4.52	4.52	4.53	4.51	4.51
2	156 CNY	100 китайських юанів	24.40	24.40	24.43	24.47	24.49
3	818 EGP	100 єгипетських фунтів	59.17	59.17	59.25	59.52	59.58
4	344 HKD	100 гонконгівських доларів	26.08	26.08	26.12	26.17	26.19
5	702 SGD	100 сінгапурських доларів	122.90	122.90	123.08	124.98	125.10
6	348 HUF	1000 угорських форинтів	9.67	9.67	9.69	9.71	9.72
7	356 INR	1000 індійських рупій	51.88	51.88	51.96	51.48	51.53
8	376 ILS	100 ізраїльських шекелів	55.94	55.94	56.02	56.53	56.59
9	410 KRW	10000 Південної Кореї вонів	12.19	12.19	12.20	12.41	12.42
10	985 PLN	100 польських злотих	56.71	56.71	56.80	58.26	58.31
11	642 ROL	10000 румунських леїв	2.49	2.49	2.49	2.50	2.51
12	682 SAR	100 саудівських ріялів	53.85	53.85	53.93	54.01	54.07
13	901 TWD	100 тайванських доларів	6.15	6.15	6.16	6.32	6.32
14	792 TRL	10000 турецьких лір	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	661.39	661.39	662.38	664.45	665.10
16	554 NZD	100 новозеландських доларів	116.72	116.72	116.89	118.85	118.97
17	470 MTL	100 мальтійських лір	508.66	508.66	509.42	509.40	509.91
18	203 CZK	100 чеських крон	5.87	5.87	5.88	5.96	5.96
19	703 SKK	100 словацьких крон	5.71	5.71	5.71	5.79	5.79
20	705 SIT	100 словенських толарів	1.17	1.17	1.18	1.18	1.18
21	191 HRK	100 хорватських кун	31.46	31.46	31.51	31.60	31.64
22	100 BGL	1000 болгарських левів	1.11	1.11	1.12	1.12	1.12
23	952 XOF	1000 франків КФА	3.31	3.31	3.31	3.33	3.33
24	810 RUR	10 російських рублів	3.33	3.33	3.33	3.33	3.34
25	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	5.19	5.19	5.19	5.20	5.23
26	112 BYB	10000 білоруських рублів	0.44	0.44	0.43	0.41	0.40
27	051 AMD	10000 вірменських драмів	40.32	40.32	40.38	40.44	40.48
28	233 EEK	100 естонських крон	13.94	13.94	13.99	13.94	13.95
29	398 KZT	100 казахських теньге	2.42	2.42	2.65	2.65	2.65
30	417 KGS	100 киргизьких сомів	11.39	11.39	11.41	11.43	11.44
31	428 LVL	100 латвійських латів	342.36	342.36	342.86	343.37	343.71
32	440 LTL	100 литовських літів	50.50	50.50	50.57	50.65	50.70
33	498 MDL	100 молдовських леїв	42.79	42.79	42.86	42.92	42.96
34	795 TMM	10000 туркменських манатів	4.85	4.85	4.86	4.86	4.87
35	860 UZS	100 узбецьких сумів	2.45	2.45	2.44	2.44	2.45
36	381 GEL	100 грузинських ларі	156.58	156.58	156.81	157.05	157.20
37	255	100 доларів США за розр. із Індією	161.59	161.59	161.83	162.07	162.23

			16.03.1998 р.	17.03.1998 р.	18.03.1998 р.	19.03.1998 р.	20.03.1998 р.	21.03.1998 р.
1	152 CLP	1000 чилійських песо	4.49	4.49	4.51	4.51	4.51	4.51
2	156 CNY	100 китайських юанів	24.62	24.64	24.63	24.63	24.62	24.62
3	818 EGP	100 єгипетських фунтів	59.72	59.77	59.65	59.65	59.64	59.64
4	344 HKD	100 гонконгівських доларів	26.38	26.34	26.33	26.33	26.33	26.32
5	702 SGD	100 сінгапурських доларів	123.75	123.83	127.72	127.72	127.70	127.70
6	348 HUF	1000 угорських форинтів	9.68	9.69	9.72	9.72	9.72	9.72
7	356 INR	1000 індійських рупій	51.54	51.57	51.62	51.62	51.62	51.61
8	376 ILS	100 ізраїльських шекелів	56.79	56.83	56.94	56.94	56.93	56.93
9	410 KRW	10000 Південної Кореї вонів	12.45	12.46	13.39	13.39	13.39	13.39
10	985 PLN	100 польських злотих	58.23	58.27	59.26	59.26	59.25	59.25
11	642 ROL	10000 румунських леїв	2.51	2.51	2.53	2.53	2.53	2.53
12	682 SAR	100 саудівських ріялів	54.34	54.38	54.36	54.36	54.36	54.35
13	901 TWD	100 тайванських доларів	6.33	6.33	6.29	6.29	6.29	6.29
14	792 TRL	10000 турецьких лір	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	667.14	667.59	667.90	667.87	667.80	667.77
16	554 NZD	100 новозеландських доларів	117.99	118.07	119.00	118.99	118.98	118.97
17	470 MTL	100 мальтійських лір	511.70	512.05	513.37	513.34	513.29	513.27
18	203 CZK	100 чеських крон	5.93	5.93	6.03	6.03	6.03	6.03
19	703 SKK	100 словацьких крон	5.81	5.82	5.81	5.81	5.81	5.81
20	705 SIT	100 словенських толарів	1.18	1.18	1.19	1.19	1.19	1.19
21	191 HRK	100 хорватських кун	31.54	31.56	31.85	31.84	31.84	31.84
22	100 BGL	1000 болгарських левів	1.12	1.12	1.12	1.12	1.12	1.12
23	952 XOF	1000 франків КФА	3.32	3.32	3.35	3.35	3.35	3.35
24	810 RUR	10 російських рублів	3.35	3.35	3.35	3.35	3.35	3.34
25	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	5.25	5.26	5.26	5.26	5.25	5.25
26	112 BYB	10000 білоруських рублів	0.35	0.35	0.34	0.38	0.39	0.38
27	051 AMD	10000 вірменських драмів	40.68	40.71	40.70	40.70	40.70	40.69
28	233 EEK	100 естонських крон	13.94	13.99	14.01	13.99	13.93	13.90
29	398 KZT	100 казахських теньге	2.67	2.66	2.66	2.66	2.66	2.66
30	417 KGS	100 киргизьких сомів	11.28	11.29	11.28	11.28	11.28	11.30
31	428 LVL	100 латвійських латів	339.68	339.92	339.85	339.83	339.80	339.78
32	440 LTL	100 литовських літів	50.95	50.99	50.98	50.98	50.97	50.97
33	498 MDL	100 молдовських леїв	43.18	43.21	43.20	43.20	43.19	43.19
34	795 TMM	10000 туркменських манатів	4.89	4.90	4.90	4.90	4.90	4.89
35	860 UZS	100 узбецьких сумів	2.44	2.43	2.43	2.43	2.43	2.43
36	381 GEL	100 грузинських ларі	157.99	158.10	158.07	158.06	158.05	158.04
37	255	100 доларів США за розр. із Індією	163.05	163.16	163.13	163.12	163.10	163.10

валют 2 групи Класифікатора НБУ, України у березні 1998 року

Офіційний курс

06.03.1998 р.	07.03.1998 р.	08.03.1998 р.	09.03.1998 р.	10.03.1998 р.	11.03.1998 р.	12.03.1998 р.	13.03.1998 р.	14.03.1998 р.	15.03.1998 р.
4.51	4.51	4.51	4.51	4.51	4.47	4.48	4.48	4.49	4.49
24.49	24.49	24.49	24.49	24.52	24.54	24.57	24.60	24.62	24.62
59.58	59.58	59.58	59.58	59.64	59.54	59.60	59.68	59.72	59.72
26.19	26.19	26.19	26.19	26.22	26.25	26.27	26.31	26.33	26.33
125.10	125.10	125.10	125.10	125.23	123.37	123.50	123.65	123.75	123.75
9.72	9.72	9.72	9.72	9.73	9.65	9.66	9.67	9.68	9.68
51.53	51.53	51.53	51.53	51.59	51.38	51.44	51.50	51.54	51.54
56.59	56.59	56.59	56.59	56.64	56.61	56.67	56.74	56.79	56.79
12.42	12.42	12.42	12.42	12.43	12.42	12.43	12.44	12.45	12.45
58.31	58.31	58.31	58.31	58.37	58.05	58.11	58.19	58.23	58.23
2.51	2.51	2.51	2.51	2.51	2.50	2.50	2.51	2.51	2.51
54.07	54.07	54.07	54.07	54.12	54.18	54.23	54.30	54.34	54.34
6.32	6.32	6.32	6.32	6.33	6.31	6.32	6.33	6.33	6.33
0.09	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09
665.10	665.10	665.10	665.10	665.76	665.11	665.79	666.61	667.14	667.14
118.97	118.97	118.97	118.97	119.08	117.63	117.76	117.90	117.99	117.99
509.91	509.91	509.91	509.91	510.41	510.14	510.67	511.30	511.70	511.70
5.96	5.96	5.96	5.96	5.97	5.91	5.92	5.93	5.93	5.93
5.79	5.79	5.79	5.79	5.80	5.80	5.80	5.81	5.81	5.81
1.18	1.18	1.18	1.18	1.19	1.18	1.18	1.18	1.18	1.18
31.64	31.64	31.64	31.64	31.67	31.44	31.48	31.52	31.54	31.54
1.12	1.12	1.12	1.12	1.12	1.12	1.12	1.12	1.12	1.12
3.33	3.33	3.33	3.33	3.33	3.31	3.31	3.32	3.32	3.32
3.34	3.34	3.33	3.33	3.34	3.34	3.34	3.35	3.35	3.35
5.23	5.23	5.23	5.23	5.23	5.24	5.24	5.25	5.25	5.25
0.38	0.39	0.39	0.39	0.39	0.39	0.38	0.36	0.35	0.35
40.48	40.48	40.48	40.48	40.52	40.56	40.60	40.65	40.68	40.68
13.99	13.83	13.83	13.83	13.87	13.87	13.86	13.89	13.94	13.94
2.65	2.65	2.65	2.65	2.65	2.66	2.66	2.66	2.67	2.67
11.44	11.42	11.42	11.42	11.44	11.45	11.46	11.47	11.28	11.28
343.71	343.71	343.71	343.71	344.05	344.39	339.00	339.42	339.68	339.68
50.70	50.70	50.70	50.70	50.75	50.80	50.85	50.91	50.95	50.95
43.06	43.06	43.06	43.06	43.10	43.14	43.18	43.24	43.18	43.18
4.87	4.87	4.87	4.87	4.87	4.88	4.88	4.89	4.89	4.89
2.45	2.45	2.45	2.45	2.43	2.44	2.44	2.44	2.44	2.44
157.20	157.20	157.20	157.20	157.36	157.51	157.67	157.87	157.99	157.99
162.23	162.23	162.23	162.23	162.39	162.55	162.72	162.92	163.05	163.05

22.03.1998 р.	23.03.1998 р.	24.03.1998 р.	25.03.1998 р.	26.03.1998 р.	27.03.1998 р.	28.03.1998 р.	29.03.1998 р.	30.03.1998 р.	31.03.1998 р.
4.51	4.51	4.51	4.50	4.50	4.50	4.50	4.50	4.50	4.50
24.62	24.62	24.62	24.62	24.62	24.62	24.62	24.62	24.62	24.62
59.64	59.64	59.64	59.64	59.63	59.63	59.63	59.63	59.63	59.63
26.32	26.32	26.32	26.31	26.31	26.31	26.31	26.31	26.31	26.31
127.70	127.70	127.70	126.98	126.97	126.96	126.96	126.96	126.96	126.96
9.72	9.72	9.72	9.64	9.64	9.64	9.64	9.64	9.64	9.64
51.61	51.61	51.61	51.59	51.59	51.58	51.58	51.58	51.58	51.58
56.93	56.93	56.93	56.65	56.64	56.64	56.64	56.64	56.64	56.64
13.39	13.39	13.39	14.08	14.08	14.08	14.08	14.08	14.08	14.08
59.25	59.25	59.25	59.37	59.36	59.36	59.36	59.36	59.36	59.36
2.53	2.53	2.53	2.45	2.45	2.45	2.45	2.45	2.45	2.45
54.35	54.35	54.35	54.35	54.34	54.34	54.34	54.34	54.34	54.34
6.29	6.29	6.29	6.22	6.22	6.22	6.22	6.22	6.22	6.22
0.09	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09
667.77	667.77	667.77	666.90	666.83	666.76	666.76	666.76	666.76	666.76
118.97	118.97	118.97	114.60	114.59	114.58	114.58	114.58	114.58	114.58
513.27	513.27	513.27	510.70	510.65	510.60	510.60	510.60	510.60	510.60
6.03	6.03	6.03	5.98	5.98	5.98	5.98	5.98	5.98	5.98
5.81	5.81	5.81	5.80	5.80	5.80	5.80	5.80	5.80	5.80
1.19	1.19	1.19	1.19	1.19	1.19	1.19	1.19	1.19	1.19
31.84	31.84	31.84	31.42	31.42	31.41	31.41	31.41	31.41	31.41
1.12	1.12	1.12	1.12	1.12	1.12	1.12	1.12	1.12	1.12
3.35	3.35	3.35	3.32	3.32	3.32	3.32	3.32	3.32	3.32
3.34	3.34	3.34	3.34	3.34	3.34	3.34	3.34	3.34	3.34
5.25	5.25	5.25	5.25	5.25	5.25	5.25	5.25	5.25	5.25
0.38	0.38	0.38	0.38	0.38	0.38	0.38	0.38	0.38	0.38
40.69	40.69	40.69	40.69	40.69	40.69	40.69	40.69	40.69	40.69
13.90	13.90	13.92	13.93	13.91	13.93	13.99	13.99	13.99	13.89
2.66	2.66	2.66	2.66	2.66	2.66	2.66	2.66	2.66	2.66
11.30	11.30	11.30	11.30	11.30	11.30	11.30	11.30	11.30	11.30
339.78	339.78	339.78	339.78	339.75	339.72	339.72	339.72	339.72	339.72
50.97	50.97	50.97	50.97	50.96	50.96	50.96	50.96	50.96	50.96
43.19	43.19	43.18	43.19	43.18	43.18	43.18	43.18	43.18	43.18
4.89	4.89	4.89	4.89	4.89	4.89	4.89	4.89	4.89	4.89
2.43	2.43	2.42	2.42	2.42	2.42	2.42	2.42	2.42	2.41
158.04	158.04	158.04	158.04	158.02	158.01	158.01	158.01	158.01	158.01
163.10	163.10	163.10	163.10	163.08	163.06	163.06	163.06	163.06	163.06

Матеріал підготовлено департаментом валютного регулювання Національного банку України.

Олександр Петрик,
заступник директора економічного департаменту — начальник управління перспективних досліджень та макроекономічного прогнозування НБУ.

Сергій Куріленко,
провідний економіст відділу міжнародних досліджень економічного департаменту НБУ.

ДОСЛІДЖЕННЯ

Індикатори конкурентоспроможності

ОБМІННИЙ КУРС ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ

Проблеми обмінного курсу постійно викликають дискусії у нашому суспільстві. Насамперед це пов'язано з тим, що зміни обмінного курсу зокрема чи курсової політики взагалі є чи не найважливішим фактором, що формує інфляційні очікування населення, впливає на поведінку всіх економічних суб'єктів (як резидентів, так і нерезидентів), тобто на їхній вибір у споживанні та інвестиціях на макро- і мікрорівнях.

З другого боку, обмінний курс — один із найважливіших чинників впливу на стан платіжного балансу країни взагалі та її конкурентоспроможності на зовнішніх ринках товарів і послуг зокрема. Тому вибір зваженої курсової політики є фактично балансуванням між підтриманням конкурентоспроможності економіки і тим додатковим інфляційним тиском, що може справляти девальвація номінального обмінного курсу.

Звичайно, агреговані показники зовнішньої конкурентоспроможності будь-якої економіки не завжди корелюють зі зміною обмінних курсів у короткостроковому і навіть у середньостроковому періоді. Серед факторів, які можуть суттєво впливати на відхилення довгострокового тренду залежності зовнішньої позиції економіки від ре-

Таблиця 1. **Торговельний баланс України з основними торговельними партнерами у 1995—1996 рр.**

Країни	ЕКСПОРТ ТОВАРІВ (млн. доларів США)		ІМПОРТ ТОВАРІВ (млн. доларів США)		Експорт + імпорт (млн. доларів США)		Експорт + імпорт (% до всього обсягу торгівлі)	
	1995	1996	1995	1996	1995	1996	1995	1996
Азербайджан	39	86	51	30	90	116	0.3	0.4
Білорусь	530	711	509	375	1039	1086	3.7	3.3
Болгарія	167	136	123	117	290	253	1.0	0.8
Італія	414	338	258	325	672	663	2.4	2.0
Казахстан	92	89	318	158	410	247	1.4	0.8
Китай	299	759	82	87	381	846	1.3	2.6
Латвія	62	77	78	90	140	167	0.5	0.5
Литва	122	126	124	151	246	277	0.9	0.9
Молдова	147	233	60	71	207	304	0.7	0.9
Німеччина	326	405	910	1004	1236	1409	4.4	4.3
Польща	257	332	458	495	715	827	2.5	2.5
Росія	5470	5448	7619	8548	13089	13996	46.2	43.1
США	264	356	397	541	661	897	2.3	2.8
Туреччина	443	401	66	103	509	504	1.8	1.6
Туркменистан	256	263	985	1604	1241	1867	4.4	5.7
Угорщина	249	317	164	178	413	495	1.5	1.5
Узбекистан	108	173	70	61	178	234	0.6	0.7
Чехія	114	139.4	150	201	264	340.4	0.9	1.0
Усього*	13004	14307	15306	18203	28310	32510	100.0	100.0

* Без урахування неформальної торгівлі (дані управління статистики та аналізу платіжного балансу НБУ).

ального обмінного курсу, — ефект Балаша — Самуельсона (Balassa — Samuelson effect)[1]; недосконале заміщення серед товарів та послуг, що торгуються, торговельні обмеження та бар'єри між країнами тощо.

Але якщо зміни у реальних обмінних курсах для будь-якої економіки супроводжуються стійким погіршенням зовнішньої позиції, це може бути сигналом для корекції у валютній політиці та до зміни реального обмінного курсу в напрямі до свого рівноважного рівня.

Основна мета цього дослідження — на базі статистичних даних за 1995—1996 роки запропонувати алгоритми розрахунку номінального та реального ефективних обмінних курсів в Україні для подальшої оцінки впливу їх змін на зовнішню позицію країни.

ОБЧИСЛЕННЯ ІНДЕКСІВ НОМІНАЛЬНОГО ТА РЕАЛЬНОГО ЕФЕКТИВНИХ ОБМІННИХ КУРСІВ В УКРАЇНІ

Термін *"ефективний обмінний курс" (effective exchange rate)* має два різних тлумачення в економіці. В одному випадку це поняття відносять до обмінного курсу, скоригованого на середню величину різних мит, субсидій та інших платежів, на ціну імпорту для внутрішніх споживачів та ціну експорту для зовнішніх. Таким чином, ефективний обмінний курс — це кількість грошових коштів, реально отриманих або заплачених, скажімо, за однодоларову вартість експорту або імпорту. Природно, ми можемо оцінити окремо ефективний курс експорту (EERx) та імпорту (EERm). Відношення цих двох курсів може бути індикатором відносної переваги експортних операцій над імпортними, якщо EERx/EERm<1 (або навпаки). За останні роки в багатьох країнах усунуто деякі тарифні бар'єри, однак існує велика кількість різних обмежень на експортно-імпортні операції. Тому на практиці оцінити середній вплив нетарифних бар'єрів на ціну досить складно. Із цієї причини поняття ефективного обмінного курсу у такому значенні нині зустрічається досить рідко.

Але набагато частіше термін "ефективний обмінний курс" використовується при обчисленні середнього обмінного курсу країни зі своїми основними торговельними партнерами. Наприклад, якщо обмінний курс країни зміцнюється відносно високоінфляційного торговельного партнера, але послаблюється відносно низькоінфляційного, ефективний обмінний курс виражатиме рівень місцевої валюти як середнє від цих двох змін (та, вірогідно, у цьому разі він істотно не зміниться).

При обчисленні ефективного обмінного курсу використовують зважені значення номінальних двосторонніх обмінних курсів валют інших країн.

Припустимо, що дана країна торгує з **n** іноземними країнами. Нехай $\mathbf{R_{it}}$ є ціною одиниці валюти **i** торговельного партнера в одиницях національної валюти у час **t** (R_{it} — номінальний двосторонній обмінний курс, пряме котирування). Нехай S_{it} — кількість іноземної валюти країни **i** за одиницю національної у час **t** (непряме котирування). Звичайно, величини R_{it} і S_{it} пов'язані між собою рівнянням:

$$S_{it}=1/R_{it}.$$

Зміна обмінних курсів відносно базового періоду може бути виражена в термінах R_{it} і S_{it} як

$$R^*_{it} = R_{it} / R_{io} \quad \text{і} \quad S^*_{it} = S_{it} / S_{io}.$$

Базуючись на цих змінах обмінних курсів і маючи ряд коефіцієнтів w_i (вагові коефіцієнти) для різних країн, залежно від методу усереднення, ми можемо обчислити індекси номінального ефективного обмінного курсу. (В подальшому під терміном "ефективний обмінний курс" розуміємо індекс цього курсу).

Існує чотири методи усереднення — два арифметичних та два геометричних.

Арифметичні

$$NEER1_t = \sum_{i=1}^{n} w_i S^*_{it},$$

$$NEER2_t = 1 / \sum_{i=1}^{n} w_i R^*_{it}.$$

Геометричні

$$NEER3_t = \prod_{i=1}^{n} S^{*\,wi}_{it},$$

$$NEER4_t = 1 / \prod_{i=1}^{n} R^{*\,wi}_{it}.$$

Оскільки $S^*_{it} = 1 / R^*_{it}$, то $NEER3_t = NEER4_t$, тобто геометричний ефективний обмінний курс не залежить від номінального двостороннього обмінного курсу, що використовується. Отже, маємо принаймні три різних визначення номінального ефективного обмінного курсу. NEER1 зазвичай називається арифметичним курсом, NEER2 — гармонійним, а NEER3 і NEER4 — геометричними.

При розрахунках середнє геометричне є доцільним, оскільки воно (на відміну від середнього арифметичного і гармонійного) розглядає зниження і підвищення валютних курсів симетрично.

Це ілюструє простий приклад. Припустимо, що якась країна торгує у рівних пропорціях тільки з двома країнами і що на кінець певного періоду кількість одиниць національної валюти за одиницю валюти однієї з країн збільшилась удвічі, а кількість національної валюти за одиницю валюти іншої країни вдвічі зменшилася, тобто

$$R^*_{1t}=2.0,\ R^*_{2t}=0.5,\ S^*_{1t}=0.5,\ S^*_{2t}=2.0.$$

Використовуючи рівні вагові коефіцієнти для цих країн, виявимо, що арифметичний номінальний ефективний курс покаже збільшення національної валюти на 25% відносно даних торговельних партнерів, гармонійний курс покаже зменшення національної валюти на 20%, а геометричний курс не зміниться, тобто врахує зміни цих двох курсів симетрично.

Обчислення номінального ефективного обмінного курсу вимагає визначення вагових коефіцієнтів. Існує два методи їх визначення. В одному випадку розглядають структуру валют, що використовуються у торговельних операціях (валютні вагові коефіцієнти), а в іншому — структуру іноземних торговельних партнерів (торговельні вагові коефіцієнти). При обчисленні ефективного обмінного курсу найчастіше використовуються торговельні вагові коефіцієнти. Ними можуть бути частки експорту, тобто — частка експорту даної країни, спрямована в країну **i**,

$$w^x_i = X_i / \sum_{i=1}^{n} X_i$$

або частка імпорту даної країни, що поставляється країною **i**,

$$w^m_i = M_i / \sum_{i=1}^{n} M_i.$$

Для експортних та імпортних вагових коефіцієнтів ефективний обмінний курс обчислюватиметься відповідно і, природно, буде різним.

Незважаючи на те, що іноді корисно обчислювати зазначені індекси курсів окремо, частіше використовують вагові коефіцієнти комбінованого зваженого експорту-імпорту.

Найпростішим способом є використання простого середнього арифметичного часток експорту й імпорту:

$$w_i = (w^x_i + w^m_i) / 2.$$

[1] Цей ефект полягає у тому, що різні темпи продуктивності виробництва у секторах, які пов'язані із зовнішньою торгівлею, та тих, що виробляють тільки товари і послуги для внутрішнього споживання, можуть бути причиною недодержання паритету купівельної спроможності економіки.

Таблиця 2. **Вагові коефіцієнти країн — основних торговельних партнерів України за 1995 і 1996 рр.**

Країни	w_i (1995)	w_i (1996)	w_i^* (1995)	w_i^* (1996)
США	0.023	0.028	0.039	0.049
Польща	0.025	0.025	0.043	0.045
Німеччина	0.044	0.043	0.074	0.077
Білорусь	0.037	0.033	0.062	0.060
Росія	0.462	0.431	0.782	0.768
Сума вагових коефіцієнтів	0.591	0.560	1.000	1.000

Альтернативно вагові коефіцієнти можна обчислити як зважені середні часток експорту й імпорту:

$$w_i = w^x_i v_x + w^m_i v_m \text{, де}$$

$$v_x = \sum_{i=1}^{n} X_i / \left(\sum_{i=1}^{n} X_i + \sum_{i=1}^{n} M_i \right),$$

$$v_m = \sum_{i=1}^{n} M_i / \left(\sum_{i=1}^{n} X_i + \sum_{i=1}^{n} M_i \right),$$

тобто v_x і v_m є відповідно частками імпорту й експорту у всій торгівлі країни (експорт + імпорт).

На практиці дані обмінних курсів торговельних партнерів здебільшого представлені щодо долара США, тому необхідно обчислювати крос-курси цих валют.

Як правило, працюють тільки з обмеженим колом торговельних партнерів, ігноруючи багато країн із маленькими ваговими коефіцієнтами. У такому разі вагові коефіцієнти, які використовуються, потрібно нормалізувати (тобто їх сума має дорівнювати 1). Для цього вагові коефіцієнти необхідно поділити на їх суму, тобто

$$w_i^* = w_i / \sum_{i=1}^{n} w_i ,$$

де n — кількість країн, щодо яких розраховується ефективний курс.

Номінальний ефективний курс виявляє, наскільки обмінний курс країни змінився відносно курсу торговельних партнерів. Однак рух номінальних курсів ніяк не свідчить про купівельну спроможність валюти, зокрема, не показує масштабу змін протягом якогось часу конкурентоспроможності товарів країни. Припустимо, що номінальний обмінний курс якоїсь країни не змінився щодо курсу торговельного партнера, однак рівень цін у цій країні зріс порівняно з рівнем цін країни-партнера. Тому на одну валютну одиницю країни можна купити відносно менше, ніж у країні-партнерові, порівняно з базовим періодом. Як наслідок, експорт став менш прибутковим, а імпорт, навпаки, дешевшим для резидентів країни. У цьому випадку реальний валютний курс країни підвищився відносно базового періоду, справляючи додатковий тиск на залишок рахунку поточних операцій у бік збільшення від'ємного сальдо.

Для того, щоб визначити, наскільки купівельна спроможність валюти країни змінилася згодом відносно купівельної спроможності країн-партнерів, необхідно обчислити індекс реального обмінного курсу *(real effective exchange rate)*. Це можна зробити шляхом дефляції номінального обмінного курсу на співвідношення цін у країнах-партнерах щодо національних цін. Тобто реальний ефективний курс обчислюється так:

$$REER1_t = \sum_{i=1}^{n} w_i^* \left(S^*_{it} / P^*_{it} \right),$$

$$REER2_t = 1 / \sum_{i=1}^{n} w_i^* R^*_{it} P^*_{it} ,$$

$$REER3_t = \prod_{i=1}^{n} \left(S^*_{it} / P^*_{it} \right)^{w^*_i} ,$$

де P^*_{it} — відношення індексу цін **i**-го торговельного партнера у час **t** до національного індексу цін у час **t** з тим же базовим роком, відносно якого обчислюється S^*_{it}.

При обчисленні реального ефективного курсу використовують різні індекси цін: індекс оплати праці, індекс оптових цін чи індекс споживчих цін. У своїх розрахунках у подальшому ми використовуватимемо індекс споживчих цін.

Обчислимо номінальні та реальні ефективні курси для України. Торговельний баланс за 1995 та 1996 роки з основними торговельними партнерами представлено в таблиці 1. У цій таблиці також наведено обсяги торгівлі з країнами-партнерами і процентне співвідношення обсягів торгівлі до загальної суми експорту та імпорту. Курсивом виділено найважливіші країни за обсягом торгівлі з Україною. (Ми не враховували Туркменистан у подальших обчисленнях у зв'язку з відсутністю даних щодо інфляції та курсу за 1995—1996 роки, що суттєво не впливає на кінцевий резуль-

Таблиця 3. **Номінальні обмінні курси валют країн — основних торговельних партнерів України**

Курс валют	Білорусь (рубль)	Польща (злотий)	США (долар)	Німеччина (марка)	Росія (рубль)	Україна (гривня)
Курс за 1 долар, середній за 1994р.	5650	2.272	1	1.62	2.191	0.3275
Курс за 1 долар, середній за 1995р.	11050	2.425	1	1.43	4.559	1.4731
Курс за 1 долар, середній за 1996р.	13500	2.696	1	1.50	5.121	1.8295
Курс за 1 гривню, середній за 1994р.	17252	6.94	3.05	4.95	6.7	
Курс за 1 гривню, середній за 1995р.	7501	1.65	0.68	0.97	3.1	
Курс за 1 гривню, середній за 1996р.	7379	1.47	0.55	0.82	2.8	
Курс за одиницю іноземної валюти, середній за 1994р.	0.00006	0.14	0.33	0.20	0.149	
Курс за одиницю іноземної валюти, середній за 1995р.	0.00013	0.61	1.47	1.03	0.323	
Курс за одиницю іноземної валюти, середній за 1996р.	0.00014	0.68	1.83	1.22	0.357	

Дані щодо курсів валют узято зі збірника МВФ (International Financial Statistics, November, 1997).

Таблиця 4. **Зміни обмінних курсів протягом 1994—1996 рр.**

Країни	S^*_{i95}	S^*_{i96}	R^*_{i95}	R^*_{i96}
Білорусь	0.43	0.98	2.30	1.02
Польща	0.24	0.90	4.21	1.12
США	0.22	0.81	4.50	1.24
Німеччина	0.20	0.85	5.09	1.18
Росія	0.46	0.90	2.16	1.11

тат). Обчислимо вагові коефіцієнти для цих країн (див. таблицю 2).

У таблиці 3 представлено номінальні обмінні курси валют країн — основних торговельних партнерів України відносно долара США, а також обчислені їх крос-курси.

Обчислимо зміну обмінних курсів відносно попереднього року, тобто S^*_{it} і R^*_{it}. Розглянемо зміну курсів у 1996 та 1995 роках відносно 1995 та 1994 років відповідно (див. таблицю 4).

Маючи всі дані, обчислимо номінальний ефективний курс української гривні за 1995 та 1996 роки відносно базових 1994 і 1995 років відповідно, використовуючи три різні методи усереднення. З наведеного вище матеріалу маємо:

у 1995 році (відносно 1994 року)
NEER1 = 0.422;
NEER2 = 0.390;
NEER3 = 0.408;
у 1996 році (відносно 1995 року)
NEER1 = 0.899;
NEER2 = 0.898;
NEER3 = 0.899.

Із цих даних випливає, що в 1995 і 1996 роках номінальний ефективний курс української гривні знизився відносно валют її основних торговельних партнерів приблизно на **59.2%** та **10.1%** відповідно. Це обумовлюється передусім динамікою зміни курсу української гривні відносно російського рубля, оскільки на Росію припадає майже половина обсягу зовнішньої торгівлі України (див. таблицю 2). (Для порівняння: якщо розглядати лише Росію як єдиного торговельного партнера, то номінальний ефективний курс гривні у 1995 і 1996 рр. знизився приблизно на 53.7% та 9.5% відповідно).

Обчислимо тепер реальний ефективний курс української гривні. У таблиці 5 представлено значення відношень середніх рівнів цін щодо попереднього року в країнах-партнерах за 1995 і 1996 роки.

На підставі даних таблиці 5 одержимо значення реального ефективного обмінного курсу:

у 1995 році (відносно 1994 року)
REER1 = 0.742;
REER2 = 0.683;
REER3 = 0.720;
у 1996 році (відносно 1995 року)
REER1 = 1.164;
REER2 = 1.153;
REER3 = 1.158.

Таблиця 5. **Співвідношення середніх рівнів цін щодо попереднього року в країнах-партнерах за 1995 і 1996 рр.**

Країни	P^*_{i95}	P^*_{i96}
Білорусь	8.093	1.527
Польща	1.279	1.201
США	1.028	1.029
Німеччина	1.019	1.015
Росія	2.974	1.476
Україна	4.767	1.802

Дані щодо індексів цін узято зі збірника МВФ (International Financial Statistics).

ВИСНОВКИ

Отже, реальний ефективний обмінний курс гривні за 1995 рік знизився на 28%[2], а в 1996 році зріс на 15.8%. (Розглядаючи Росію як єдиного торговельного партнера, одержимо зниження на 25.9% у 1995 році та зростання на 10.4% — у 1996 році). За попередніми розрахунками, за 1997 рік реальний ефективний курс гривні зріс ще на 12—14%. З другого боку, протягом 1997 року дещо погіршився, порівняно з двома попередніми роками, стан платіжного балансу України за рахунком поточних операцій. Проте, аналізуючи лише дані за три роки і тільки один інгредієнт можливого впливу на стан платіжного балансу, знаходимо мало підстав, аби вважати дуже тісною взаємозалежність наведених факторів без урахування інших чинників впливу та розвитку макроекономічної ситуації в цілому. Але постійний моніторинг ефективних реальних курсів є одним із індикаторів конкурентоспроможності економіки і повинен бути постійним об'єктом спостереження тих, хто приймає рішення. □

[2] Слід зауважити, що у 1994 році ще існувала система множинних курсів, і розрахунок реального ефективного курсу, який базується на використанні офіційного курсу 1994 року, є вельми умовним.

Мирон Романик,
начальник управління внутрішніх ревізій НБУ.

Максим Олексієнко,
доцент кафедри банківської справи Київського національного економічного університету.

МЕТОДИКА І ПРАКТИКА

Організація, форми та методи ревізійної роботи в банках

В умовах ринкової економіки зростає потреба в інформації, яка, достовірно відображаючи майновий та фінансовий стан підприємств, установ, організацій, давала б змогу її користувачам правильно оцінювати власні дії і приймати виважені рішення. Довіру до інформації значною мірою зміцнює контроль.

СУТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Йдеться про надзвичайно важливу складову процесу управління. Держава не може нормально функціонувати й розвиватися без чітко налагодженої системи контролю за виробництвом і розподілом сукупного продукту, іншими сферами суспільного життя.

В економічній літературі немає одностайності щодо визначення суті контролю. Це пояснюється низкою причин, передусім складністю відносин, що виникають у процесі управління. Не будемо аналізувати всі точки зору. Спробуємо розкрити сутність контролю, виходячи з його внутрішньої структури, яка налічує три стадії: **констатації** (з'ясування фактичного стану справ), **аналізу** (зіставлення прийнятих рішень з реальною практикою), **вжиття заходів** (тобто відповідні дії з метою поліпшення, корекції процесу управління).

Отже, контроль — це діяльність, спрямована на попередження, фіксацію й усунення недоліків у різних сферах економіки.

Види контролю найчастіше розрізняють за організаційними формами: державний, відомчий та аудиторський.

Державний контроль здійснюють відповідні офіційні органи контролю та управління (Державна контрольно-ревізійна служба, Державна податкова адміністрація тощо).

Відомчий контроль покладено на міністерства, комітети, інші органи державного управління. Вони наглядають за діяльністю підпорядкованих їм підприємств, організацій та установ (як це робить, скажімо, управління внутрішніх ревізій НБУ). Похідною відомчого контролю є внутрішньогосподарський контроль за діяльністю структурних підрозділів — він організовується на підприємствах, в організаціях, установах і проводиться штатними працівниками цих підприємств.

Внутрішня структура контролю складається з трьох етапів: констатації, аналізу та вжиття заходів

Аудиторський контроль здійснюють незалежні особи (аудитори), аудиторські фірми, уповноважені суб'єктами господарювання. Таку перевірку ініціюють суб'єкти господарювання або ж її влаштовують у випадках, передбачених чинним законодавством.

Залежно від джерел інформації, які використовуються, контроль поділяють на:

- **документальний,** коли, вивчаючи первинні документи, облікові реєстри та звітність, фахівці перевіряють достовірність господарських операцій та їх відповідність чинному законодавству;
- **фактичний,** при якому перевірка має форму обстеження, переобліку, інвентаризації, у ході яких з'ясовують кількісний та якісний стан об'єкта.

Обидва види контролю тісно взаємопов'язані і лише у поєднанні дають змогу оцінити фактичний стан об'єкта контролю.

За часом здійснення контроль поділяють на **попередній, поточний (оперативний) і наступний.**

Попередній контроль здійснюється до прийняття управлінських рішень і виконання господарських операцій. У банках він передує виконанню банківських операцій. Залежно від характеру банківські операції підлягають лише первинному або первинному і додатковому попередньому контролю. Первинний контроль проводять, як правило, відповідальні виконавці, які отримують документи для оформлення операцій від клієнтів і працівників банку. Додатковому підлягають важливі операції — з готівкою, дорогоцінними металами, іноземною валютою і пов'язаними з нею платіжними документами тощо.

Поточний (оперативний) контроль здійснюється у ході господарських і фінансових операцій. Він покликаний попереджати помилкові чи незаконні дії за операціями, які вже проводяться, порушення фінансової дисципліни, втрати і зловживання у процесі операцій. Оперативне втручання у контрольовані операції дає змогу швидко усунути допущені порушення і недоліки. У банках поточний контроль здійснюється в ході фінансування, кредитування і розрахунків, документообігу за цими операціями та їх обліку.

Наступний контроль починається після здійснення господарських операцій на основі даних, зафіксованих у первинних документах, бухгалтерських реєстрах і звітності. Його мета — з'ясувати найважливіші фактори та причини, що позитивно чи негативно вплинули на раніше виконані банківські операції. Такий контроль допомагає виявити недоліки попереднього контролю, з'ясувати їх причини і намітити конкретні шляхи до виправлення, а також недопущення прорахунків у подальшому.

Попередній, поточний та наступний контроль тісно пов'язані і часто взаємодоповнюються. Поточний надолужує недоліки попереднього, наступний — попереднього і поточного, що значною мірою сприяє поліпшенню всієї системи контролю.

Основним методом здійснення наступного контролю є проведення ревізії фінансово-господарської діяльності певного об'єкта.

ЗАВДАННЯ І ВИДИ РЕВІЗІЇ

Залежно від методів контролю та системи контрольних дій розрізняють **ревізію та перевірку.**

Перевірка полягає в обстеженні й вивченні окремих ділянок фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації або їх підрозділів. За результатами перевірки складають довідку або пишуть доповідну записку.

Ревізія — це метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи чи організації, дотриманням ними законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку і звітності. Це спосіб документального викриття нестач, розтрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, а також попередження можливих фінансових зловживань. За результатами ревізії складається акт.

Ревізія за часом здійснення належить до наступного контролю. Вона поєднує прийоми фактичного і документального контролю, що дає змогу найретельніше перевірити господарські операції, ефективність використання коштів, матеріалів і трудових ресурсів. Особливості ревізій у банках обумовлені специфікою документального і облікового оформлення операцій, а також розвинутою системою внутрішньобанківського контролю.

Залежно від методів контролю та системи контрольних дій розрізняють ревізію та перевірку

Основні завдання ревізії:

- з'ясування справжнього стану зберігання грошей, документів і майна;
- перевірка повноти і правдивості інформації про банківські операції;
- перевірка достовірності даних бухгалтерського обліку і звітності та відповідності правил їх ведення і складання чинному законодавству;
- розробка пропозицій щодо усунення виявлених недоліків і порушень для недопущення їх у подальшому.

Ревізії можуть бути **плановими** — коли здійснюються за планом ревізійної роботи, і **позаплановими** — коли на те є необхідність та доручення керівництва Національного банку України.

Вони можуть мати **тематичний і комплексний характер.** Тематичні ревізії з'ясовують стан справ на окремих ділянках банківської діяльності (наприклад: "Ревізія емісійно-касових операцій", "Ревізія діяльності служби інкасації", "Ревізія відповідності посад і окладів заробітної плати штатному розпису" тощо). При комплексних ревізіях усебічно перевіряють господарську та фінансову діяльність регіональних управлінь, установ і структурних підрозділів НБУ за певний проміжок часу. Отримана інформація відображає фактичний майновий і фінансовий стан суб'єкта, що перевіряється, та результати його діяльності за певний проміжок часу.

Залежно від масштабів охоплення перевіркою банківських операцій ревізії поділяють на **суцільні, вибіркові і комбіновані.**

Суцільним ревізіям підлягають лише найважливіші складні операції; вони також проводяться, коли виявлено значні недоліки, порушення або зловживання. У ході таких ревізій за визначений період перевіряють усі без винятку первинні документи з банківських операцій, зміст облікових реєстрів та звітності. Це найефективніший вид ревізії, однак і найбільш трудомісткий.

Вибіркові ревізії передбачають перевірку банківських операцій, первинних документів і облікових реєстрів за визначені ревізором проміжки часу. Причому важливе значення має правильний вибір банківських документів та облікових реєстрів для перевірки. Відбирають матеріали більш чи менш тривалого періоду, протягом якого могли повторюватися порушення та недоліки.

Комбіновані ревізії поєднують у собі риси перших двох. Ті банківські операції, де можливі порушення, піддають суцільній ревізії, решту — вибірковій. Якщо у ході останньої виявляють порушення, то відповідна частина операцій зазнає суцільної перевірки.

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕВІЗІЙНОЇ РОБОТИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ БАНКУ УКРАЇНИ

Ревізії діяльності регіональних управлінь, установ і структурних підрозділів НБУ здійснює управління внутрішніх ревізій — самостійний структурний підрозділ, якому підпорядковано ревізійні відділи при регіональних управліннях. Начальника управління внутрішніх ревізій призначає на посаду і звільняє з неї Голова НБУ або його перший заступник, який очолює роботу з кадрами. Таким чином, ревізійна служба Національного банку є незалежною від керівників об'єктів, які ревізуються чи перевіряються.

На управління внутрішніх ревізій НБУ покладено такі функції:

1) проведення ревізій і перевірок господарської та фінансової діяльності, стану збереження коштів, документів і матеріальних цінностей, достовірності ведення обліку і складання звітності в регіональних управліннях, установах і структурних підрозділах НБУ;

2) проведення ревізій і перевірок щодо правильності витрачання коштів на утримання апарату НБУ, його регіональних управлінь та установ і організацій;

3) контроль за усуненням недоліків і порушень, виявлених попередніми ревізіями і перевірками;

4) розробка і впровадження інструктивних та інших нормативних актів стосовно проведення ревізій і перевірок;

5) організація роботи ревізійних відділів при регіональних управліннях НБУ, а також узагальнення підсумків ревізій і перевірок;

6) методичне керівництво й контроль за діяльністю підпорядкованих ревізійних відділів, узагальнення досвіду проведення ревізій і перевірок та поширення його у системі НБУ.

Ревізійні відділи при регіональних управліннях НБУ виконують усі перелічені функції, крім двох останніх.

Ревізія або перевірка проводяться на підставі розпорядження керівництва Національного банку України чи посвідчення, підписаного начальником управління, а також за наявності затвердженої програми її проведення. Причому управлінню внутрішніх ревізій та його відділам при регіональних управліннях Національного банку України надано право:

- ревізувати і перевіряти у регіональних управліннях, установах, структурних підрозділах НБУ грошові та бухгалтерські документи, звіти, кошториси, що підтверджують надходження і витрачання коштів та матеріальних цінностей, проводити перевірки фактичної наявності готівки, цінних паперів, матеріалів тощо;
- беззастережного доступу до сховища грошей, складів та інших приміщень для їх обстеження і з'ясування питань, пов'язаних із ревізією або перевіркою;
- вимагати від керівників об'єктів, що ревізуються чи перевіряються, проведення інвентаризацій грошових коштів і розрахунків, основних фондів, товарно-матеріальних цінностей; за необхідності — опечатувати сховища грошей і касові приміщення, склади, архіви, а в разі виявлення підробок та інших зловживань — вилучати необхідні документи на строк до закінчення ревізії або перевірки;
- одержувати від комерційних банків та їх установ відомості, копії документів, довідки про операції і залишки коштів на рахунках об'єктів, які ревізуються або перевіряються;
- одержувати від службових і матеріально відповідальних осіб об'єктів, де проводиться ревізія або перевірка, письмові пояснення з питань, які виникають у ході цієї роботи;
- висувати до керівників та інших службових осіб об'єктів, які ревізуються чи перевіряються, вимоги, а також давати обов'язкові до виконання вказівки щодо усунення виявлених недоліків і порушень;
- одержувати від керівників копії наказів, листів, виданих за результатами ревізії або перевірки, щоб у подальшому контролювати, як усуваються виявлені недоліки й порушення;
- самостійно визначати прийоми й методи ревізій та перевірок, керуючись при цьому чинним законодавством, існуючими нормами і стандартами та спираючись на власні професійні знання і досвід.

Ревізія чи перевірка проводяться на підставі розпорядження керівництва НБУ або посвідчення за підписом начальника управління, а також за наявності затвердженої програми їх проведення

Важливе місце в роботі ревізійної служби Національного банку посідають планування та звітування про зроблене.

У ході планування слід врахувати, що регіональні управління, установи, структурні підрозділи НБУ підлягають комплексній ревізії щонайменше раз на рік. Плани складають, як правило, на квартал або півроку. Метою їх є забезпечення контролю за регулярним, правильним і послідовним проведенням ревізій, ефективне використання працівників апарату та інших залучених до ревізій службовців НБУ. У планах зазначають об'єкти та строки проведення ревізій, вказують, які періоди діяльності установ підлягають перевірці і хто її проводитиме. Об'єкти ревізій визначають з огляду на час проведення попередньої ревізії, її результати, стан поточної діяльності установи тощо. Строк перевірки залежить від обсягу операцій, виконуваних об'єктом, тривалості наміченого для ревізії періоду та її програми. Затверджені керівництвом Національного банку України плани ревізій можуть уточнюватись і коригуватися залежно від конкретних обставин.

Управління внутрішніх ревізій (ревізійний відділ) двічі на рік звітує про свою роботу. Одночасно зі звітом про ревізійну роботу подаються пояснювальна записка та додатки з конкретизованими показниками роботи цієї служби.

ПРОВЕДЕННЯ РЕВІЗІЇ ТА ВЖИТТЯ ЗАХОДІВ ЗА ЇЇ РЕЗУЛЬТАТАМИ

Ревізія налічує ряд етапів, які зокрема спрямовані на розв'язання конкретних завдань, а в сукупності — на досягнення головної мети.

На першому етапі провадять підготовку до ревізії, готують необхідні для цієї роботи матеріали. Користуючись різними джерелами інформації (бухгалтерськими і статистичними звітами, актами проведених раніше ревізій, наказами і постановами Правління Національного банку України, доповідними записками тощо), вивчають намічені об'єкти. Керуючись поставленими перед ревізією завданнями, на основі вивчених документів складають програму її проведення. Вона має бути детально продуманою і ставити конкретні цілі, охоплюючи такі питання, як стан збереження готівки, документів і цінностей, організація грошового обігу, емісійно-касової і операційної роботи, стан бухгалтерського обліку і звітності, порядок формування доходів і здійснення витрат, правильність формування та використання банківських фондів і резервів, а також ряд інших, що випливають із функцій та операцій, які виконують об'єкти ревізування.

Провівши попередній аналіз господарського і фінансового стану об'єкта ревізії, підготувавши програму її проведення та інші ревізійні матеріали, переходять до другого етапу — власне ревізії. При цьому суттєве значення має поінформованість ревізорів про об'єкт перевірки, а також їх практичний досвід і рівень відповідних знань. Володіючи необхідними відомостями, можна визначити першочергові питання ревізії та прийняти рішення, як її проводити: у суцільному, вибірковому чи комбінованому порядку.

Процес проведення ревізій складається з ряду етапів, кожний із яких спрямований на розв'язання конкретних завдань, а в сукупності — на вирішення головного завдання ревізії

Оскільки ревізія є методом документального контролю, а кожна банківська операція оформляється відповідними документами, ревізори починають оцінку достовірності та законності господарських операцій насамперед із перевірки банківських документів, особливо первинних, які обґрунтовують, підтверджують ці операції та надають юридичної сили даним бухгалтерського обліку.

Не застосовуючи методичних прийомів перевірки первинної документації, записів в облікових реєстрах і звітності, провести ревізію неможливо. Зокрема,

слід виділити такі методи та прийоми документального контролю, як формальна, арифметична, хронологічна, логічна та зустрічна перевірка документів, їх оцінка з урахуванням кореспонденції рахунків тощо.

Крім того, ревізори мають на озброєнні прийоми фактичного контролю (найчастіше — інвентаризацію).

Наступний етап ревізії — оформлення її результатів актом. Цей документ складає керівник ревізійної групи. Акт повинен містити результати вивчення усіх питань, зазначених у програмі проведення ревізії. Побудова і зміст акта залежать від підсумків ревізії. До нього слід заносити лише перевірені і документально підтверджені факти порушень, безгосподарності, нестач тощо. Не слід перевантажувати акт ревізії звітними показниками (за винятком випадків перекручення даних звітності), а також переліком дрібних, незначних порушень, виправлених за вказівкою ревізорів у ході перевірки. Практикують попереднє обговорення результатів ревізії серед керівників ревізійної групи та об'єктів ревізування.

Отже, акт ревізії — це офіційний документ, який складається у встановленому порядку за її результатами і містить висновок стосовно дотримання певним суб'єктом чинного законодавства з господарських та фінансових питань, достовірності обліку і звітності, витрачання коштів і матеріальних цінностей, їх збереження, а також рекомендації та пропозиції щодо усунення виявлених недоліків і порушень.

Важливим етапом ревізії є вжиття заходів за її результатами. На це відведено не більше 15 календарних днів після закінчення ревізії.

Основними формами реалізації результатів ревізії є:

- усунення недоліків під час їх виявлення у ході ревізії;
- обговорення наслідків ревізії безпосередньо на об'єкті;
- розробка пропозицій та рекомендацій щодо усунення виявлених недоліків і порушень з метою недопущення їх надалі.
- прийняття керівництвом НБУ за результатами ревізії рішень у вигляді постанов, розпоряджень, наказів або листів.

Ефективність ревізії залежить не лише від якості проведення, а й від організації контролю за виконанням рішень, прийнятих за її результатами. Є різні способи такого контролю: одержання письмових звітів про виконання пропозицій або оперативної інформації через технічні засоби зв'язку; перевірка виконання рішень за даними звітності та іншими матеріалами, які надходять від регіональних управлінь, установ та організацій, де відбулася ревізія; виклик керівників об'єкта ревізування до Національного банку України зі звітом про виконання рішень; перевірка на місці, яка здійснюється працівниками управління внутрішніх ревізій; перевірка у ході наступних ревізій із відображенням її результатів у основному акті ревізії.

Усі перелічені методи і способи вивчення та дослідження документів і господарських операцій, прийняття рішень за результатами ревізій сприяють підвищенню їх ефективності і якості. Але більшість питань ревізорам доводиться вирішувати з урахуванням взаємозв'язку різноманітних господарських і фінансових ситуацій. □

ОФІЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Про введення в обіг пам'ятної монети "80 років проголошення незалежності УНР"

Національний банк України, продовжуючи серію "Відродження української державності", 20 березня 1998 року ввів у обіг пам'ятну монету номіналом 2 гривні, присвячену 80-річчю проголошення незалежності Української Народної Республіки IV Універсалом Центральної Ради.

Монету виготовлено з нейзильберу, діаметр — 31 мм, тираж — 200 000 штук, з яких 50 000 штук — підвищеної якості (анциркулейтед), 150 000 штук — звичайної якості.

На лицьовому боці монети (аверсі) в центрі розміщено малий Державний герб України. Ліворуч і праворуч від герба відповідно зображені на повний зріст робітник із молотом біля ковадла та селянка із серпом і снопом; вони підтримують немовля, що символізує молоду державу, на тлі крони дерева. Ця трифігурна композиція є адаптованим варіантом творів графіка Георгія Нарбута. Вгорі — напис у два яруси: УКРАЇНА 1998; внизу — напис у два яруси: 2 ГРИВНІ.

На зворотному боці монети (реверсі) в центрі зображено будинок Педагогічного музею, де у 1917—1918 рр. розташовувалася Центральна Рада. Перед будинком ліворуч і праворуч розміщено фігури двох січових стрільців-вартових із гвинтівками. Під зображенням — напис у чотири яруси: 80 РОКІВ З ДНЯ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ 1918. Вгорі по колу — напис: УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА. Написи виконані шрифтом, розробленим Г.Нарбутом — автором проектів перших українських грошових знаків 1917—1920 рр.

Гурт монети — рифлений.

Художник — Анатолій Кущ, скульптор — Володимир Неверович.

Пам'ятні обігові монети "80 років проголошення незалежності УНР" номіналом 2 гривні є дійсним платіжним засобом України та обов'язкові до приймання за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на поточні рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

НОТАТКИ ЖУРНАЛІСТА

Штиль на ринку цінних паперів України як віддзеркалення передвиборного шторму

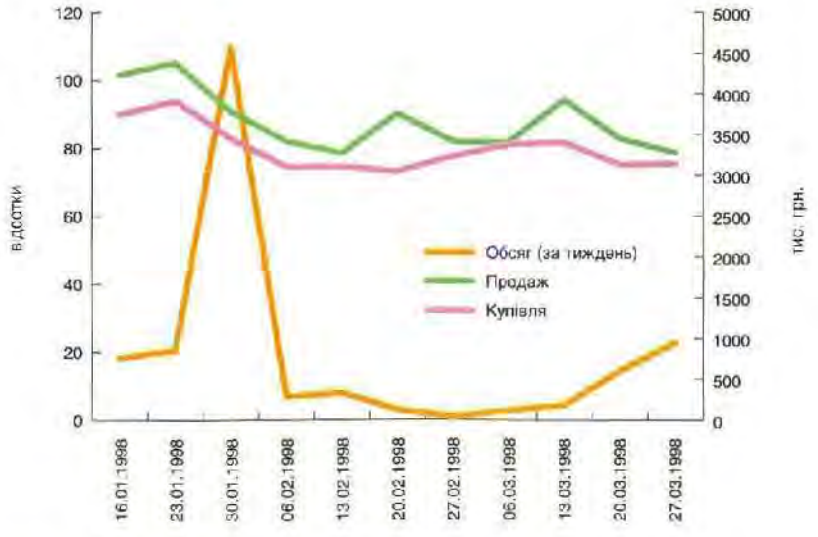
Стан фондового ринку України останнім часом великою мірою залежить від політичної ситуації в країні. Так, на початку березня нинішнього року позабіржовий фондовий ринок, по суті, не виявляв активності, котирування більшості акцій у цей період майже припинилося. І все ж динаміка фондових індексів дає змогу простежити деякі закономірності. Насамперед завважимо те, що між деякими галузевими індексами існує зворотний зв'язок. Звичайно, всі акції певною мірою зазнають сьогодні впливу фундаментальних факторів, які протягом останніх п'яти місяців диктували індексам низхідну динаміку. Однак впадає у вічі закономірність: у той час як ціна акцій підприємств енергетики та хімічної промисловості падає, акції підприємств металургії та нафтогазової галузі залишаються стабільними чи, навпаки, дорожчають.

Ще задовго до виборів більшість аналітиків передбачала інертність інвесторів у передвиборний період. Отож низький рівень активності на ринку корпоративних цінних паперів у першому кварталі поточного року нікого не здивував. За винятком окремих спалахів, ситуація на ринку відзначалася майже повним штилем. Лише за кілька тижнів до виборів у Позабіржовій фондовій торговельній системі (ПФТС) почали зростати обсяги торгів (див. графіки). Це можна пояснити хіба що суттєвим знеціненням акцій за час фінансової кризи. Так, акції підприємств енергетичної та хімічної галузей за три місяці поточного року знизилися в ціні у середньому на 20%. Вочевидь, знецінені акції стали вельми привабливими для інвесторів. Але ж політичний ризик, пов'язаний із сумнівами щодо продовження реформаторського курсу країни у разі суттєвої переваги лівих сил у парламенті, на той час іще існував. Як відомо, передбачення певною мірою справдилися — за умови консолідації ліві становитимуть у парламенті понад третину. Тож реформи в Україні можуть і далі пробуксовувати, якщо решті депутатів не вистачить здорового глузду об'єднатись і спільними зусиллями спрямувати економіку країни у ринкове русло. Але, судячи із запеклої і часто некоректної передвиборної боротьби, розраховувати на подібну тенденцію в лавах демократів не доводиться. Складається враження, що партії, які загалом мають ринкову орієнтацію, у передвиборній естафеті всіма правдами і неправдами намагалися дискредитувати одна одну замість того, щоб об'єднатися проти антиринкових сил.

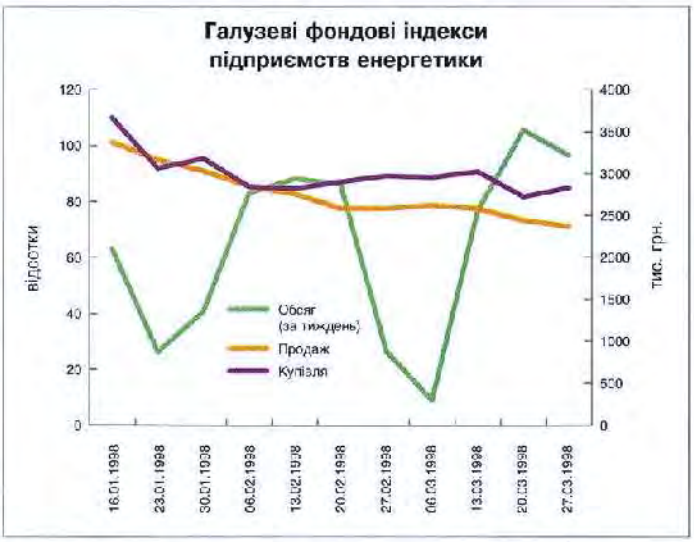
Отже, політичний ризик не усунуто. Тому не варто очікувати надвисокої активності інвесторів у перші місяці після виборів. Пожвавлення на фондовому ринку наприкінці першого кварталу пояснюється доволі вдалою роботою Мінфіну та НБУ на зовнішньому ринку запозичень. Очевидно, це додало інвесторам упевненості у подальшій стабільності гривні. Відтак поступово відновлюється той рівень активності інвесторів, що спостерігався до фінансової кризи. Слід сказати, що це позначилося передусім на ринку ОВДП, де знову з'явився попит на державні облігації з боку іноземних інвесторів. Правда, цього попиту все ж замало, щоб погасити облігації попередніх позик. Утім, Мінфін успішно використовував кошти від зовнішніх запозичень. Валютний ринок унаслідок зазначених процесів уже стабілізувався, і надалі аналітики прогнозують відносну стабільність курсу національної валюти. І все ж у більшості аналітиків факт повернення інвесторів на фондовий ринок України до закінчення виборів викликав здивування. Експерти були переконані, що останнім часом інвесторів найбільше непокоїв політичний ризик вкладень в економіку України.

Аналізуючи ситуацію на ринку корпоративних цінних паперів, зауважимо, що в динаміці галузевих індексів у першому кварталі 1998 року проявилися ті ж закономірності, що й у попередньому кварталі. А саме: в той час як більшість акцій підприємств енергетики та хімічної галузі падає в ціні, котирування акцій підприємств металургії та нафтогазової промисловості виявляють стабільність чи навіть зростають. Ця закономірність дає

Галузеві фондові індекси підприємств хімічної промисловості*

* Тут і далі в графіках дані ПФТС.

змогу інвесторам успішно формувати портфель цінних паперів, поповнюючи його акціями підприємств зазначених галузей і відтак мінімізуючи ризик знецінення інвестицій.

При цьому необхідно зазначити, що в разі, коли фондовий ринок увійде у фазу зростання, акції підприємств металургії та нафтогазової промисловості зростатимуть значно повільніше, ніж інші. Їх котирування наприкінці першого кварталу нинішнього року вже майже досягли докризового рівня, тоді як більшість акцій за період фінансової кризи втратила майже половину вартості.

У другому кварталі 1998 року фондовий ринок України має нарешті увійти у фазу зростання. Принаймні для цього виникли певні передумови. Насамперед оголошення підсумку виборів, очевидно, заспокоїть недовірливих інвесторів, адже чогось непередбачуваного на цих виборах не сталося. Звичайно, для багатьох певне зміцнення позицій лівих у парламенті є невтішним фактом, але ж і раніше інвестори, які приходили на наш ринок, чудово розуміли, що мають справу з країною, де ліві поки що популярні. Отож цілком вірогідно, що присутність іноземних інвесторів на вітчизняному фондовому ринку може досягти рівня середини минулого року, коли Мінфін не мав проблем із погашенням ОВДП за рахунок високого попиту на них із боку іноземців, а ринок корпоративних цінних паперів почав досить активно розвиватися з появою на ньому зарубіжних компаній.

З другого боку, іноземні інвестори надають великого значення курсовій політиці НБУ. На кінець першого кварталу пристрасті на валютному ринку вгамувалися, що додало впевненості операторам фондового ринку. Надалі велике значення для іноземців, очевидно, матимуть результати співпраці Кабінету Міністрів України з МВФ. Адже запозичення уряду на ринку єврооблігацій здебільшого є короткостроковими інструментами і не здатні забезпечити стабільність ситуації на тривалий час. Тому більшість іноземних інвесторів стежить за МВФ як за індикатором довіри до уряду і країни.

Крім перелічених вище факторів, на розвиток фондового ринку у другому кварталі суттєво впливатиме також рівень процентних ставок. За станом на початок квітня, посилилася тенденція до зниження цього рівня. Так, Мінфін уже почав знижувати дохідність держоблігацій, що стало можливим завдяки зовнішнім запозиченням. Однак невдача з отриманням від МВФ торгового траншу кредиту stand-by змінила ситуацію. Якщо ж надалі Мінфін вдало працюватиме на зовнішньому ринку, то, вочевидь, зниження дохідності ОВДП триватиме. Як відомо, дохідність ОВДП є одним із визначальних інструментів формування процентних ставок на внутрішньому ринку України. Отож такий розвиток подій неодмінно спричинить зростання котирувань на ринку корпоративних цінних паперів. □

Володимир Науменко,
"Вісник НБУ".

Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики у березні 1998 р.

Номер аукціону	Дата проведення аукціону	Пропозиція				Результати аукціону				
		Виставлено облігацій, шт.	Номінал облігацій, грн.	Проголошена ставка дохідності, %	Термін погашення облігацій	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.	Відсічна ціна, грн.	Середньо-зважена ціна, грн.	Ставка дохідності, %
130	03.03.1998 р.	не оголош.	100	—	03.06.1998 р.	140 104	12 491.5	89.10	89.16	48.77
131	03.03.1998 р.	не оголош.	100	—	02.09.1998 р.	1 415	113.8	80.45	80.45	48.74
132	03.03.1998 р.	не оголош.	100	—	02.12.1998 р.	0	0.0	0.00	0.00	—
133	03.03.1998 р.	не оголош.	100	—	03.03.1999 р.	0	0.0	0.00	0.00	—
134	04.03.1998 р.	не оголош.	100	—	03.06.1998 р.	148 000	13 196.7	89.10	89.17	48.71
135	04.03.1998 р.	не оголош.	100	—	02.09.1998 р.	275 000	22 123.8	80.45	80.45	48.74
136	04.03.1998 р.	не оголош.	100	—	02.12.1998 р.	302 000	22 086.7	73.00	73.13	49.12
137	04.03.1998 р.	не оголош.	100	—	03.03.1999 р.	1 700 231	113 966.5	67.03	67.03	49.32
138	05.03.1998 р.	не оголош.	100	—	05.06.1998 р.	71 506	6 371.8	89.10	89.11	49.02
139	05.03.1998 р.	не оголош.	100	—	04.09.1998 р.	16 027	1 289.7	80.45	80.47	48.67
140	05.03.1998 р.	не оголош.	100	—	04.12.1998 р.	34 403	2 511.7	73.00	73.01	49.43
141	05.03.1998 р.	не оголош.	100	—	05.03.1999 р.	1 825	122.4	67.05	67.05	49.28
142	06.03.1998 р.	не оголош.	100	—	05.06.1998 р.	56 300	5 017.0	89.10	89.11	49.02
143	06.03.1998 р.	не оголош.	100	—	04.09.1998 р.	125 700	10 106.3	80.40	80.40	48.89
144	06.03.1998 р.	не оголош.	100	—	04.12.1998 р.	121 400	8 874.3	73.10	73.10	49.20
145	06.03.1998 р.	не оголош.	100	—	05.03.1999 р.	830 051	55 613.4	67.00	67.00	49.39
146	10.03.1998 р.	не оголош.	100	—	10.06.1998 р.	90 000	8 020.8	89.10	89.12	48.97
147	10.03.1998 р.	не оголош.	100	—	09.09.1998 р.	137 014	11 022.8	80.45	80.45	48.74
148	10.03.1998 р.	не оголош.	100	—	09.12.1998 р.	163 505	11 957.1	73.10	73.13	49.12
149	10.03.1998 р.	не оголош.	100	—	10.03.1999 р.	1 207 568	80 967.4	67.05	67.05	49.28
150	11.03.1998 р.	не оголош.	100	—	10.06.1998 р.	30 000	2 673.1	89.10	89.10	49.07
151	11.03.1998 р.	не оголош.	100	—	09.09.1998 р.	30 000	2 413.6	80.45	80.45	48.74
152	11.03.1998 р.	не оголош.	100	—	09.12.1998 р.	30 000	2 193.8	73.10	73.10	49.12
153	11.03.1998 р.	не оголош.	100	—	10.03.1999 р.	270 700	18 150.4	67.05	67.05	49.28
154	12.03.1998 р.	не оголош.	100	—	12.06.1998 р.	63 569	5 664.6	89.10	89.11	49.02
155	12.03.1998 р.	не оголош.	100	—	11.09.1998 р.	102 337	8 224.9	80.37	80.37	48.98
156	12.03.1998 р.	не оголош.	100	—	11.12.1998 р.	8 655	632.7	73.10	73.10	49.20
157	12.03.1998 р.	не оголош.	100	—	12.03.1999 р.	1 307	87.7	67.07	67.07	49.23
158	13.03.1998 р.	не оголош.	100	—	12.06.1998 р.	82 000	7 306.2	89.10	89.10	49.07
159	13.03.1998 р.	не оголош.	100	—	11.09.1998 р.	214 934	17 265.4	80.30	80.33	49.11
160	13.03.1998 р.	не оголош.	100	—	11.12.1998 р.	169 000	12 345.6	73.05	73.05	49.33
161	13.03.1998 р.	не оголош.	100	—	12.03.1999 р.	1 160 000	77 778.0	67.05	67.05	49.28
162	17.03.1998 р.	не оголош.	100	—	17.06.1998 р.	173 293	15 441.9	89.10	89.11	49.02
163	17.03.1998 р.	не оголош.	100	—	16.09.1998 р.	187 009	15 026.4	80.33	80.35	49.05
164	17.03.1998 р.	не оголош.	100	—	16.12.1998 р.	56 885	4 156.6	73.05	73.07	49.28
165	17.03.1998 р.	не оголош.	100	—	17.03.1999 р.	168 570	11 302.6	67.05	67.05	49.28
166	19.03.1998 р.	не оголош.	100	—	19.06.1998 р.	150 000	13 367.5	89.11	89.12	48.97
167	19.03.1998 р.	не оголош.	100	—	18.09.1998 р.	150 000	12 053.7	80.33	80.36	49.01

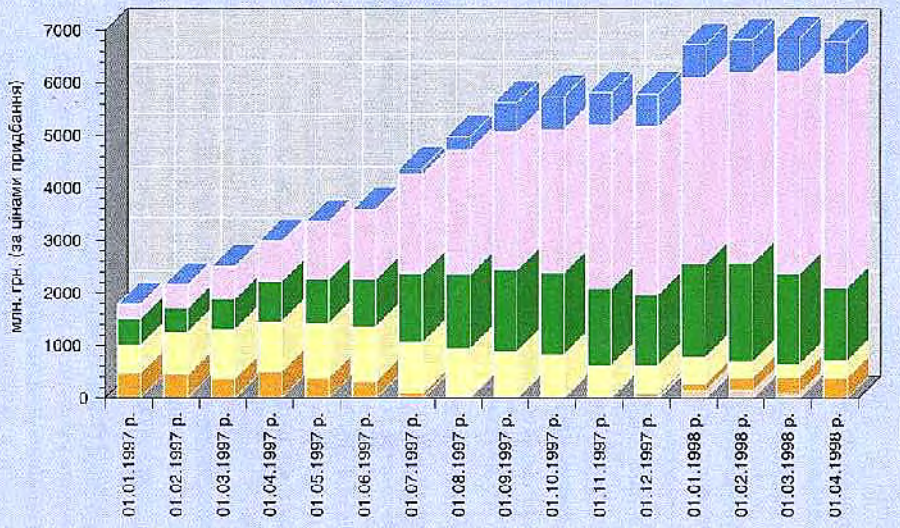
168	19.03.1998 р.	не оголош.	100	—	18.12.1998 р.	61 678	4 508.0	73.05	73.09	49.23
169	19.03.1998 р.	не оголош.	100	—	19.03.1999 р.	0	0.0	0.00	0.00	—
170	24.03.1998 р.	не оголош.	100	—	24.06.1998 р.	216 923	19 347.5	89.17	89.19	48.61
171	24.03.1998 р.	не оголош.	100	—	23.09.1998 р.	102 917	9 275.4	80.39	80.41	48.86
172	24.03.1998 р.	не оголош.	100	—	23.12.1998 р.	70 000	5 120.7	73.05	73.15	49.07
173	24.03.1998 р.	не оголош.	100	—	24.03.1999 р.	20 288	1 361.3	67.10	67.10	49.17
174	25.03.1998 р.	не оголош.	100	—	23.09.1998 р.	124 494	10 014.6	80.39	80.44	48.77
175	25.03.1998 р.	не оголош.	100	—	23.12.1998 р.	10 436	763.0	73.09	73.11	49.17
176	25.03.1998 р.	не оголош.	100	—	24.03.1999 р.	0	0.0	0.00	0.00	—
177	26.03.1998 р.	не оголош.	100	—	26.06.1998 р.	201 832	18 012.1	89.18	89.24	48.36
178	26.03.1998 р.	не оголош.	100	—	25.09.1998 р.	176 027	14 166.5	80.44	80.48	48.64
179	26.03.1998 р.	не оголош.	100	—	25.12.1998 р.	194 762	14 250.3	73.11	73.17	49.03
180	26.03.1998 р.	не оголош.	100	—	26.03.1999 р.	6 079	407.9	67.01	67.01	49.17
Разом		X	X	X	X	9 655 744	708 165.7	X	X	X

Матеріал підготовлено емісійно-кредитним департаментом Національного банку України.

Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики за 1998 р.

Період	Результати аукціонів	
	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.
Січень	8 504 247	635 164.6
Лютий	10 423 818	752 054.9
Березень	9 655 744	708 165.7
I квартал	28 583 809	2 095 385.2
Квітень	0	0.00
Травень	0	0.00
Червень	0	0.00
II квартал	0	0.00
I півріччя	28 583 809	2 095 385.2
Липень	0	0.00
Серпень	0	0.00
Вересень	0	0.00
III квартал	0	0.00
Жовтень	0	0.00
Листопад	0	0.00
Грудень	0	0.00
IV квартал	0	0.00
Усього з початку року	28 583 809	2 095 385.2

Сума облігацій внутрішньої державної позики, що перебувають в обігу

Матеріали підготовлено емісійно-кредитним департаментом Національного банку України.

КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Концепцію затверджено
Головою Національного банку України
В.А.Ющенком і міністром освіти України
М.З.Згуровським 30 грудня 1997 року

Концепція підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців для банківської системи України

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Становлення ринкової економіки в Україні обумовило докорінні зміни в банківській системі: з'явилися нові, нетрадиційні форми діяльності банків, урізноманітнилися види операцій та послуг, впроваджуються прогресивні інформаційні технології. Це вимагає нових підходів до організації підготовки фахівців та кардинального оновлення змісту банківської освіти в цілому.

Нові підходи щодо змісту та організації підготовки банківських фахівців грунтуються на положеннях Конституції України, Закону України "Про освіту" та чинного законодавства.

Концепція підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців для банківської системи України визначає стратегічні напрями формування кваліфікованого кадрового потенціалу.

ПРИНЦИПИ ПІДГОТОВКИ, ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ ДЛЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців за спеціальністю "Банківська справа" має будуватися з урахуванням вітчизняного та світового досвіду, досягнень економічної науки і банківської практики. Фахівці повинні мати глибокі професійні знання, володіти новітніми технологіями, знати іноземну мову, орієнтуватися в світовому банківському просторі. Основними принципами підготовки банківських кадрів мають стати:

- **Безперервність та ступеневість банківської освіти.** Цей принцип зумовлює диференціацію навчання спеціалістів, багаторівневу підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації.

Безперервність освіти досягається шляхом утворення навчальних комплексів, до складу яких входять профільні (банківські) класи загальноосвітніх шкіл, економічні ліцеї, вищі заклади освіти I—IV рівнів акредитації, установи банків.

Ступеневість передбачає завершену і поступову наскрізну підготовку фахівців за спеціальністю "Банківська справа" на кожному освітньо-кваліфікаційному рівні.

- **Випереджаючий характер навчання** забезпечується постійним коригуванням змісту освіти відповідно до досягнень світової і вітчизняної науки, практики організації банківської справи та потреб розвитку економіки країни.
- **Підготовка висококваліфікованих банківських спеціалістів широкого профілю** з поглибленими знаннями певного напряму банківської справи. Для цього в межах спеціальності "Банківська справа" відповідно до рівня акредитації навчального закладу можуть виділятися спеціалізації: кредитування, грошовий обіг, валютні операції, операції з цінними паперами, інвестиційні операції, монетарна політика, облік та аудит у банках, банківський менеджмент.
- **Відкритість системи підготовки банківських спеціалістів** передба-

*З метою створення цілісної та ефективної системи кадрового забезпечення банків України наказом Національного банку України від 14 березня 1997 року № 270-к для розробки "Концепції підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців для банківської системи України" було створено робочу групу у складі: **М.В.Ільїн** — керівник групи, директор департаменту персоналу НБУ, кандидат економічних наук, **С.Я.Антонюк** — заступник начальника відділу підготовки персоналу департаменту персоналу НБУ; **В.А.Безпалько** — директор навчально-методичного кабінету НБУ, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник; **П.Г.Вашків** — директор Інституту післядипломної освіти Тернопільської академії народного господарства, кандидат економічних наук, професор, **В.Д.Граждан** — проректор Одеського державного економічного університету, кандидат економічних наук, доцент; **Б.О.Дадашев** — декан Української академії банківської справи (м. Суми), кандидат економічних наук, доцент; **М.Г.Дмитренко** — директор Черкаського банківського коледжу, доцент; **Л.А.Зозуля** — заступник директора Львівського банківського коледжу; **Т.Т.Ковальчук** — директор Вищої банківської школи Промінвестбанку, доктор економічних наук, професор, **М.Л.Лапішко** — викладач Львівського банківського коледжу, кандидат економічних наук; **Ю.М.Мартинюк** — директор Національного центру підготовки банківських працівників України, кандидат економічних наук, доцент, **В.І.Міщенко** — перший проректор Української академії банківської справи (м. Суми), доктор економічних наук, професор, **Б.Л.Луців** — завідуючий кафедрою грошового обігу і кредиту Тернопільської академії народного господарства, кандидат економічних наук, доцент; **А.І.Медвідь** — начальник управління по роботі з персоналом Ощадного банку України; **А.М.Мороз** — завідуючий кафедрою "Банківська справа" Київського національного економічного університету, доктор економічних наук, професор; **В.І.Оріенко** — віце-президент Асоціації українських банків, кандидат економічних наук; **П.І.Пастер** — заступник директора департаменту персоналу НБУ, кандидат економічних наук, доцент; **Л.С.Порічкіна** — директор Інституту банкірів банку "Україна", кандидат економічних наук; **М.І.Савлук** — директор Української фінансово-банківської школи, доктор економічних наук, професор; **Т.С.Смовженко** — директор Львівського банківського коледжу, кандидат економічних наук; **Й.К.Трегуб** — начальник відділу Інституту змісту і методів навчання Міністерства освіти України, кандидат технічних наук, доцент; **Н.Л.Фастовець** — в.о. директора Банківської академії НБУ, кандидат економічних наук; **Л.І.Ходирева** — директор Харківського банківського коледжу; **Л.В.Чуніхівська** — заступник директора Харківського банківського коледжу, **В.А.Ямковий** — заступник начальника головного управління вищої освіти Міністерства освіти України.*

При розробці концепції були враховані пропозиції та зауваження регіональних управлінь, структурних підрозділів центрального апарату та установ Національного банку України, Київського національного економічного університету, Одеського державного економічного університету, Тернопільської академії народного господарства, Української академії банківської справи (м.Суми), Львівського, Харківського та Черкаського банківських коледжів.

Проект концепції погоджено з членами Міжбанківської координаційної ради з питань підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації кадрів та управління персоналом, першим заступником Голови Правління Національного банку України В.О.Бондарем, президентом Асоціації українських банків А.О.Сугонякою, головою правління банку "Україна" В.М.Кравцем, головою правління АКБ "Укрсоцбанк" М.І.Носам, головою правління Ощадного банку України А.А.Колесниковим.

чає сприйняття всього прогресивного у світовій і вітчизняній науці й практиці, впровадження та реалізацію нових освітніх цілей і завдань, сучасних підходів до навчання.

● **Поєднання теорії і практики** забезпечується на всіх рівнях підготовки банківських фахівців шляхом впровадження дуальної моделі навчання.

● **Гнучкість банківської освіти** дає змогу оперативно реагувати на потреби Національного банку і комерційних банків країни в спеціалістах нових напрямів.

● **Виховання майбутніх спеціалістів** гідними громадянами України.

● **Формування загальнолюдських цінностей,** морально-етичної та правової культури. Фахівець банківської справи має бути: чесним представником інтересів клієнтів, надійним у збереженні таємниць, коректним, гуманним, обов'язковим.

Фахівець банківської справи повинен бути високоосвіченою людиною, чесним представником інтересів клієнтів, надійним у збереженні таємниць, коректним, гуманним, обов'язковим

Розділ І. Підготовка фахівців

1.1. Організація навчального процесу

Підготовку фахівців для банківської системи України здійснюють заклади освіти, які отримали державну ліцензію на право підготовки фахівців відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня.

Державна ліцензія видається Державною акредитаційною комісією за поданням Фахової ради з економіки. Подання погоджується у встановленому порядку з Національним банком України. До складу Фахової ради входить представник НБУ.

Організація навчального процесу за спеціальністю "Банківська справа" у вищих закладах освіти здійснюється за державними стандартами, які розробляються науково-методичною комісією з банківської справи науково-методичної ради Міністерства освіти, погоджуються у встановленому порядку з Національним банком України і затверджуються Міністерством освіти.

Підготовка фахівців здійснюється за денною, вечірньою, заочною (у тому числі дистанційною) формами навчання.

Структура навчальних планів за спеціальністю "Банківська справа" має бути представлена двома частинами:

Нормативні навчальні дисципліни:

● цикл гуманітарних та соціально-економічних дисциплін;
● цикл фундаментальних дисциплін;
● цикл професійно орієнтовних дисциплін;
● цикл практичного навчання.

Вибіркові навчальні дисципліни:

● цикл фундаментальних дисциплін;
● цикл професійно орієнтовних дисциплін;
● цикл спеціальних дисциплін.

Нормативні навчальні дисципліни визначаються Міністерством освіти України, а вибіркові дисципліни — Національним банком за всіма освітньо-кваліфікаційними рівнями підготовки.

Відповідальність за рівень підготовки фахівців, організацію навчального процесу, практичне навчання та технологічну практику покладається на керівництво вищих закладів освіти

Для проведення виробничої практики визначаються базові банки, про що видається наказ Національного банку України, а також використовуються бази комерційних банків, з якими укладено угоди на підготовку спеціалістів.

Відповідальність за рівень підготовки фахівців, організацію навчального процесу, проходження практичного навчання та виробничої практики покладається на керівництво вищих закладів освіти.

Після закінчення навчання студенти отримують документ встановленого зразка відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня із зазначенням спеціальності "Банківська справа" та присвоєнням відповідної кваліфікації.

1.2. Практична підготовка

Практична підготовка студентів здійснюється через безперервність та послідовність її проведення при одержанні потрібного обсягу практичних знань, уміння та навичок відповідно до різних освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Метою практичного навчання студентів є:

● закріплення теоретичних знань на основі практичного навчання;
● оволодіння сучасними методами і формами організації обслуговування клієнтів банку та ділового спілкування;
● освоєння нових технологій у банківській справі;
● формування професійного уміння і навичок для прийняття самостійних рішень;
● виховання потреби систематичного оновлення своїх знань для їх практичного застосування;
● психологічна адаптація до конкретних умов фахової діяльності.

1.3. Ступені освітньо-кваліфікаційних рівнів банківської освіти

Освітньо-професійні програми ступеневої банківської освіти забезпечують здобуття таких освітньо-кваліфікаційних рівнів:

молодший банківський працівник —

освітньо-професійна програма підготовки молодшого банківського працівника забезпечує освітньо-кваліфікаційний рівень початкової фахової підготовки — працівників для банків із видачею свідоцтва і присвоєнням кваліфікації "Молодший банківський працівник".

Зміст освітньо-професійної програми формується переважно з навчальних дисциплін фахового спрямування та практичного навчання. Форма навчання — денна.

Нормативний термін навчання 6—12 місяців на базі загальної середньої освіти.

Підготовка здійснюється вищими закладами освіти усіх рівнів акредитації та банківськими школами;

молодший спеціаліст банківської справи —

освітньо-професійна програма підготовки молодшого спеціаліста банківської справи забезпечує освітньо-кваліфікаційний рівень — молодший спеціаліст банківської справи для професійної діяльності у фінансово-кредитній системі. Зміст освітньо-професійної програми формується переважно з циклів навчальних дисциплін фахового спрямування та окремих циклів дисциплін освітньо-професійної програми підготовки бакалавра.

Нормативний термін навчання на базі загальної середньої освіти і початкової банківської освіти:

● на денній формі — до 2 років;
● на заочній формі — до 3 років.

Підготовка здійснюється вищими навчальними закладами освіти усіх рівнів акредитації та банківськими школами;

бакалавр банківської справи —

освітньо-кваліфікаційний рівень банківського фахівця, який на базі загальної середньої освіти або на базі освітньо-кваліфікаційного рівня — молодший спеціаліст банківської справи здобув базову вищу освіту та основи професійної підготовки з банківської справи.

Зміст освітньо-професійної програми підготовки бакалавра банківської справи формується з циклу дисциплін загальноосвітніх, фундаментальних, гуманітарних, соціально-економічних та циклу професійно орієнтовних дисциплін.

Особи, які успішно пройшли державну атестацію, отримують документ встановленого державного зразка про здобуття базової вищої освіти та кваліфікації "Бакалавр банківської справи".

Підготовка здійснюється у виших закладах освіти II — III — IV

рівнів акредитації на базі загальної середньої освіти та на основі освітнього рівня молодшого спеціаліста банківської справи. Нормативний термін навчання:

- на денній формі — до 4 років;
- на заочній формі — до 4 років.

Нормативний термін навчання після отримання диплома молодшого спеціаліста банківської справи:

- на денній формі — до 2 років;
- на заочній формі — до 2 років;

спеціаліст банківської справи —

освітньо-кваліфікаційний рівень банківського фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра здобув освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста банківської справи з високим потенціалом фундаментальної освіти та професійної підготовки для здійснення планово-економічної, організаційно-управлінської та аналітичної діяльності у банківській сфері.

Чисельність і структура контингенту студентів, яких навчальні заклади готують до роботи в банках та інших кредитних установах, визначаються на підставі державного замовлення та договорів про підготовку спеціалістів

Зміст освітньо-професійної програми підготовки спеціаліста з банківської справи становлять цикли спеціальних дисциплін та практичне навчання.

Особи, які успішно пройшли державну атестацію, отримують документи встановленого державного зразка про здобуття повної вищої освіти за спеціальністю "Банківська справа" та кваліфікації спеціаліста банківської справи.

Підготовка здійснюється у вищих закладах освіти III—IV рівнів акредитації.

Нормативний термін навчання після отримання диплома бакалавра банківської справи:

- на денній формі — до 1 року;
- на заочній формі — до 1 року;

магістр банківської справи —

освітньо-кваліфікаційний рівень банківського фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра здобув повну вищу освіту і кваліфікацію магістра банківської справи або на основі кваліфікації спеціаліста банківської справи отримав кваліфікацію магістра банківської справи.

Зміст освітньо-професійних програм підготовки магістра банківської справи становлять цикли спеціальних дисциплін та практичне навчання, які забезпечують високий рівень теоретичної, методологічної та практичної підготовки для управлінської, планово-організаційної, прогнозно-аналітичної, дослідницької та викладацької діяльності у банківській сфері.

Особи, які успішно пройшли державну атестацію, отримують документи встановленого зразка про здобуття повної вищої освіти за спеціальністю "Банківська справа" та присвоєння кваліфікації магістра банківської справи.

Підготовка здійснюється у вищих закладах освіти IV рівня акредитації.

Нормативний термін навчання після отримання диплома бакалавра банківської справи:

- на денній формі — 1 рік;
- на заочній формі — 2 роки.

Нормативний термін навчання після отримання диплома спеціаліста банківської справи:

- на денній формі — до 1 року;
- на заочній формі — не менше 1 року.

1.4. Основні кваліфікаційні вимоги до фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів:

— до молодшого банківського працівника

Потреба початкової банківської освіти пов'язана з наявністю в установах банків робочих місць із виконанням обмеженого кола однорідних, простих операцій, які вимагають короткотермінової підготовки, а саме — касира, контролера, операціоніста.

Основні кваліфікаційні вимоги до таких працівників полягають у знанні загальних засад діяльності банку, основ організації касового господарства банку, механізму касово-розрахункового обслуговування клієнтів банку, вмінні працювати на комп'ютерній, касовій та операційній техніці;

— до молодшого спеціаліста банківської справи

Потреба у підготовці молодших спеціалістів визначається наявністю в банках та інших кредитно-фінансових установах великої кількості робочих місць із виконанням різноманітних операцій, не пов'язаних з управлінською, експертно-аналітичною та аудиторською діяльністю. Зокрема це посади економіста II категорії, бухгалтера, старшого контролера-касира тощо.

Основні кваліфікаційні вимоги до молодших спеціалістів полягають у знанні основ економічної теорії, основ організації банківської справи, в умінні виконувати та обліковувати касові банківські операції, працювати на комп'ютері та оргтехніці, оволодівати етичними та психологічними основами ділового спілкування;

— до бакалавра банківської справи

Потреба у підготовці бакалаврів визначається наявністю у банках робочих місць з виконанням досить складних операцій, що вимагають широких фундаментальних і професійних знань та уміння здійснювати експертно-аналітичні оцінки, координувати та перевіряти роботу невеликих груп підпорядкованих працівників. Це зокрема посади економістів I категорії та керівників нижчої та середньої ланок.

Основні кваліфікаційні вимоги до бакалаврів банківської справи полягають у глибокому знанні економічної теорії, механізмів функціонування ринкової системи, теоретичних та методологічних засад функціонування банківської системи, розумінні та вмінні виконувати основні банківські операції;

— до спеціаліста банківської справи

Необхідність підготовки спеціалістів визначається потребами банків у кадрах вищої кваліфікації на посадах провідних спеціалістів, керівних працівників;

— до магістри банківської справи

Необхідність підготовки магістрів обумовлена потребами банків у фахівцях найвищої кваліфікації, здатних до самостійної науково-педагогічної та творчої професійної діяльності в банківській сфері на керівних посадах. Цей рівень освіти передбачає завершення навчання у вищих закладах освіти III та IV рівнів акредитації. Випускники підготовлені до роботи на управлінських посадах різних рівнів структурних підрозділів банку та інших фінансово-кредитних установ (провідний спеціаліст, головний спеціаліст, начальник відділу, начальник управління).

Претенденти на навчання за магістерською програмою "Банківська справа" повинні мати досвід практичної роботи за фахом, пройти вступні випробування та співбесіду з керівником магістерської програми.

1.5. Взаємодія вищих закладів освіти та установ банків щодо формування контингенту студентів та порядок працевлаштування випускників

Чисельність і структура контингенту студентів, яких готують для роботи в банках та інших кредитних установах, формуються на підставі державного замовлення та договорів на підготовку спеціалістів.

Пропозиції щодо формування державного замовлення на підготовку спеціалістів для установ Національного банку України розробляються його структурними підрозділами разом із департаментом персоналу.

Пропозиції щодо обсягу та структури контингенту студентів, що готуються для роботи в комерційних банках, розробляються безпосередньо комерційними банками. Банки усіх рівнів, які замовляли

спеціалістів, можуть брати участь у відборі на навчання найбільш підготовленої молоді.

Працевлаштування випускників вищих закладів освіти здійснюється відповідно до чинного законодавства України.

Випускники, підготовлені у рамках програми Національного банку України, направляються, як правило, на роботу у підрозділи, які на стадії її формування заявили про свою потребу в них.

Випускники, які підготовлені для комерційних банків, інших юридичних осіб, направляються в організації-замовники.

Випускники, які навчалися за рахунок власних коштів, працевлаштовуються самостійно.

Заклади освіти можуть організовувати служби сприяння працевлаштуванню молодих спеціалістів.

Розділ II. Перепідготовка та підвищення кваліфікації

2.1. Організація та особливості післядипломної освіти

Перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів є формами післядипломної освіти, що забезпечують одержання нової спеціальності "Банківська справа" на основі раніше здобутої вищої економічної освіти, а також підвищення кваліфікації в межах цієї спеціальності.

Необхідність розвитку мережі та структури вищих закладів післядипломної банківської освіти обумовлена:

- швидким зростанням банківської системи та кількості залучених працівників без відповідної фахової підготовки;
- зростанням вимог до професійного рівня працівників;
- розширенням попиту на банківські послуги.

Організаційними формами післядипломної освіти є короткострокові семінари, середньо- та довгострокові курси, програми перепідготовки та стажування тощо. Вони можуть бути денними, вечірніми, заочними, очно-заочними, дистанційними.

Післядипломна освіта може здійснюватися:

- у межах вищих закладів освіти з підготовки банківських фахівців на денній формі навчання, для чого в їх складі створюються спеціальні підрозділи (відділення, школи, курси, факультети, інститути, центри тощо);
- у самостійних вищих закладах освіти, спеціалізованих на післядипломній освіті.

Ліцензію на здійснення післядипломної освіти за спеціальністю "Банківська справа" видає Державна акредитаційна комісія за поданням Фахової ради з економіки

Особливості післядипломної освіти:

- наявність у слухачів певного практичного та життєвого досвіду, а також знань і уміння з питань, що вивчаються;
- вузькоспеціалізоване, конкретно-тематичне спрямування;
- перевага в навчальних планах та програмах професійно-практичної складової частини над загальнотеоретичною та методологічною.

Зазначені особливості зумовлюють специфічні вимоги до змісту та організації навчального процесу в системі післядипломної освіти.

З метою організаційного та методичного забезпечення розвитку післядипломної освіти доцільно:

- створити при Національному банку України навчально-методичний центр післядипломної освіти та сформувати мережу регіональних центрів;
- зберегти і всіляко розвивати при державних вищих закладах освіти економічного профілю діючі центри післядипломної освіти з банківської справи.

Вимоги щодо навчального процесу у вищих закладах післядипломної освіти:

Забезпечення навчального процесу у вищих закладах післядипломної освіти має складатися з двох чинників:

- вища освіта і високий освітній рівень у слухачів створюють передумови для надання самостійній роботі вирішального значення в опануванні банківською спеціальністю;
- враховуючи, що переважна більшість слухачів працює за фахом, стає можливим підвищити вимоги до навчального процесу в цілому, особливо до теоретичної та методологічної підготовки.

Комплекс навчально-методичного забезпечення у вищих закладах післядипломної освіти ***має включати:***

- методичне забезпечення навчальних дисциплін щодо організації самостійної роботи;
- навчальні посібники, розраховані на самостійне вивчення дисциплін.

Методичне забезпечення всіх слухачів здійснюється на початку вивчення дисципліни. Воно включає:

- робочу програму дисципліни;
- практичні завдання для самостійної роботи, навчальні та контрольні тести;
- тематику контрольних і курсових робіт, методичні вказівки щодо їх виконання;
- програму підготовки до іспиту (заліку), а також до державного (кваліфікаційного) іспиту за спеціальністю;
- тематику дипломних (випускних) робіт і методичні вказівки щодо їх підготовки.

Навчальні посібники розробляються відповідно до робочої програми вивчення дисципліни. Вони повинні давати стисле і максимально структуроване викладення навчального матеріалу. В них мають бути закладені елементи програмованого навчання на основі концепції дистанційної форми навчання. В навчальних посібниках, крім змістової частини, необхідно виділяти основні терміни, ключові поняття та тести, які дадуть слухачам змогу перевірити свої знання, краще орієнтуватися в обсягах навчального матеріалу, в пошуках спеціальної літератури тощо.

Вказані вище особливості післядипломної освіти зумовлюють особливі вимоги щодо навчальних планів та кваліфікації викладачів.

У навчальних планах слід виділяти не менше 10% часу на вивчення дисциплін за вибором слухачів. Перелік таких дисциплін визначається навчальним закладом спільно з банками — основними замовниками. Вказані дисципліни можуть враховувати регіональні особливості та особливості діяльності окремих банків.

Викладачі закладів післядипломної освіти повинні мати високу теоретичну і методологічну підготовку з банківської справи, а також бути добре обізнаними з практикою діяльності банків, щоб бути готовими роз'яснити та проконсультувати слухачів з будь-якої практичної ситуації. Особливі вимоги пред'являються до консультування слухачів. Вищі заклади (підрозділи) післядипломної освіти повинні мати достатні канали зв'язку зі слухачами і бути спроможними забезпечити оперативне, в тому числі дистанційне, консультування з усіх навчальних дисциплін.

2.2. Професійна акредитація діяльності вищих закладів післядипломної освіти

Система післядипломної банківської освіти підлягає державному нагляду за якістю і здійснюється через ліцензування та акредитацію.

Державна ліцензія на здійснення післядипломної освіти за спеціальністю "Банківська справа" видається Державною акредитаційною комісією за поданням Фахової ради з економіки. Подання погоджується у встановленому порядку з Національним банком України. Основними критеріями ліцензування та акредитації діяльності вищого закладу післядипломної освіти мають бути:

- сучасна матеріально-технічна база;
- висококваліфіковані викладачі;
- забезпеченість підручниками та методичними посібниками;

● навчальні плани, програми та кваліфікаційні вимоги з усіх видів та форм післядипломної освіти.

2.3. Професійна атестація банківських кадрів

З метою підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня банківських кадрів та посилення відповідальності банків за роботу з персоналом доцільно один раз на три — п'ять років запровадити обов'язкову професійну атестацію банківських працівників.

Потрібно передбачити порядок, відповідно до якого кожний банківський працівник певної категорії з числа тих, хто підлягає професійній атестації, атестується внутрішньою банківською атестаційною комісією або іншим органом атестації банківських кадрів. Обов'язковою вимогою для успішної професійної атестації є наявність документа (диплома, сертифіката, свідоцтва, посвідчення) про підготовку, перепідготовку чи підвищення кваліфікації у ліцензованому закладі освіти, одержаного у період, за який здійснюється атестація.

Розділ III. Науково-методичне та кадрове забезпечення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації

Для підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації банківських кадрів на рівні сучасних вимог першочергове значення має забезпеченість навчальних закладів усіх рівнів акредитації підручниками та навчально-методичними посібниками. Зважаючи на недостатню забезпеченість навчальною літературою, Національному банку України разом з провідними банками і навчальними закладами доцільно розробити перспективний план підготовки підручників та навчально-методичних посібників із банківської справи для всіх рівнів освіти та організувати його реалізацію шляхом:

● створення авторських колективів із залученням до них провідних фахівців Національного банку, комерційних банків, навчальних та наукових закладів;

● забезпечення членам авторських колективів доступу до нормативної документації Національного банку, практичних матеріалів з діяльності комерційних банків;

● забезпечення фінансування витрат на підготовку та видання навчальної літератури (на умовах пільгового кредитування).

Для посилення зв'язку навчального процесу з потребами банківської практики необхідно створити централізовану систему забезпечення навчальних закладів усіх рівнів, які ліцензовані за згодою Фахової ради з економіки, нормативно-правовою документацією з банківської діяльності та зразками інших банківських документів.

Потрібно також підключити провідні навчальні заклади до системи електронної пошти Національного банку для оперативного інформування про всі зміни у діючій нормативно-правовій документації.

З метою підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня банківських кадрів та посилення відповідальності банків за роботу з персоналом раз на три — п'ять років доцільно проводити обов'язкову професійну атестацію банківських працівників

На Центральну бібліотеку НБУ покладається організація забезпечення бібліотек навчальних закладів, які готують фахівців для банків, підручниками, посібниками, науковою літературою тощо, включаючи й систему ІНТЕРНЕТ.

Необхідно створити систему підвищення кваліфікації та перепідготовки викладачів банківської справи для навчальних закладів усіх рівнів акредитації незалежно від відомчого підпорядкування та передбачити стажування викладачів у вітчизняних та закордонних банках, навчальних та наукових закладах.

На наукових, науково-практичних та методичних конференціях, семінарах, симпозіумах, що проводяться Національним банком України спільно з вищими закладами освіти та банками, розглядати питання банківської діяльності та підготовки банківських кадрів.

Міжбанківська координаційна рада з питань підготовки, підвищення кваліфікації кадрів та управління персоналом має сприяти цільовій підготовці викладачів вищої кваліфікації (кандидатів та докторів наук) за замовленнями вищих закладів освіти за рахунок коштів Міжбанківського фонду освіти.

Національний банк України, інші банківські структури систематично залучають викладачів банківської справи вищих закладів освіти усіх рівнів до наукових досліджень, вирішення аналітичних, експертних та інших завдань на контрактних засадах. Для цього створюються постійні та тимчасові творчі колективи, розміщуються окремі замовлення у вищих закладах освіти, практикується залучення викладачів у банки для довгострокового співробітництва.

Розділ IV. Фінансування підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації банківських фахівців

Фінансування вищих закладів освіти, які проводять підготовку банківських фахівців, здійснюється за рахунок коштів:

● державного бюджету (державне замовлення);

● Національного банку України і комерційних банків (галузеве замовлення);

● місцевих бюджетів (регіональне замовлення);

● фізичних та юридичних осіб (за договорами).

Додаткові джерела фінансування:

● кошти, одержані за підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів;

● плата за надання додаткових освітніх послуг;

● кошти, одержані за науково-дослідні роботи (послуги) та інші роботи, виконані закладом освіти на замовлення підприємств, установ, організацій та громадян;

● доходи від фізичних та юридичних осіб за оренду приміщень, споруд, обладнання;

● дотації місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

● кредити і позики банків, дивіденди від цінних паперів та доходи від розміщення на депозитних вкладах тимчасово вільних позабюджетних коштів;

● добровільні грошові внески, матеріальні цінності, одержані від вітчизняних та закордонних підприємств, установ, організацій, окремих громадян;

● інші кошти згідно з чинним законодавством.

Фінансування вищих закладів післядипломної освіти здійснюється за рахунок коштів банків та інших небюджетних коштів (закордонної технічної допомоги, благодійних внесків, власних коштів фахівців, які проходять підвищення кваліфікації чи перепідготовку та ін.). Самостійні навчальні заклади післядипломної освіти знаходяться на повному самофінансуванні і покривають свої поточні витрати та довгострокові вкладення за рахунок доходів від надання освітніх послуг та одержаних прибутків. На таких же засадах, як правило, фінансуються спеціалізовані структури післядипломної освіти, що функціонують у складі державних навчальних закладів. Вони поділяються на окремі кошториси і покривають свої витрати доходами від власної діяльності.

Для фінансування витрат, пов'язаних з підготовкою та підвищенням кваліфікації банківських фахівців, створюється **Міжбанківський фонд розвитку освіти.** Порядок його утворення і використання встановлюється Міжбанківською координаційною радою з питань підготовки, підвищення кваліфікації кадрів та управління персоналом.

Олена Береславська,
начальник відділу аналітики Української міжбанківської валютної біржі. Кандидат економічних наук.

Тетяна Лемішевська,
начальник відділу строкового ринку Української міжбанківської валютної біржі.

АНАЛІЗ ФАХІВЦІВ

Перспективи розвитку ринку ф'ючерсних контрактів в Україні

Об'єктивна необхідність розвитку ринку ф'ючерсних контрактів в Україні існує давно. За своїм призначенням строковий ринок має слугувати механізмом страхування фінансових ризиків в умовах нестабільної економічної кон'юнктури. Функціонування цього ринку дає змогу суб'єктам господарювання максимально мінімізувати свої ризики. Приваблює він також тим, що пропонує високоприбуткові інструменти інвестування вільних коштів. Особливо важливого значення це набуває за умови портфельного підходу до інвестування.

Строковий ринок — молодий сегмент ринкової економіки, який динамічно розвивається, має відлагоджену організаційну інфраструктуру. Торгівля строковими контрактами концентрується переважно у великих міжнародних фінансових центрах, зокрема на провідних світових біржах Америки, Європи та Азії. Річні обсяги операцій на цьому ринку обчислюються у сотнях мільярдів доларів.

Строковий ринок України розвивається дуже повільно і має багато недоліків. Власне кажучи, повноцінного ф'ючерсного ринку в країні взагалі не існує, хоч і було кілька спроб його започаткувати. Першою такою спробою можна вважати організацію торгівлі ф'ючерсними контрактами на Українській фондовій біржі. Проте ринок тоді так і не запрацював — переважили сумніви щодо його доцільності.

Наступна спроба припадає на другу половину 1996 року, коли Київська універсальна біржа (КУБ) почала торгівлю валютними ф'ючерсними контрактами. Базовим активом виступав американський долар. Контракти продавалися на шість ближчих місяців року. З 1997 року фахівці КУБ організували торгівлю ф'ючерсними контрактами на державні облігації. Торгівля ними мала деякі особливості. Угоди укладалися лише на певний вид облігацій — шестимісячні ОВДП, які розміщувалися на первинних аукціонах НБУ раз на тиждень — у четвер. Контракт укладався на середньозважену ціну облігації.

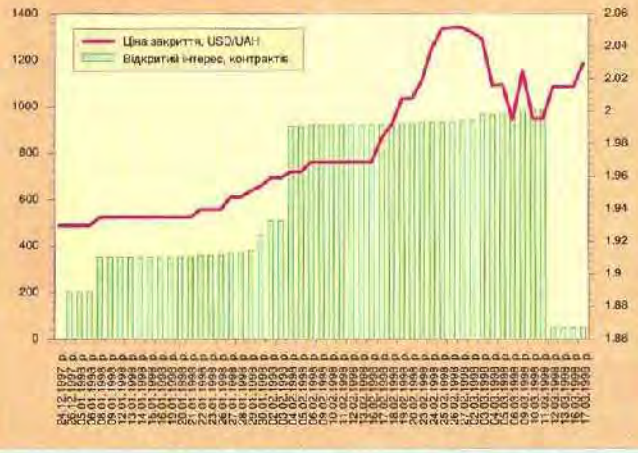
Від початку функціонування ринку інтерес до нових фінансових інструментів був доволі високим. За час торгівлі валютними ф'ючерсами на Київській універсальній біржі (жовтень 1996 р. — червень 1997 р.) продано і куплено 650 контрактів на суму 650 тисяч доларів. Значно менше було укладено угод із купівлі-продажу контрактів за ОВДП (ринок цих інструментів проіснував лише півроку) — всього 111.

Із часом інтерес до торгівлі строковими контрактами став згасати, і згодом ринок занепав. Головною причиною цього була відсутність зацікавленості у суб'єктів, які займаються страхуванням ризиків, тобто у хеджерів. Як відомо, ф'ючерсний ринок та обсяги на ньому формуються лише за умови спільної участі двох груп інвесторів — хеджерів, котрі планують прибутки і страхують ризики, та спекулянтів, чия діяльність спрямована на проведення суто спекулятивних операцій із метою отримання прибутку. У країнах із розвинутим ринком ф'ючерсних контрактів між хеджерами і спекулянтами підтримується необхідний баланс. В Україні зі створенням ринку на Київській універсальній біржі угоди укладали лише дрібні спекулянти, які з часом (унаслідок невеликих обсягів ринку і стабільного курсу гривні) цілковито втратили інтерес до ф'ючерсного майданчика.

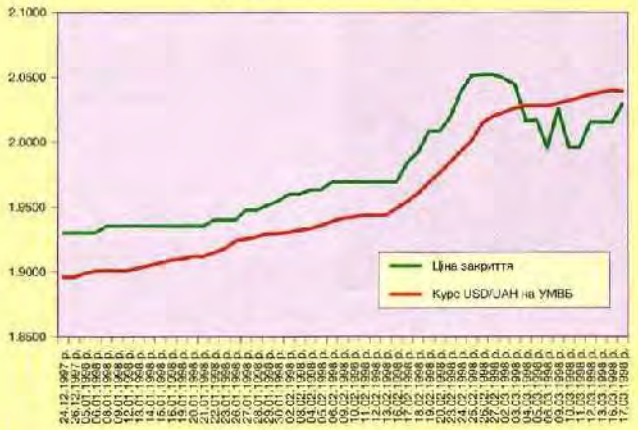
Однак розвиток подій на фінансових ринках України свідчив, що робота з деривативами вкрай необхідна. Цього разу вже фахівці Української міжбанківської валютної біржі зробили спробу організувати в себе торгівлю ф'ючерсними контрактами. З кінця грудня 1997 року після тривалої підготовчої роботи ринок почав функціонувати. Нині на біржі проходять торги ф'ючерсними контрактами з різними строками виконання на курс гривні відносно долара США, німецької марки і російського рубля. Торгівля контрактами здійснюється без постачання базового активу. В подальшому передбачається запровадити контракти з постачанням, а також використати нові базові активи, такі як облігації внутрішньої державної позики, процентні ставки, фондові індекси.

Розрахунковим центром і гарантом виконання угод, які укладаються в секції строкового ринку УМВБ, є банк "Кліринговий Дім". Саме він відкриває маржеві рахунки учасників торгів, робить перерахунок позицій наприкінці кожного

Динаміка ціни закриття та відкритого інтересу на ф'ючерсний контракт у 1000 доларів із датою виконання у березні 1998 року

Динаміка ціни закриття березневого контракту на курс долара США та курсу USD/UAH на УМВБ

торгового дня та перераховує суму виграшу з рахунка сторони, яка програла, на рахунок сторони, яка виграла.

Згідно з правилами торгів на цьому ринку можуть працювати як юридичні особи зі статусом членів секції строкового ринку, так і фізичні — індивідуальні торговці. За станом на 26 лютого 1998 року членами секції були 16 банків і компаній, у тому числі такі, як Credit Lyonnais Ukraine Bank, "Україна", Кредитний інвестиційний банк, Перший інвестиційний банк, Укркредитбанк. Із першого дня участь у торгах бере Львівська філія УМВБ. Нині ведеться робота щодо залучення до торгово-клірингової системи філій УМВБ у Харкові і Дніпропетровську.

У перших торгах на УМВБ взяли участь чотири банки, однак було укладено лише дві угоди. З 1998 року обсяги ринку почали зростати, хоча досить повільними темпами. За весь час роботи ф'ючерсного майданчика на УМВБ продано і куплено строкових контрактів на суму 2302 млн. доларів. Кількість учасників ринку скоротилася до трьох.

На превеликий жаль, функціонування ринку строкових контрактів на УМВБ із точністю до навпаки повторює досвід роботи ф'ючерсного майданчика Київської універсальної біржі: якщо на КУБ працювали здебільшого дрібні спекулянти, то на УМВБ укладаються в основному хеджингові угоди. Причому, внаслідок низької ліквідності ф'ючерсного ринку у його операторів виникає спокуса маніпулювати цінами контрактів. Біржі вже довелося мати справу з подібною практикою, отож вжито певних заходів щодо її запобігання — таких зокрема, як перегляд цін відкриття, лімітів зміни ціни і зміни розрахункової ціни в доларових контрактах.

Зазначимо, що УМВБ докладає багато зусиль для розвитку ринку строкових контрактів. Однак цього замало — необхідно вирішити низку питань, пов'язаних із його регулюванням на державному рівні.

По-перше, активній роботі на ринку строкових контрактів перешкоджає відсутність обґрунтованої законодавчої бази, яка б відповідала реальній економічній ситуації в Україні та загальноприйнятим у світовій практиці поняттям і регулятивним механізмам, що діють на ринку деривативів, — починаючи від самого тлумачення ф'ючерсного контракту до вирішення проблем держмита і оподаткування (нині прибуток, який обкладається податком, не зменшується на суму від'ємної варіаційної маржі). Розроблені Державною комісією із цінних паперів та фондового ринку закони і положення часом суперечать як самій суті строкового ринку, так і одне одному.

По-друге, досі не вирішено питання бухгалтерського обліку операцій із ф'ючерсними контрактами та іншими похідними фінансовими інструментами. В основі проблеми — нерозуміння того, що при обліку ф'ючерсів без постачання базового активу не потрібно відкривати і враховувати валютну позицію.

Значного імпульсу розвиткові ринку ф'ючерсів могла б надати співпраця Національного банку України, Державної комісії із цінних паперів та фондового ринку, податкових органів, фахівців бірж у розробці моделей функціонування строкового ринку в цілому, його структури і взаємодії складових, можливих форм і засобів регулювання.

Звичайно, вирішення перелічених проблем іще не гарантує швидкого приходу на ринок усіх його суб'єктів. Адже для того, щоб він запрацював, необхідні певні об'єктивні умови, які в Україні ще не склалися. Наявність традиційних джерел прибутків, таких як операції з валютою, надання кредитів, проведення депозитних операцій тощо, не стимулює українські банки до розширення спектра послуг. Тим більше, що робота на біржовому строковому ринку потребує відволікання значних коштів під початкову маржу. Але ті ж депозитні, кредитні і форвадні операції, не кажучи вже про експортно-імпортні, можуть бути успішно захеджовані від кон'юнктурних змін через валютні ф'ючерси. Навіть при тому, що "Кліринговий Дім" поки що застосовує "грубу" систему маржування за повними ставками початкової маржі, а не за спредовими, як це робиться у світі, і не нараховує щоденних відсотків за депозитними вкладами, за умови грамотної роботи оператора на строковому ринку прибутковість за такими операціями може досягати 100% за кілька місяців, особливо якщо проводити арбітражні операції. Саме через доларові ф'ючерси можуть бути захеджовані ризики, пов'язані з можливою несприятливою зміною курсу гривні щодо долара США на час отримання виплат як за ОВДП, так і за єврооблігаціями.

Крім того, потенційні учасники ще не усвідомлюють таких принципових моментів:

- відсутність форвардного ринку не є перешкодою для розвитку строкових операцій, а організація ринку форвардів і свопів (та підвищення їхньої ліквідності) лише розширить спектр фінансових інструментів і дасть змогу заробляти гроші шляхом проведення арбітражних операцій на міжбанківському і біржовому ринках;
- становлення і розвиток біржового ринку деривативів може відбуватися не

лише за участі Національного банку України. Існує чимало великих операторів, спроможних задовольняти крупні заявки клієнтів. Цих операторів треба лише залучити до роботи на ринку;

- проблему підвищення ліквідності строкового ринку можна вирішити, лише беручи участь у торгах. Тільки так удасться розірвати замкнуте коло: не торгують, тому що нема необхідних обсягів.

Зазначимо, що більшість потенційних учасників не бере участі у торгівлі строковими контрактами через слабку інформаційну підтримку ринку, відсутність практичного досвіду у використанні ф'ючерсів як інструментів хеджування. В Україні практично немає фахівців із досвідом торгівлі ф'ючерсами на міжнародних ринках. Курси з підготовки таких фахівців проводяться на УМВБ. Їх могли би пройти не лише трейдери ринку, а й вищі категорії службовців, відповідальних за формування фінансового портфеля організації.

Водночас розвиток ринку строкових контрактів залежить не тільки від фінансових установ. До певної міри їхня поведінка зумовлена стагнацією виробничої сфери і відсутністю інтересу в головних на поточний момент учасників ринку — підприємств та аграрних структур, які здійснюють експортно-імпортні операції. Алже саме вони потребують хеджування ризиків. Звичайно, в часи гіперінфляції в Україні і різких коливань курсу валют потреба у ринку строкових контрактів була дуже великою. Але існує вона і сьогодні, незважаючи на те, що курсові коливання впродовж двох останніх років були незначними. Необхідність хеджування ризиків обумовлена нерозвинутістю і слабкою кон'юнктурою національного ринку, ціновими коливаннями і кризовими ситуаціями на міжнародних фінансових ринках.

До причин, що стримують розвиток строкового ринку в Україні, належать також фактори, пов'язані з розвитком товарних і фінансових ринків. Відомо, що необхідною умовою успішної роботи ф'ючерсного ринку є наявність високорозвинутих ринків базового активу. Вони повинні відповідати щонайменше трьом критеріям: бути високоліквідними; протягом досить тривалого часу мати чіткі і незмінні правила торгів; характеризуватися передбачуваною динамікою. Якщо ці умови не виконуються, ринок строкових контрактів не працюватиме.

Нині таким умовам в Україні відповідає ринок американського долара та меншою мірою — ринки німецької марки і російського рубля. Крім того, в Україні є досить розвинутий ринок державних цінних паперів. Але перевага поки що надається ринку долара, і тому всі спроби організації строкового ринку базуються саме на використанні валютних контрактів на долар США. Зазначимо, що Україна дещо відстає від Росії, де валютними контрактами стали торгувати ще в 1993—1994 роках, тобто в період високої інфляції і стрибкоподібної динаміки валютного курсу. Тоді ці інструменти були дуже популярними. Згодом, після впровадження валютного коридору, волатильність (мінливість) контрактів на долар США стала мінімальною, що за існуючих на той час розмірів застав не могло принести операторам високого прибутку. Отож, цей ринок у Росії втратив спекулятивну складову.

В Україні пік торгівлі валютними контрактами припадає на кінець 1996 — першу половину 1997 року, коли Національний банк України проводив заходи щодо стабілізації валютного курсу. Зрозуміло, що в умовах жорсткої монетарної політики великих курсових стрибків бути не могло, тож інтерес до торгівлі постійно знижувався. У зв'язку із цим на біржі почали запроваджувати контракти, базовим активом для яких слугують державні облігації. Головною перевагою використання цього виду ф'ючерсних контрактів є те, що в інвесторів з'являється можливість вибору оптимальної стратегії роботи на ринку внутрішніх запозичень, а також планування рентабельності таких операцій.

Крім того, на УМВБ розробляються специфікації контрактів, основу яких становитимуть кредитні й депозитні ставки. Проблема страхування процентних ризиків залишається досить актуальною, оскільки волатильність на цих ринках значно перевищує волатильність на валютному ринку. Так, від початку минулого року і до жовтня, коли відбувалося зниження ставки рефінансування, депозитні ставки знизились у середньому з 34 до 16%, а з листопада 1997 року і дотепер, у процесі підвищення ставки рефінансування до 41%, депозитні ставки зросли до 28%. При зростанні облікової ставки негайно підвищуються кредитні, а при її зменшенні — відразу знижуються депозитні. Тому в хеджуванні процентних ризиків зацікавлені як кредитори, так і позичальники.

При формуванні інвестиційного портфеля не треба забувати, що курси валют — лише один (причому не найважливіший) із багатьох чинників, які впливають на загальний грошовий потік. Крім валютних ризиків, існує ще низка інших. Тому, оцінюючи перспективи строкового ринку, слід зважати на те, що попри стабільність (за нашими мірками) процентних ставок, на провідних біржах світу активно торгуються деривативи на євродоларові депозити, T-bills, T-bonds і подібні інструменти, оскільки це дає змогу отримати хай незначний, але гарантований прибуток. □

Ф'ючерсні контракти на банківський депозит і кредитну ставку

Євген Комісаров,
провідний фахівець відділу строкового ринку Української міжбанківської валютної біржі.

У низці цікавих інструментів, що розробляються нині на УМВБ, категорія процентних ф'ючерсних контрактів представлена двома такими, які можуть скласти арбітражну пару.

Спочатку розглянемо ф'ючерсний контракт на банківський депозит. У його основі — реальний одномісячний банківський депозит, відкритий продавцем контракту (у разі утримання відкритої позиції до дня виконання) для покупця, на який останній повинен перерахувати 50 000 гривень. Крім того, виконання ф'ючерсу передбачає компенсаційні виплати, за допомогою яких забезпечується обумовлена контрагентами процентна ставка, якщо вона відрізняється від депозитної ставки банку, обраного покупцем. Одним зі специфічних моментів є визначення розрахункової ціни, яка є базою для розрахунку компенсаційних виплат і за якою остаточно формуються маржеві виплати між учасниками торгів. Для її визначення у день виконання контракту проводиться опитування 16 першокласних банків щодо поточної ставки за депозитами. Щоб запобігти маніпуляціям, виключаються три найбільші та три найменші її значення, а з решти вираховують середнє арифметичне. Одержана ставка значною мірою відображає

реальний стан речей на ринку банківських депозитів; наступні компенсаційні виплати однозначно приведуть до встановлення справедливого балансу між контрагентами.

Цей інструмент повинен зацікавити:

- організації, які прагнуть уникнути ризиків, пов'язаних із несприятливими змінами ставок на ринку банківських депозитів, залишаючи за собою право вибору місця розміщення своїх коштів;
- банки, зацікавлені в тому, щоб спрямувати грошові потоки до себе.

Другим інструментом із категорії процентних є ф'ючерсний контракт на кредитну ставку. В основі контракту — ставка за одномісячним банківським кредитом. Обсяг контракту — 50 000 гривень. Як і абсолютна більшість подібних інструментів, використовуваних у світовій практиці, він не передбачає реальної поставки базового активу. У зв'язку із цим великого значення набуває те, наскільки справедливо буде встановлено розрахункову ціну, за якою проводяться розрахунки в день виконання контракту, оскільки за відсутності реальної поставки за контрактом він не має жорсткого зв'язку зі станом ринку кредитних ресурсів. Методика визначення розрахункової ціни аналогічна тій, яку використовують у контракті на банківський депозит. Вона буде випробуваною за умови, що банки, які надають інформацію, необхідну для формування розрахункової ціни, поставляться до справи відповідально.

Ф'ючерсний контракт на кредитну ставку дає змогу реалізувати весь спектр арбітражних, хеджингових і спекулятивних стратегій, здатних підвищити безпеку і ефективність роботи на ринку кредитних ресурсів. До того ж експерти біржі передбачають, що існуватиме значна кореляція між цим інструментом і станом кредитного ринку із суміжними строками запозичень.

Відкритим залишається питання про довіру до розрахункової ціни контракту. У нашій країні, на жаль, не існує рейтингового або інформаційного агентства, чия оцінка стану різних сегментів фінансового ринку користувалась би безумовною довірою з боку більшості операторів. Таке агентство має відповідати основоположним вимогам, що пред'являються до подібних організацій:

- незалежність від урядових та інших регулюючих органів;
- незацікавленість у бізнесі, щодо якого робиться оцінка.

□

Ф'ючерсний контракт як інструмент страхування ризиків при роботі з ОВДП

Володимир Кужель,
фахівець відділу строкового ринку Української міжбанківської валютної біржі.

Коливання дохідності на ринку внутрішніх позик, особливо валютної дохідності, зумовленої падінням курсу гривні відносно долара США, призводить до зниження активності нерезидентів щодо інвестицій в ОВДП. Захеджувати ризики, пов'язані з можливою несприятливою зміною курсу гривні на момент виплати за облігаціями, тобто зафіксувати валютну дохідність, можна за допомогою ф'ючерсних контрактів на долар США, німецьку марку і російський рубль, торги за якими з грудня 1997 року проводить УМВБ. Для цього одночасно з придбанням облігацій на первинному аукціоні потрібно купити ф'ючерсний контракт (наприклад, на долар США), що має строк виконання, наближений до терміну одержання виплат за цінними паперами. Відтак безпосередньо на час здійснення інвестицій стає відомою їхня валютна дохідність, що дає змогу оцінити доцільність проведення таких операцій.

Цей приклад хеджування може зацікавити тих іноземних інвесторів, які здійснюють разові інвестиції. Однак багато з них працює на цьому ринку постійно і вони не конвертують виплати, а знову вкладають їх у ОВДП. У такому разі виникають ризики, пов'язані з невизначеністю дохідності ОВДП у майбутньому, на момент реінвестування коштів. Аналогічні ризики існують і для резидентів. Справді, при формуванні інвестиційного портфеля постає питання вибору: купувати довгострокові папери (тут дохідність фіксується на досить тривалий період) чи зосередитися на короткострокових ОВДП, постійно перевкладаючи виплати. В останньому разі додаються ризики, обумовлені можливим зменшенням дохідності короткострокових облігацій протягом року.

Із метою мінімізації таких ризиків на УМВБ розроблено новий інструмент — ф'ючерсний контракт на приведену середньозважену ціну первинних аукціонів ОВДП, торги за яким планується розпочати найближчим часом. Предметом контракту є певний показник (ВІС). Він розраховується за результатами первинних аукціонів і відображає загальну тенденцію зміни середньозваженої ціни облігацій. Торги проводяться на величину цього показника для третього тижня місяця. При розрахунках враховуються всі аукціони незалежно від термінів обігу розміщених облігацій. Зафіксовані на них середньозважені ціни приводяться до єдиного періоду, що дорівнює 91 дню. Шуканою величиною показника буде середньоарифметична величина приведених середньозважених цін, зафіксованих на аукціонах відповідного тижня. Приведені ціни розраховуються за формулою:

$$P_{Pi} = \frac{N \times t_i \times P_i}{N \times tp - P_i \times (tp - t_i)}, \text{ де}$$

N — номінальна вартість ОВДП, N=100 грн;

tp — період приведення, tp=91 день;

t_i — термін обігу ОВДП, розміщених на і-му аукціоні;

P_i — середньозважена ціна ОВДП, розміщених на і-му аукціоні.

Необхідність приведення результатів аукціонів до єдиного періоду обумовлена такими міркуваннями. За рівної прибутковості середньозважена ціна залежить від строків обігу держоблігацій. Наприклад, за дохідності 50% середньозважена ціна ОВДП зі строком обігу три місяці становить 88.92 грн., а з річним строком обігу — 66.67 грн. Таким чином, абсолютна (на відміну від приведеної) величина розрахункової ціни залежала б від того, яких саме (за строками обігу) аукціонів було проведено більше, і не відображала б реальної зміни дохідності держоблігацій у цілому.

За цією методикою визначення розрахункової ціни одержано показник, який відображає усереднену дохідність за внутрішніми запозиченнями і, крім того, добре корелює із ціною державних облігацій конкретних випусків. Так, згідно з розрахунками, проведеними за даними 1997 року, коефіцієнт кореляції узагальненого показника із ціною тримісячних ОВДП становить 95.71%, шестимісячних — 97.01%, дев'ятимісячних — 98.39%, річних — 95.51%. Така висока кореляція дає змогу використовувати цей ф'ючерсний контракт для хеджування ризиків при роботі як із короткостроковими, так і з довгостроковими облігаціями.

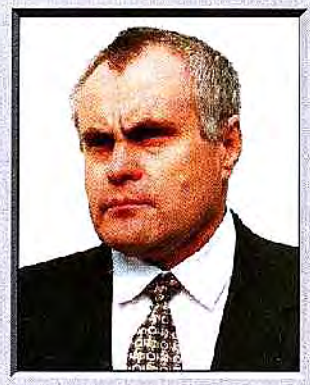
Головною перевагою використання ф'ючерсних контрактів є те, що в інвесторів з'являється можливість вибору оптимальної стратегії роботи на ринку внутрішніх запозичень і планування таких операцій. Поява цього інструмента підвищить зацікавленість потенційних інвесторів у ОВДП.

□

Богдан Івасів,
професор кафедри грошового обігу та кредиту Тернопільської академії народного господарства. Кандидат економічних наук.

Михайло Клапків,
доцент кафедри страхування Тернопільської академії народного господарства. Кандидат економічних наук.

ШКОЛА БАНКІРА

Економічний зміст та форми страхування кредитів

З найдавніших часів кредитні операції супроводжувалися ризиком неповернення кредиту. Саме тому з розвитком кредитних відносин в умовах ринку (за існування конкуренції, нестійкої кон'юнктури і непередбачуваних політичних ситуацій), сформувалися різні системи запобіжних заходів аж до сучасних видів страхування кредитних ризиків.

У взаємовідносинах кредитора і позичальника предметом спільного інтересу є кредит. Із ним пов'язані протилежні правничо-економічні ситуації: кредитор має право вимагати повернути йому борг, а боржник зобов'язаний віддати позику, як це записано у кредитній угоді. Недотримання цих домовленостей загрожує кредитору фінансовими збитками, які, власне, і є об'єктом страхування з метою захисту його майнових інтересів. Таким чином, матеріальний прояв ризику кредитної операції полягає в тому, що борг не повертають, а юридичний зводиться до невиконання зобов'язань. Тобто страхування кредитів відрізняється від інших видів страхування. Оскільки правовий аспект домінує, страхування кредитів визнано особливою формою страхового захисту — страхування від збитків на випадок невиконання вимог, тобто відповідальності позичальника.

Найважливіші моменти у страхуванні — міра відповідальності, встановлення страхового випадку та визначення страхового відшкодування. Це обов'язкові атрибути страхового договору.

Відповідальність виникає з настанням страхового випадку, в результаті якого з'являється ризик неплатоспроможності. Страховим випадком при страхуванні відповідальності позичальника вважається непогашення кредиту та несплата відсотків у термін, обумовлений кредитним договором.

За рубежем практикують дві основні форми кредитного страхування — страхування власне кредитів (делькредерне) та страхування застави під отримані кредити (кауційне).

Розглянемо першу з них (див. схему 1). Страхувальник (як правило, цей банк застрахований) безпосередньо захищає власні інтереси, застосовуючи механізм страхування.

Відносини сторін характеризуються такими ознаками:

1) страхувальник (банк)

- отримує страхове відшкодування збитків у випадку невиконання боржником своїх зобов'язань;
- бере на себе частину відповідальності (близько 20%);
- зобов'язується кредити, які страхуються, позичати під звичайні відсотки;

2) страховик (страхова компанія)

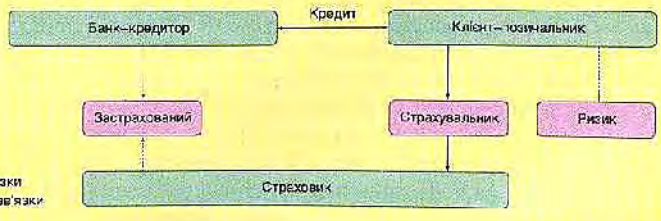
- застосовує санкції при порушенні страхувальником зобов'язань (аж до повної відмови виплатити відшкодування при страховому випадку);
- пропонує форму договору, як правило, це так зване "загальне покриття" страховим захистом;
- залишає за собою право перевірки і самостійного прийняття рішень щодо запропонованих до страхування ризиків;
- переймає право регресу до кредитоотримувача.

Другою формою страхування кредитів (див. схему 2) передбачено, що страхувальник-боржник захищає право свого кредитора чи вірителя (котрі фактично становлять застраховану сторону). У випадку за-

Схема 1. **Відносини контрагентів при страхуванні ризику неповернення кредиту (делькредерне страхування)**

Схема 2. **Відносини контрагентів при заставному (гарантійному) страхуванні (кауційне страхування)**

ставного (гарантійного) страхування боржник є страхувальником, а застрахованим, як правило, виступає кредитор.

Кожна з форм — делькредерна чи заставна — безумовно, має бути представлена конкретними видами страхування, зміст яких визначають умови надання кредитів. Але попри відмінності технікоорганізаційного здійснення страхових операцій їх економічний сенс один: в усіх випадках кредитного страхування йдеться про захист кредиторів від імовірних втрат.

Страхування кредитів як новий вид захисту на українському ринку практикується порівняно недавно (від початку 1990-х років) у таких двох варіантах:

а) добровільне страхування ризику непогашення кредитів. (Прикметно, що страхувальником у цьому разі виступає банк, тобто навіч типове делькредерне страхування, коли банк, перекладаючи ризик на страховика, є водночас страхувальником і застрахованим);

б) добровільне страхування відповідальності позичальника за непогашення кредитів (страхувальником тут є боржник, який страхує кредит на користь свого кредитора).

Докладніше розглянемо перший варіант, коли страхувальник-банк по укладенні кредитного договору може самостійно застрахувати надану позику, підписавши зі страховою компанією угоду про добровільне страхування кредитного ризику. В цьому випадку сума страхових внесків враховується при встановленні ставки відсотка за кредит. За логікою пов'язаних інтересів ініціаторами таких страхових операцій повинні бути банки як пошукачі страхового захисту. За характером ця операція аналогічна страхуванню від нещасного випадку, яким, власне, і є неповернення кредиту.

У вітчизняній практиці перший варіант страхування поки що не вельми популярний. Головна причина в тому, що комерційні банки ще побоюються використовувати страхування кредитів як основну форму захисту від ризиків банківської діяльності. Без страхового аудиту, широкого висвітлення в економічній пресі балансів, фінансових звітів страхових компаній цілком виправдано може виникнути сумнів щодо платоспроможності. З іншого боку, через надмірно високі страхові премії підвищуються страхові платежі, а отже, й витрати виробництва, що, врешті, обертається підвищенням цін на товари й послуги.

Не сприяє поширенню цього варіанта страхування й ускладнена процедура оформлення страхового договору. Вона потребує від банків як звичайної рутинної роботи, так і дуже відповідальної аналітичної, коли доводиться узгоджувати страхові тарифи, характер відповідальності, надавати страховику документи, необхідні йому для відкриття регресного позову до боржника тощо.

Дещо простішим щодо процедури є страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту, оскільки страховий поліс розглядається як різновид гарантійного папера страхової компанії банку за фінансовими зобов'язаннями до його клієнтів-позичальників. Цей варіант страхування може забезпечити повернення кредиту і сплати відсотків лише у випадку, коли страхова фірма згодна і спроможна виплатити страхову винагороду. Для цього банку необхідно через позичальника одержати від страхової компанії і розглянути такі документи:

- свідоцтво про державну реєстрацію;
- статут і установчі документи;
- ліцензію на проведення страхової діяльності з переліком видів страхування, у тому числі й страхування відповідальності;
- правила (умови) страхування, затверджені у передбаченому статутом порядку;
- договір добровільного страхування відповідальності за типовою формою;
- страховий поліс (свідоцтво або сертифікат) за типовою формою.

На платоспроможність страхової компанії в цілому вказує наявність перевищення фактичного розміру її вільних активів над пасивами. Проте не завадить конкретно проаналізувати можливості страхової компанії, спираючись на оцінку факторів, які забезпечують фінансову стійкість страховика:

- власні капітали і резерви, вільні від зобов'язань;
- методологію розрахунку страхових тарифів;
- збалансованість страхового портфеля;
- величину страхових резервів (чи вони адекватні обсягам зобов'язань);
- розміщення страхових резервів (із дотриманням принципів їх диверсифікації, повернення, ліквідності та прибутковості);
- можливості перестрахування.

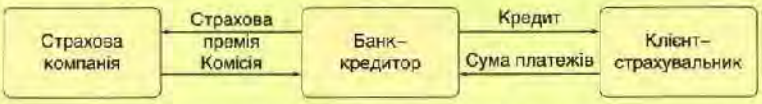
За результатами аналізу всіх поданих матеріалів з урахуванням внесених банком поправок укладається договір страхування, який подається в банк разом зі страховим полісом.

У випадку підготовки рішення про страхування відповідальності за непогашення кредиту і відсотків за ним банк повинен уважно розглянути проект договору добровільного страхування з огляду на виконання таких вимог:

- термін дії договору страхування (угоди) повинен перевищувати кінцевий строк погашення кредиту і відсотків за ним на період, протягом якого страховик зобов'язаний виплатити страхове відшкодування, охоплюючи термін подачі і розгляду заяви;
- договір страхування повинен набути чинності не пізніше дати видачі кредиту;
- строк подання страховій компанії заяви про настання страхового випадку повинен бути мінімальним, крім заяви страхувальника, відповідну заяву може подати банк-кредитор;
- дата настання страхового випадку відповідальності страхової компанії за виплату відшкодування має відповідати даті погашення кредиту і виплати відсотків. Період, протягом якого проводиться відшкодування, повинен бути мінімальним;
- договір страхування набуває чинності лише після сплати страхувальником усієї суми страхового платежу (премії).

Страхування здійснюється за рахунок страхувальника: з його рахунку в даному банку списується страхова премія. Взаємовідносини між контрагентами страхової угоди проілюстровано на схемі 3.

Схема 3. **Взаємовідносини між контрагентами страхової угоди**

Примітка. Сума платежів = погашення кредиту + відсоток за кредит + страхові внески

Недоліком заставної масової форми страхування є те, що страховик не вступає у безпосередні правові відносини з банком-кредитором, а пов'язаний із ним лише опосередковано. Отже, банк як третя особа втрачає пріоритет при захисті своїх інтересів. Ситуація ускладнюється ще й тим, що на українському страховому ринку не вироблено загальних умов страхування кредитів, які б охоплювали найсуттєвіші норми кожного виду страхування. Тому в подальшому страхування кредитів, очевидно, розвиватиметься не лише шляхом удосконалення діючих умов страхування відповідальності, на зразок страхування застави (кауцій), а й через поступове його перетворення у страхування делькредерного типу, яке можна буде розглядати як страхування банків-кредиторів від "нещасного випадку" у їхній діяльності. Такий страховий захист міг би здійснюватись у режимі коверноту і відзначатися більшою стабільністю та захищеністю інтересів кредиторів.

ОФІЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ

Інформація щодо середньої процентної ставки за кредитами Національного банку України, наданими комерційним банкам у 1998 р.

відсотки

Показники	1998 р.	У тому числі за березень
Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, всього	41.8	43.9
У тому числі за:		
— аукціонними кредитами	—	—
— ломбардними кредитами	46.9	48
— операціями РЕПО	40.7	42.9
— іншими інструментами	35.0	—

Процентні ставки комерційних банків за кредитами та депозитами у національній валюті

відсотки річних

	Березень 1998 р.
На міжбанківському ринку	
За кредитами, наданими іншим банкам	31.0
За коштами, наданими іншим банкам за операціями РЕПО	40.7
За кредитами, отриманими від інших банків	29.6
За коштами, отриманими від інших банків за операціями РЕПО	57.0
За депозитами, розміщеними в інших банках	34.8
За депозитами, залученими від інших банків	22.2
На небанківському ринку	
За кредитами	50.4
За депозитами	20.2

Інформація щодо розмірів діючої облікової ставки Національного банку України у 1998 р.

відсотки річних

з 24.11.1997 р.	35
з 06.02.1998 р.	44
з 18.03.1998 р.	41

Інформація щодо механізмів та обсягів рефінансування Національним банком України комерційних банків у 1998 р.

відсотки

Показники	1998 р.	У тому числі за березень
Випущено в обіг платіжних засобів для рефінансування комерційних банків, усього	100	100
У тому числі через:		
— кредитні аукціони	—	—
— ломбардне кредитування	29.2	19.2
— операції РЕПО	58.2	80.8
— інші механізми	12.6	—

Матеріали підготовлено емісійно-кредитним департаментом Національного банку України.

ДОВІДКОВЕ БЮРО

Зміна квот держав — членів МВФ

Фінансові ресурси Міжнародного валютного фонду формуються шляхом внесків держав-членів. Кожна держава має відповідним чином розраховану квоту (внесок), виражену в спеціальних правах запозичення (СПЗ). Від її розміру залежить як кількість голосів країни у Фонді, так і обсяг фінансового сприяння з боку Фонду, на який може розраховувати країна. Тому зрозуміло, що існує зацікавленість держав у вищій квоті і дотриманні об'єктивності при встановленні квот.

При розрахунках квот враховується низка обставин: величина валового внутрішнього продукту держави, її місце у світовій торгівлі, обсяг міжнародних резервів країни та деякі інші. Оскільки співвідношення між країнами за цими показниками постійно змінюється, Статутом Фонду передбачено періодичний загальний перегляд квот з інтервалом не більше п'яти років.

У результаті таких переглядів Рада керуючих, якщо вважатиме за доцільне, може пропонувати зміну квот держав. При цьому для внесення будь-якої зміни потрібна більшість у 85% від загальної кількості голосів держав-членів. Однак квота держави-члена не може змінюватися, якщо держава не погоджується на це.

Кожний перегляд квот неминуче супроводжується змінами у відносному становищі держав-членів у Фонді й може призвести, зокрема, до певної перестановки їхніх місць у МВФ, змінити співвідношення належних їм голосів і відтак вплинути на їхню діяльність в організації. Тому в процесі перегляду ретельно вивчається проблема, проводяться переговори з країнами, особливо з тими, чиє економічне становище негативно позначається на розмірах квоти.

На цей час уже відбулося 11 загальних переглядів квот. Як правило, вони завершувалися рекомендаціями щодо збільшення квот (передостанній, 10-й перегляд не супроводжувався такими рекомендаціями, — він був присвячений питанням удосконалення формули розрахунку квот із метою кращого врахування факторів, які впливають на розміри квот держав-членів).

Чинні квоти були встановлені резолюцією Ради керуючих Фонду № 45-2 від 28 червня 1990 р. в результаті 9-го загального перегляду. Їх введення в дію затрималося, бо було обумовлене ухваленням державами третьої поправки до Статуту, що сталося лише в листопаді 1992 р. Відтоді й були введені діючі нині квоти. Для держав, які набули членства у Фонді після ухвалення резолюції № 45-2, квоти встановлювалися в резолюціях про їхнє членство у МВФ. Зокрема, в резолюції № 47-5 від 27 квітня 1992 р. про членство України у Фонді встановлено квоту в розмірі 665 млн. СПЗ на основі 8-го загального перегляду квот. Водночас у цьому документі зазначалося: "Квота України буде збільшена до 997.3 млн. СПЗ у разі згоди України відповідно до положень Резолюції Ради керуючих № 45-2 по Дев'ятому загальному перегляду квот"[1].

9-й загальний перегляд істотно змінив співвідношення квот провідних західних держав (див. таблицю 1). В ході цього перегляду досягнуто домовленості про встановлення однакових квот для Німеччини та Японії (по 8241.5 млн. СПЗ), а також для Франції і Великобританії (по 7414.6 млн. СПЗ).

На зазначені в таблиці 1 держави, перші за розміром квот, за станом на 30 квітня 1992 р. припадало 41.9% від загальної суми квот країн — членів МВФ. У подальшому у зв'язку з розширенням членського складу Фонду цей показник дещо знизився. За станом на 30 квітня 1997 р. на зазначені п'ять держав припадало вже 39.8% від загальної суми квот.

У результаті 11-го загального перегляду квот також запропоновано помітні зміни (див. таблицю 3).

Таблиця 1. **Квоти провідних західних держав за 8-м та 9-м загальними переглядами**[1]

млн. СПЗ

8-й перегляд			9-й перегляд		
№ п/п	Країна	Квота	№ п/п	Країна	Квота
1	США	17918.3	1	США	26526.8
2	Великобританія	6194.0	2	Німеччина	8241.5
3	Німеччина	5403.0	3	Японія	8241.5
4	Франція	4482.8	4	Франція	7414.6
5	Японія	4223.3	5	Великобританія	7414.6

[1] Selected Decisions and Selected Documents of the International Monetary Fund. Twenty-second Issue. — W., 1997. — P. 593–595, 617–619.

Таблиця 2. **Економічні показники держав — членів МВФ за станом на 1994 р.**

Країна	ВВП[1], млрд. дол.	Експорт[2], млрд. дол.	Валютні резерви[3], млрд. СПЗ
США	6649.8	512.6	28.2
Японія	4590.0	397.0	78.9
Німеччина	2046.0	429.7	49.5
Франція	1328.5	235.9	16.1
Великобританія	1019.5	204.9	26.4

[1] Handbook of International Trade and Development Statistics. 1995. — N.Y.: UNCTAD. UN., 1997. — P. 284.
[2] Там же. — P. 2.
[3] International Financial Statistics Yearbook. — I.M.F., 1997. — P.63.

[1] Summary Proceedings of the Forty-seventh Annual Meeting of the Board of Governors, September 22–24. — W.D.C.: IMF, 1992. — P.273.

Таблиця 3. **Квоти деяких держав — членів МВФ**

Країни	Чинні квоти за станом на 30 квітня 1997 р.[1] (9-й перегляд)			Запропоновані квоти[2] (11-й перегляд)		
	№ п/п за розміром квоти	Квоти, млн. СПЗ	% до підсумку	№ п/п за розміром квоти	Квоти, млн. СПЗ	% до підсумку
Загальна сума квот держав — членів МВФ		145318.8	100.000		210943.0	100.000
У тому числі:						
США	1	26526.8	18.254	1	37149.3	17.611
Японія	2	8241.5	5.671	2	13312.8	6.311
Німеччина	3	8241.5	5.671	3	13008.2	6.166
Великобританія	4	7414.6	5.102	4	10738.5	5.090
Франція	5	7414.6	5.102	5	10738.5	5.090
Саудівська Аравія	6	5130.6	3.531	7	6985.5	3.311
Італія	7	4590.7	3.159	6	7055.5	3.344
Канада	8	4320.3	2.973	8	6369.2	3.019
Росія	9	4313.1	2.968	9	5945.4	2.818
Нідерланди	10	3444.2	2.370	10	5162.4	2.447
Китай	11	3385.2	2.329	11	4687.2	2.222
Бельгія	12	3102.3	2.135	12	4605.2	2.183
Індія	13	3055.5	2.103	13	4158.2	1.971
Швейцарія	14	2470.4	1.700	14	3458.5	1.639
Австралія	15	2333.2	1.606	15	3236.4	1.534
Бразилія	16	2170.8	1.494	16	3036.1	1.439
Норвегія	26	1104.6	0.760	26	1671.7	0.792
Іран	27	1078.5	0.742	28	1497.2	0.709
Данія	28	1069.9	0.736	27	1642.8	0.778
Україна	**29**	**997.3**	**0.686**	**30**	**1372.0**	**0.650**
Кувейт	30	995.2	0.685	29	1381.1	0.654
Польща	31	988.5	0.680	31	1369.0	0.649
Алжир	32	914.4	0.629	32	1254.7	0.594

[1] International Monetary Fund. Annual Report. — 1997. — P. 241–244.
[2] International Monetary Fund. Report of the Executive Directors to the Board of Governors: Increase in Quotas of Fund Members — Eleventh General Review. — 1997. — P. 7–9.

Резолюцією Ради керуючих передбачено загальне збільшення квот на 45%. 75% від суми збільшення будуть розподілені між державами пропорційно до нинішніх квот. Решту коштів передбачено використати для кращого врахування відносного економічного становища держав-членів та усунення певних невідповідностей.

У ході 11-го загального перегляду квот необхідно було врахувати зміни, які відбулися в економічному становищі країн, зокрема лідируючої групи. Картину, яка тут склалася, відображено в таблиці 2.

Як випливає з даних таблиці 2, Японія значно випередила інші країни щодо величини валютних резервів і поступається за величиною ВВП лише Сполученим Штатам. Водночас вона поступається США і Німеччині за обсягом експорту.

Згідно із запропонованими Радою керуючих квотами у групі лідерів щодо величини квоти на друге місце після США виходить Японія. Німеччина змушена задовольнитися третім місцем, а Великобританія і Франція погодилися зберегти рівність своїх квот. Тепер на п'ять перших держав припадатиме 40.3% від загальної суми квот.

Характерно, що, як і раніше, більше половини квот буде зосереджено в групі десяти західних держав (США, Японія, Німеччина, Великобританія, Франція, Італія, Канада, Нідерланди, Бельгія, Швейцарія). На них припадатиме 52.9% від загальної суми квот.

Квота України зросте з 997.3 млн. до 1372.0 млн. СПЗ. Водночас її відносна позиція дещо знизиться: за величиною квоти вона перейде із 29-го на 30-те місце.

Запропоновані квоти наберуть чинності по тому, як із ними погодяться держави-члени, на які припадає не менше 85% від загальної кількості голосів у Фонді. Передбачено, що держава-член може повідомити Фонд про свою згоду із запропонованим підвищенням її квоти в будь-який час до 29 січня 1999 р. Якщо на цю дату не надійде необхідної кількості голосів на користь збільшення квот, Рада керуючих може подовжити цей термін. Погодившись на збільшення своєї квоти, кожна держава-член має зробити внесок, що дорівнює величині збільшення: 25% у СПЗ або у валюті інших держав — за вибором Фонду та згодою цих держав; решта збільшення оплачуватиметься у національній валюті. □

Олексій Єременко,
завідувач відділу проблем валютного регулювання та валютного контролю НДФІ при Міністерстві фінансів України.

ПРОПОЗИЦІЇ ПРАКТИКІВ

Становлення вексельного обігу в Україні

Юрій Мороз,
начальник відділу цінних паперів Укргазпромбанку.

Становлення вексельного обігу в Україні має супроводжуватися низкою комплексних заходів щодо створення законодавчих і підзаконних (нормативних) актів, відповідної інфраструктури, які б регулювали або опосередковано впливали на дії учасників вексельного процесу.

Першочерговий захід — прийняття Закону України "Про вексельний обіг в Україні" (або Закону України "Про векселі"), який повинен:

1. Відповідно до міжнародних зобов'язань, які взяла на себе Україна і які випливають із Закону України "Про правонаступництво України" від 21 січня 1991 р., приєднавшись до Конвенцій №№ 358, 359, 360, прийнятих на Женевській міжнародній конференції 7 червня 1930 р., *встановити, що на території України застосовується Однаковий закон про переказний і простий векселі,* що є додатком № 1 до Конвенції № 358, яка встановлює Однаковий закон про переказний і простий векселі з урахуванням застережень, а саме:

- на доповнення статті 31 (абзац 1) Однакового закону аваль може бути даний на окремому аркуші із вказівкою місця, де він виданий (на підставі статті 4 додатка № 2);
- розрахунковими палатами вважаються установи, належним чином зареєстровані Національним банком України (на підставі статті 6 додатка № 2);
- векселі, які підлягають оплаті на території України в іноземній валюті, можуть бути оплачені у зазначеній іноземній валюті лише в межах торговельного обороту, а в межах неторговельного — лише банківською установою, якщо вексель виданий банком або банком на банк (на підставі статті 7 додатка № 2);
- щодо векселів, які підлягають оплаті в селах та селищах сільського і міського типів, протести можуть бути замінені датованою заявою, написаною на самому векселі і підписаною платником (трасатом), за винятком випадку, коли векселедавець (трасант) обумовлює у тексті самого векселя вчинення протесту як офіційного акту. Зазначена заява має бути занесена в публічний реєстр у строк, встановлений для вчинення протесту — протягом двох робочих днів (на підставі статті 8 додатка № 2);
- у порядку часткової заміни статті 44 в абзаці 3 щодо векселів, які підлягають оплаті в селах і селищах сільського та міського типів, слід зазначити, що протести у неплатежі можуть бути вчинені в день настання строку платежу або в один із двох наступних днів (на підставі статті 9 додатка № 2);
- щодо векселів, які видані або підлягають оплаті на території України, а також щодо осіб, які прийняли зобов'язання за векселем на території України, проценти, вказані у статті 48 (пункт 2) і в статті 49 (пункт 2) Однакового закону, мають нараховуватись у розмірі звичайної процентної ставки, яка встановлюється відповідно до чинного законодавства України з дня виникнення права на позов — права регресу (на підставі статті 13 додатка № 2);
- щодо векселедавця переказного векселя (трасанта), який не забезпечив покриття або неправомірно збагатився; акцептанта переказного векселя і векселедавця простого векселя, які одержали покриття або неправомірно збагатилися; індосанта, який неправомірно збагатився, — право позову погашається із закінченням шести років із дня складання векселя (на підставі статті 15 додатка № 2).

Зазначені вище застереження тією ж мірою мають застосовуватися до простих векселів (на підставі статті 20 додатка № 2).

2. Встановити, що стосовно векселів, які використовуються в міжнародному торговельному і неторговельному оборотах резидентами України, застосовуються положення Конвенції № 359, спрямованої на вирішення деяких колізій законів про переказні і прості векселі.

3. Встановити, що стосовно до умов оплати векселів вексельним гербовим збором застосовуються положення статті 1 (абзаци 1 і 2) Конвенції № 360 про гербовий збір стосовно переказних і простих векселів.

4. Право зобов'язуватися за переказним і простим векселями (виступати векселедавцем, акцептантом, індосантом, авалістом і посередником) мають суб'єкти підприємницької діяльності, які визнаються такими чинним законодавством України.

Переказний і прості векселі належить видавати лише за поставлену продукцію, надані послуги, виконані роботи, за винятком векселів банківських і кредитно-фінансових установ, зареєстрованих Національним банком України.

Для становлення повноцінного вексельного обігу в Україні потрібна концепція, у розробці якої повинні взяти участь усі зацікавлені державні і недержавні організації. Слід сформувати робочі групи з питань вексельного законодавства і регулювання вексельного обігу. Необхідно створити належну інфраструктуру

Коментар. *Положення абзацу 2 цього пункту не підпорядковуються Однаковому закону, оскільки встановлюють підстави правовідносин, на основі яких було видано вексель, а саме: вексель може бути виданий суб'єктами підприємницької діяльності лише проти наданого товарного покриття. Це положення встановлює певний бар'єр на шляху фіктивних векселів.*

Україна, суб'єкти України як держави, органи місцевого самоврядування (територіальні громади) мають право зобов'язуватися за простим і переказним векселями лише у випадках, спеціально передбачених законами України.

5. Встановити, що векселі повинні бути складені у паперовій формі на вексельному папері (вексельних бланках), форму і порядок виготовлення якого затверджує Державна комісія із цінних паперів і фондового ринку за погодженням із Національним банком України.

Коментар. *Вважаємо за доцільне впровадити єдині номерні бланки "папера для написання вексельних боргових зобов'язань" із належним ступенем захисту, які б продавалися банківськими установами.*

Суб'єкти підприємницької діяльності, які не мають права видавати фінансові векселі, видавали б вексельні зобов'язання на вексельних бланках встановленої форми, надруковані на папері для вексельних боргових зобов'язань.

Суб'єкти підприємницької діяльності, які мають право зобов'язуватися фінансовими векселями, видавали б (за наявності індивідуальної ліцензії Державної комісії із цінних паперів і фондового ринку) вексельні зобов'язання на вексельних бланках індивідуальної форми, надруковані на папері для вексельних боргових зобов'язань.

ЗАКОН МАЄ СТАТИ "ВЕКСЕЛЬНОЮ КОНСТИТУЦІЄЮ"

Потрібно, щоб вексельний закон став своєрідною "вексельною конституцією", тобто таким законом, у якому б містилося якомога більше норм прямої дії і не було тлумачень або додаткових положень, що суперечать Однаковому закону і Цивільному кодексу України.

Закон не працюватиме, якщо не створити відповідного підзаконного (нормативного) правового поля. Це завдання і для законодавчої, і для виконавчої влади.

Від **Верховної Ради України** очікуються насамперед такі рішення: прийняття Закону України "Про вексельний обіг в Україні" і приведення законів України у відповідність із вказаним законом, передусім узгодження із Цивільним кодексом та встановлення додаткових норм, які б сприяли налагодженню вексельного обігу, зокрема:

1) внесення до Закону України "Про податок на додану вартість" змін, які б звільнили банківські установи від зобов'язань щодо податку на додану вартість за тими операціями з векселями, які виконуються через банківські установи і безпосередньо пов'язані з виконанням банками своїх функцій (визначених банківською ліцензією), наприклад, за операціями з інкасації боргових зобов'язань (векселів, чеків тощо)[1];

2) внесення змін до Арбітражного процесуального кодексу України, якими б передбачалися:

а) належність векселів до категорії документів, за якими дозволяється подавати позови у порядку спрощеного судочинства без права відповідача вимагати перенесення справи щодо опротестованого векселя на розгляд у загальному порядку до прийняття відповідного рішення;

б) можливість забезпечення вексельного позову арештом майна відповідача (за постановою суду), якщо останній не може заперечити позивачеві по суті справи (стосовно підробки свого підпису, сплати вексельного боргу, своєї неспроможності укладати вексельні договори тощо);

в) попереднє виконання судового рішення, тобто не чекаючи, коли закінчиться термін можливого оскарження або можливого розгляду справи у касаційній інстанції;

г) розгляд вексельного позову в суді навіть за відсутності відповідача;

ґ) віднесення векселів до категорії документів, які мають переваги в конкурсному процесі (інакше кажучи, опротестовані векселі, а також векселі, щодо яких встановлено, що вони видані за валюту, товари, послуги, роботи, гроші тощо, належали б до документів, борги за якими погашаються в першу чергу порівняно з іншими зобов'язаннями боржника);

д) зменшення державного мита за вексельний позов до одного відсотка;

е) внесення змін до Декрету Кабінету Міністрів України "Про державне мито" щодо:

- зменшення державного мита за передачу векселів новому власнику (купівлю-продаж векселів) до розміру 0,01 відсотка від суми угоди;
- порядку оплати вексельного гербового збору і переліку випадків, за яких він не сплачується.

Міністерство закордонних справ України разом із **Міністерством юстиції** та **Державною комісією із цінних паперів і фондового ринку** мали б зробити офіційний переклад Конвенцій №№ 358 — 360[2] із додатками.

Від **Національного банку України** очікується:

1. Визначення установ, які мають розглядатися як вексельні розрахункові палати, подання відповідного законопроекту до Верховної Ради України.

2. Розробка нової редакції Положення про порядок проведення банківськими установами операцій із векселями.

3. Визначення порядку розрахунку звичайної процентної ставки відповідно до Закону України "Про вексельний обіг в Україні" і внесення доповнень до Положення про визначення звичайної процентної ставки за депозит, затвердженого постановою Правління НБУ № 247 від 23.07.1997 р.

Національний банк України разом із **Державною комісією із цінних паперів і фондового ринку** мали б розробити:

1. Положення про умови випуску, обігу і погашення фінансових векселів.

2. Порядок виготовлення, обліку і використання вексельного паперу (вексельних бланків).

3. Порядок передачі векселів за межі України та одержання їх з-поза меж України (в рамках торговельного і неторговельного оборотів).

Міністерству юстиції України слід внести зміни до порядку вчинення нотаріусами протестів векселів (дати визначення самого поняття протесту, передбачити його юридичні наслідки, види протесту, умови і правила, за якими здійснюються протести векселів), а також розпочати створення банку даних про осіб, проти яких учинені протести. Інформація з банку даних повинна регулярно передаватися у ДКЦПФ та НБУ для подальшого використання зацікавленими особами.

Цьому ж міністерству спільно з **Вищим арбітражним судом України** необхідно:

1. Підготувати офіційний науково-практичний коментар до Закону України "Про вексельний обіг в Україні"

[1] Ці операції виконують переважно банківські установи, забезпечуючи їх якісне проведення і зниження фінансових та операційних ризиків клієнтів.

[2] Уперше українською мовою Женевські Конвенції 1930 року, що регулюють вексельний обіг, перекладено торік редакцією періодичних видань Національного банку України. Опубліковано їх у спецвипуску "Все про векселі" додатка до журналу "Вісник НБУ" "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності" (1997 р., № 9). Однак запропонований варіант цих документів має неофіційний, ознайомлювальний характер, оскільки офіційний переклад міжнародних договорів державною мовою України може здійснювати лише Міністерство закордонних справ України.

(фактично — до Однакового закону про переказний і простий векселі).

2. Визначити юридичні дії, передбачені у статтях 43 (пункти 2 і 3) та 44 (абзаци 5 і 6) Однакового закону.

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ БАНКАМИ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ВЕКСЕЛЯМИ ПОТРЕБУЄ ЗМІН

У новій редакції Положення про порядок проведення банківськими установами операцій із векселями, на нашу думку, повинні бути передусім чітко класифіковані самі операції: позичкові, кредитні і комісійні (нинішньою редакцією передбачено два види операцій із векселями — кредитні й комісійні). Крім того, потрібно визначити повний перелік балансових і позабалансових рахунків, на яких обліковуються операції. Це має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки невизначеність окремих операцій призводить до того, що банки неправильно відображають або взагалі не відображають їх у балансі (адже таких операцій, якщо керуватися нормативними документами НБУ, взагалі не існує (!) і як наслідок не існує відповідних балансових рахунків). Трапляються випадки, коли вексель, акцептований банком (банк є за ним платником), не обліковується не тільки на балансі, а й на позабалансових рахунках, хоча на них потрібно обліковувати всі векселі, за якими платником, індосантом або авалістом є банк. Це призводить до зниження ліквідності. На нашу думку, перший розділ положення "Загальні умови" варто було б сформулювати так:

Банківські установи можуть здійснювати такі операції з векселями:

***1. Позичкові активні** — операції, що супроводжуються вкладенням грошових коштів у вексельні зобов'язання:*

а) врахування векселів і його різновиди (безоборотне врахування, врахування з реверсом, форфейтування, посередництво у викупі вчасно не оплачених платником векселів);

б) позики під забезпечення векселів (ломбардні позики). Полягають у прийомі банком векселів у забезпечення виданих строкових позик і позик до запитання.

***2. Позичкові пасивні** (рефінансування вексельних операцій) — операції, що супроводжуються залученням грошових коштів під вексельні зобов'язання:*

а) власна емісія векселів. Полягає в тому, що банк, видаючи простий вексель, вступає у вексельне зобов'язання як платник;

б) переврахування врахованих векселів. Переврахування векселів нічим не відрізняється від звичайного врахування як за характером, так і за змістом самої операції. Полягає в тому, що банк, який свого часу сам врахував векселі, пред'являє їх для врахування іншій особі — новому дисконтеру;

в) реалізація векселів із застави.

***3. Кредитні** — операції, що супроводжуються прийняттям банком на себе вексельних зобов'язань без одночасного вкладення грошових коштів, тобто без перерахування грошових коштів позичальнику або позичальником банку до настання певного терміну та (або) певних умов:*

а) акцептація переказних векселів. Полягає в тому, що банк акцептує виставлений на нього клієнтом (кореспондентом) переказний вексель за умови, що клієнт надасть банку грошове покриття до настання строку платежу за векселем. У цій операції, на відміну від врахування, банк сам стає платником. Як правило, сума для оплати векселя банком надається клієнтом не пізніш, як за три дні до настання строку платежу за векселем;

б) авалювання векселів. Полягає в тому, що банк бере на себе відповідальність за зобов'язаннями довірителя або у формі авалювання векселя (вексельне поручительство), або у формі письмової гарантії щодо забезпечення оплати векселя (позавексельне поручительство). В обох випадках банк згідно із чинним законодавством України несе вексельну відповідальність. Відповідальність банку субсидіарна, тобто настає при невиконанні всіх або частини зобов'язань платником;

в) посередництво в акцепті неакцептованих або не акцептованих у встановлений строк трасатом векселів. Полягає в тому, що банк акцептує неакцептовані або не акцептовані у встановлений строк векселі з метою уникнення наслідків неакцепту для векселезобов'язаних осіб у порядку регресу;

г) комісійне трасування, комісійне ремітування, комісійне кредитування простими векселями. Полягають ось у чому:

■ *комісійне трасування — банк від власного імені, за рахунок і за дорученням комітента видає переказний вексель (комісійну трату) і вступає у вексельне зобов'язання як векселедавець переказного векселя. При цьому банк може зняти із себе відповідальність за акцепт, але залишається векселезобов'язаною особою навіть у цьому випадку. Комітент повинен повідомити особу, зазначену як платник переказного векселя, про видачу на неї переказного векселя банком, оскільки ніяких взаємовідносин між векселедавцем-банком і платником немає; комітент зобов'язаний доставити покриття за векселем трасату-акцептанту;*

■ *комісійне ремітування — банк від власного імені, за рахунок і за дорученням комітента, який одночасно виступає ремітентом, видає переказний вексель (комісійну рімесу) і вступає у вексельне зобов'язання як векселедавець переказного векселя. При цьому банк може зняти із себе відповідальність за акцепт, але залишається векселезобов'язаною особою навіть у такому разі. Комітент-ремітент повинен повідомити особу, зазначену як платник переказного векселя, про видачу на неї переказного векселя банком, оскільки ніяких взаємовідносин між векселедавцем-банком і платником немає; комітент-ремітент зобов'язаний доставити покриття за векселем трасату-акцептанту;*

■ *комісійне кредитування простими векселями — банк від власного імені, за рахунок і за дорученням комітента, видає простий вексель на користь комітента і вступає у вексельне зобов'язання як векселедавець-платник. Комітент зобов'язаний доставити покриття банку-векселедавцю до настання строку платежу.*

4. Комісійні:

а) інкасування векселів. До інкасових операцій із векселями належать:

■ *приймання простих і переказних векселів для представлення платникам до настання за ними строку платежу для одержання платежу, а у випадку неплатежу чи часткового платежу — в їх протесті;*

■ *приймання переказних векселів для представлення до акцепту і простих векселів на певний строк після пред'явлення, для представлення дати представлення, а*

Перелік реквізитів і можливих застережень вексельного договору

№ п/п	Вид надпису	Стаття Однакового закону	Місце надпису		Юридичне значення[1]
			Лицьовий бік	Зворотний бік	
1	Аваль (вексельне поручительство)	30—32/77[2]	+	+	в
2	Акцепт посередника	56—58	+	+	в
3	Акцепт трасата переказного векселя	21—29	+		в
4	**Валюта векселя (вексельна сума)**	1/75	+		в
5	**Вексельна мітка (вказівка на те, що документ є векселем)**	1/75	+		в
6	**Вказівка на місце платежу**	1/75	+		в
7	**Вказівка на векселедавця (трасанта переказного векселя)**	1/75	+		в
8	Вказівка на копії векселя на зберігача оригіналу векселя	68/77	+	+	в
9	Вказівка на зберігача примірника(ів) переказного векселя (депозиційна позначка)	66	+	+	в
10	Вказівка на особливе місце платежу чи особливого платника (доміціляційна формула)	4, 27/77	+		в
11	**Вказівка на першого тримача векселя (ремітента)**	1/75	+		в
12	**Вказівка на платника (трасата переказного векселя)**	1/75	+		в
13	Вказівка на посередника на випадок необхідності (нотадрес)	55/77	+	+	в
14	Вказівка на примірник[3]	64	+		в
15	**Вказівка на строк платежу**	1/75	+		—
16	Вказівка на те, що вексель видано в одному примірнику		+		в
17	Вказівка на те, що вексель є копією (копією до індосамента)	67/77	+		в
18	**Дата векселя (місце і час складання векселя)**	1/77	+		в
19	Застереження про ефективний платіж в іноземній валюті	41/77	+		в-ц[4]
20	Застереження про збільшення строку представлення до акцепту або платежу	22, 34/77	+	+	в
21	Застереження про обмеження строку представлення до акцепту або платежу	23, 34/77	+	+	в
22	Застереження про платіж за фіксованим курсом	41/77	+		в
23	Застереження про сплату відсотків на вексельну суму	5/77	+		в[5]
24	Застереження про те, що вексель не повинен представлятися до акцепту	22	+		в
25	Застереження про те, що векселедавець переказного векселя (трасант) знімає із себе відповідальність за акцепт	22	+		в
26	Застереження про те, що векселедавець переказного векселя (трасант) знімає із себе відповідальність за платіж	22	+		—
27	Застереження про те, що вексель є апуеном[6]		+		—
28	Застереження про те, що надписувач знімає із себе відповідальність за витрати щодо протесту векселя	46/77	+	+	в
29	Застереження про те, що один із примірників переказного векселя призначається тільки для акцепту	66	+		в
30	Застереження про заборону здійснювати протести		+	+	—
31	Застереження про заборону індосування на оригіналі векселя	68/77		+	в
32	Застереження, яке перетворює вексель в іменний	11, 15/77	+		в
33	Індосамент (іменний, безоборотний, бланковий, передоручувальний, заставний)	11—20/77	+	+	в
34	Касаційне застереження про платіж тільки за одним примірником переказного векселя		+		ц
35	Кросування векселя		+	+	в[7]
36	Надпис нотаріуса про протест		+	+	в
37	**Пропозиція (наказ) або зобов'язання про сплату вексельної валюти**	1/75	+		в
38	Розписка про одержання валюти або часткового платежу за векселем	50, 39/77	+	+	в-ц
39	Розподільча формула на копії векселя[8]	68/77		+	в

Жирним шрифтом виділено реквізити векселів. Якщо надпис проставляється на звороті векселя, то він може бути проставлений і на алонжі. Будь-який закреслений надпис вважається ненаписаним.

[1] Літерою "в" позначені застереження, які регулюються нормами вексельного права, "ц" — цивільного, "—" — не мають ніякого юридичного значення.

[2] До косої риски вказано статті Однакового закону, що стосуються переказних векселів, після косої риски — простих.

[3] Вказівка на примірник може міститися в касаційному застереженні.

[4] Існують обмеження.

[5] У визначено-строкових і дато-векселях таке застереження вважається ненаписаним.

[6] Під апуеном розуміють:

1) вексель, за допомогою якого повністю погашається борг, тобто вексель, виданий у кінцевий розрахунок для збалансування рахунку боржника (нульове сальдо). Зазвичай оформляється за допомогою трати, яка виставляється кредитором на боржника на суму залишку боргу;

2) вексель, що знаходиться в обігу поряд із іншими векселями такого ж змісту.

[7] Полягає в перекресленні векселя. Перекреслений лицьовий бік робить недійсним сам вексель, а перекреслений зворотний — призводить до втрати векселем обіговості.

[8] Частина копії векселя, яка розділяє власне копію векселя і підпис виготовлювача копії.

у випадку неакцепту, часткового акцепту, умовного або недатованого акцепту — в їх протесті;

■ *приймання опротестованих векселів для інкасо (але не в судовому порядку, а шляхом їх пред'явлення до платежу особам, які вказані довірителем);*

■ *приймання примірника векселя для інкасо для витребування іншого (акцептованого) примірника переказного векселя, який перебуває у зберігача (векселедавця), а при невидачі — у протесті векселя;*

■ *приймання копії векселя для інкасо для витребування оригіналу векселя, який перебуває у зберігача (надписувача векселя), а при невидачі — у протесті векселя;*

■ *приймання векселів для передачі їх тій особі і на тих умовах, які вказані довірителем;*

б) оплата доміцильованих у банку векселів. Полягає у тому, що банк бере на себе позавексельне зобов'язання оплатити вексель за рахунок і від імені платника за наявності визначених угодою між банком і платником умов;

в) зберігання векселів, а саме:

■ *зберігання векселів за дорученням клієнтів у сховищі банку;*

■ *зберігання примірника векселя для передачі законному власнику іншого примірника векселя;*

■ *зберігання векселів, взятих у заставу;*

■ *зберігання оригіналу векселя для передачі законному власнику копії векселя.*

Кредитно-фінансові небанківські установи мають право здійснювати операції з векселями, зазначені в пунктах 1а, 2б, 3а, 3б, 3в, 4а, 4б, 4в, лише за наявності індивідуальної ліцензії НБУ на здійснення цих операцій. Слід зазначити, що згідно з вексельним законодавством України (за деякими обмеженнями щодо товарності видачі векселя) операції 1а, 2б, 2в, 3а, 3б, 3в, 4а, 4б, 4в не потребують ліцензування.

Крім опису технології проведення вищеназваних операцій, у положенні мають бути відображені такі питання:

■ умови переврахування векселів Національним банком України у комерційних банків;

■ умови проведення операцій із векселями, номінованими в іноземній валюті;

■ особливості проведення операцій із векселями в рамках торговельного і неторговельного оборотів.

У науково-практичному коментарі до вексельного закону варто було б, зокрема, подати:

■ термінологію вексельного обігу (тлумачний словник вексельної термінології);

■ положення щодо вирішення питань про викрадені, знищені та втрачені векселі (процедури віндикації та амортизації);

■ положення про векселі, що підлягають оплаті двом і більше особам, а також положення стосовно векселів, за якими є два і більше платників і (або) векселедавців;

■ можливі застереження вексельного договору (вексельні застереження, які мають вексельне, цивільно-правове або ж які не мають ніякого юридичного значення). Перелік реквізитів і можливих застережень вексельного договору подано у таблиці.

ІНФРАСТРУКТУРНІ УМОВИ

Передусім, на нашу думку, варто було б створити:

1. Саморегульовану організацію, скажімо, Професійну асоціацію учасників вексельного ринку (її головними учасниками повинні стати банки), яка мала б такі основні завдання:

■ визначення кола професійних учасників вексельного ринку і кваліфікаційних вимог щодо їх діяльності;

■ визначення статусу професійних учасників вексельного ринку (банків, кредитно-фінансових установ, вексельних центрів, акцептних, облікових і вексельних домів та контор), розробка типових положень про їхню діяльність, правил поведінки професійних учасників вексельного ринку;

■ ведення реєстру професійних учасників вексельного ринку;

■ розробка й узагальнення звичаїв вексельного обігу в Україні. Необхідно врахувати міжнародний досвід, щоб запобігти колізіям;

■ надання роз'яснень із питань вексельного обігу, вирішення конфліктних ситуацій;

■ розробка базового науково-методичного забезпечення і сприяння виданню науково-методичної літератури;

■ захист інтересів суб'єктів підприємницької діяльності в органах державного управління;

■ навчання і атестування фахівців вексельного ринку, видача кваліфікаційних свідоцтв;

Коментар. *Система атестування повинна включати:*

— встановлення відповідності осіб, які працюють на вексельному ринку, мінімальним кваліфікаційним вимогам;

— створення умов, за яких вказані особи могли б підтвердити свою кваліфікацію.

Для цього необхідні:

а) методичне забезпечення (програми, екзаменаційні питання, навчальні посібники);

б) організаційна структура (згодом — поширена на всі регіони);

в) технологічне забезпечення;

■ розробка і подання на розгляд проектів законодавчих і нормативних документів або ж змін до них;

■ розробка документів, що визначають порядок створення і діяльності Вексельної палати.

2. Вексельну палату при Професійній асоціації учасників вексельного ринку з такими основними завданнями:

■ збір і надання зацікавленим особам інформації про опротестовані векселі та осіб, з яких знято протести;

■ розробка і організація схем вексельного обігу та заліку боргів;

■ збір і надання зацікавленим особам інформації про векселі, положення про емісію, обіг і погашення яких реєструються в НБУ, Державній комісії із цінних паперів і фондового ринку та у Міністерстві юстиції України.

А функції ДКЦПФР — це передусім організація контролю за діями та операціями учасників вексельного ринку і встановлення мінімальних кваліфікаційних вимог до його суб'єктів. □

До уваги читачів!

Побачив світ новий журнал "Market Maker"
(донедавна — "UFE Review")
"Market Maker" —
видання про різні сегменти фінансового ринку,
які створюються в Україні, і про тих, хто їх формує.
Передплатний індекс у Каталозі
періодичних видань України: 40856.

ІНФОРМАЦІЯ ІЗ ПЕРШОДЖЕРЕЛ

Зміни і доповнення до "Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України"[1], внесені за період із 11 березня по 15 квітня 1998 р.

А. Зміни і доповнення до офіційного списку комерційних банків України

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний фонд, грн.	Дата реєстрації банку	Номер реєстрації	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Акціонерний комерційний "УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК"	ВАТ	3 244 000	30.01.1992 р.	83	м. Київ, вул. Марини Раскової, 15
Акціонерно-комерційний банк "ІНТЕРБАНК"	ВАТ	6 516 000	23.03.1992 р.	93	м. Київ, вул. Індустріальна, 27
Акціонерний поштово-пенсійний банк "АВАЛЬ"	ВАТ	34 673 873	27.03.1992 р.	94	м. Київ, вул. Лєскова, 9
Акціонерний комерційний банк "ГЕОСАНТРІС"	ВАТ	6 390 000	10.12.1992 р.	133	м. Київ, вул. Щербакова, 35
Комерційний банк "УКРУНІВЕРСАЛБАНК" (колишній КБ "БЕРЕГИНЯ")	ТОВ	2 130 442	17.11.1993 р.	213	м. Біла Церква, вул. Росьова, 6
Дніпропетровська область					
Акціонерний комерційний банк "ПІВДЕНКОМБАНК"	ВАТ	12 148 910	03.10.1991 р.	12	м. Дніпропетровськ, вул. Рогальова, 12
Комерційний банк "ПРИВАТБАНК"	ТОВ	60 000 000	19.03.1992 р.	92	м. Дніпропетровськ, Набережна Перемоги, 50
Запорізька область					
Акціонерний банк "ТАВРІДА-БАНК"	ВАТ	3 514 700	21.10.1991 р.	45	м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, 60-б
Акціонерний банк "ЕЛІТА"	ВАТ	10 007 000	17.11.1993 р.	211	м. Запоріжжя, вул. Добролюбова, 22
АР Крим і м. Севастополь					
Комерційний банк "ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ"	ТОВ	3 700 000	22.06.1992 р.	118	м. Сімферополь, вул. Більшовицька, 24
Кримський комерційний банк "КРИМ-ЮРТ"	ТОВ	2 126 890	20.01.1994 р.	225	м. Сімферополь, вул. Ракетна, 10
Одеська область					
Акціонерний комерційний банк "АРМАНД"	ЗАТ	2 355 000	05.11.1993 р.	206	м. Одеса, пл. Куликове Поле, 1
Акціонерний комерційний банк "ІМЕКСБАНК"	ВАТ	4 000 000	29.03.1994 р.	241	м. Одеса, просп. Т.Шевченка, 8-а
Чернігівська область					
Акціонерний комерційний банк "ПОЛІКОМБАНК"	ЗАТ	7 000 000	18.08.1994 р.	249	м. Чернігів, вул. Київська, 3

Б. Зміни і доповнення до переліку операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України

Назва банку	Юридична адреса	Номер ліцензії	Дата одержання ліцензії	Операції, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію НБУ
Київська область				
Комерційний банк "ДЕМОСБАНК"	м. Київ, вул. Волоська, 16/17	67	18.03.1998 р.	1,3,4,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20, 21,22,26,27,28,29,30,31,32,33,34
Акціонерний комерційний банк "ІНТЕГРАЛ"	м. Київ, просп. Перемоги, 52/2	81	18.03.1998 р.	1,3,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20, 21,22,23,26,27,28,29,30,31,32,33,34,2
Акціонерний інноваційний банк "УКРІНБАНК"	м. Київ, вул. Інститутська, 12-а	23	26.03.1998 р.	1,3,7,11,26,27,32,33,15,16,17,19,20,21, 22,23,30,4,6,8,10,12,13,14,31,29,2
Акціонерний комерційний банк "ПРАВЕКСБАНК"	м. Київ, Кловський узвіз, 9/2	7	26.03.1998 р.	1,3,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20, 21,22,23,26,27,28,29,30,32,33,34,31,4,2,5
Акціонерний комерційний банк "НАДРА"	м. Київ, вул. Пушкінська, 42/4	21	26.03.1998 р.	1,3,4,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20, 21,22,23,26,27,28,29,30,31,32,33,34,35,2
Акціонерний банк "СИНТЕЗ"	м. Київ, вул. І. Кудрі, 5	30	26.03.1998 р.	3,6,7,8,9,10,11,13,15,16,19,20,27,30,32,33,1,26,17,21,29,31,4,12,14,28,34
Акціонерний банк "ОЛ-БАНК"	м. Київ, вул. Марини Раскової, 19	11	26.03.1998 р.	1,2,3,4,6,7,8,9,10,11,12,13,15,16,17,19,20, 21,22,23,26,27,28,29,30,31,32,33,34,5
Комерційний банк "ІНКОМБАНК-УКРАЇНА"	м. Київ, бул. Дружби Народів, 38	174	26.03.1998 р.	1,2,3,6,7,8,9,10,11,12,13,14,27,28,29, 30,31,32,33,34,15,16,17,19,20,21,22,4,23
Акціонерний банк "ІНГ БАНК УКРАЇНА"	м. Київ, вул. Комінтерну, 28	190	26.03.1998 р.	3,6,7,11,13,10,15,17,19,20,21,22,23,28,31,32,30,33
Дніпропетровська область				
Комерційний банк "ПРИВАТБАНК"	м. Дніпропетровськ, Набережна Перемоги, 50	22	18.03.1998 р.	1,3,4,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20,21,22,23, 26,27,28,29,30,31,32,33,34,35,5
Акціонерний комерційний банк "ПІВДЕНКОМБАНК"	м. Дніпропетровськ, вул. Рогальова, 12	44	26.03.1998 р.	1,2,3,4,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20,21, 22,23,26,27,29,30,31,32,33,34
АР Крим і м. Севастополь				
"ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК"	м. Сімферополь, вул. К.Лібкнехта, 5	120	18.03.1998 р.	1,3,4,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20,21,22,27,29,28,30,31,32,33,34,5
Акціонерний комерційний банк "ТАВРІЯ"	м. Сімферополь, вул. Севастопольська, 4	139	26.03.1998 р.	1,3,6,7,8,9,10,11,12,13,15,16,17,19,20,21,22,23,27,30,32,33,4,5,29,31,14,28
Луганська область				
Комерційний банк "УКРКОМУНБАНК"	м. Луганськ, вул. Оборонна, 20	149	26.03.1998 р.	1,3,6,7,8,9,11,12,13,15,16,18,19,20,27,30,31,33,5

[1] "Офіційний список комерційних банків України та перелік операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України" опубліковано у "Віснику НБУ", № 4, 1998 р. Дані, що змінилися, виділені червоним кольором. Назви банків подаються за орфографією реєстраційних записів.

Львівська область				
Акціонерне товариство "ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК" (АТ ЗУКБ)	м. Львів, вул. Наукова, 7-а	43	18.03.1998 р.	1,3,4,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20,21,22,23, 26,27,28,29,30,31,32,33,34,2
Одеська область				
Акціонерний банк "ПОРТО-ФРАНКО"	м. Одеса, вул. Пушкінська, 10	129	26.03.1998 р.	1,3,6,7,8,9,10,11,12,13,15,16, 17,19,20,21,22,27,30,31,33,2
Акціонерний комерційний банк "АРКАДІЯ"	м. Одеса, просп. Маршала Жукова, 83	162	13.04.1998 р.	1,3,6,7,8,9,10,11,13,26,27,30,32,33,12,14,28,29
Полтавська область				
Акціонерний комерційний банк "АВТОКРАЗБАНК"	Полтавська обл., м. Кременчук, вул. Київська, 8	147	26.03.1998 р.	1,2,3,6,7,8,9,10,11,12,13,15,16,18, 19,20,21,27,30,31,32,33,17
Харківська область				
Акціонерний комерційний інноваційний банк "УКРСИББАНК"	м. Харків, просп. Московський, 60	75	18.03.1998 р.	1,3,4,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20, 21,22,23,27,28,29,30,31,32,33,34,35,26,5
Херсонська область				
Акціонерний комерційний банк "ГАРАНТ"	м. Херсон, вул. Комкова, 76-а	154	26.03.1998 р.	1,3,6,7,11,26,27,32,33,9,13,29,31,30,10

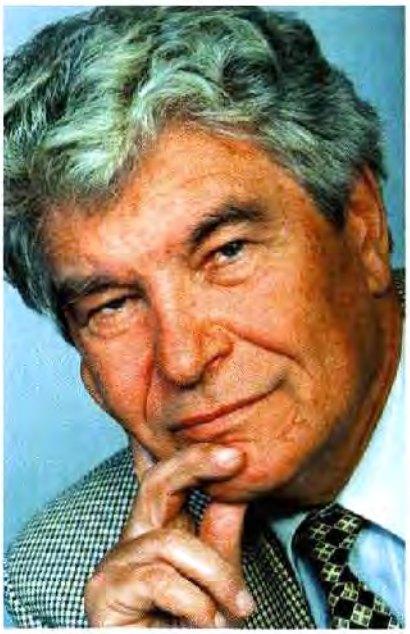
Банки, вилучені з Книги реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ у березні 1998 р.

Назва банку	Номер реєстрації банку	Дата реєстрації банку	Дата закриття банку	Підстава для закриття банку
АКБ "ДНІПРО"	13	03.10.1991 р.	06.03.1998 р.	Рішення Комісії з питань банківського нагляду НБУ № 306 від 06.03.1998 р.
КБ "ПАРИТЕТ"	146	22.01.1993 р.	13.03.1998 р.	Рішення Комісії з питань банківського нагляду НБУ № 326 від 13.03.1998 р.
АКБ "РОСЬ"	85	13.02.1992 р.	13.03.1998 р.	Рішення Комісії з питань банківського нагляду НБУ № 325 від 13.03.1998 р.
КБ "ФДС"	244	25.04.1994 р.	26.03.1998 р.	Рішення Комісії з питань банківського нагляду НБУ № 345 від 26.03.1998 р.
КБ "ГЕОБАНК"	140	10.01.1993 р.	26.03.1998 р.	Рішення Комісії з питань банківського нагляду НБУ № 347 від 26.03.1998 р.

Перелік представництв українських комерційних банків в Україні

Назва представництва банку	Дата реєстрації	Адреса
Київське представництво АБ "АВТОЗАЗБАНК"	28.06.1995 р.	м. Київ, вул. Предславинська, 43/2
Київське представництво АБ "ІКАР-БАНК"	01.09.1995 р.	м. Київ, бул. Я.Гашека, 15
Чернігівське представництво УКРЕКСІМБАНКУ	19.01.1996 р.	м. Чернігів, вул. Кирпоноса, 16
Київське представництво АКБ "ЕЛІТА"	26.04.1996 р.	м. Київ, вул. Інститутська, 4
Київське представництво АБ "ТАВРІДА-БАНК"	02.08.1996 р.	м. Київ, вул. Кржижановського, 3
Маріупольське представництво УКРЕКСІМБАНКУ	05.11.1996 р.	Донецька обл., м. Маріуполь, вул. Бахчіванджі, 5
Київське представництво АБ "МЕТАЛУРГ"	27.11.1996 р.	м. Київ, Майдан Незалежності, 2, к.452
Київське представництво КБ "ІМЕКСБАНК"	04.04.1997 р.	м. Київ, вул. Л. Первомайського, 4
Сумське представництво УКРЕКСІМБАНКУ	22.04.1997 р.	м. Суми, вул.Кірова, 21
Львівське представництво ПУМБ	22.08.1997 р.	м. Львів, вул. Чайковського, 17
Київське представництво АБ "АРМАНД"	10.10.1997 р.	м. Київ, просп. Червоних козаків, 8

Матеріали підготував Андрій Ільницький, економіст відділу досьє банків управління координації з питань банківського нагляду НБУ.

Слово про Гетьмана

Невимовним болем у серцях тисяч людей відгукнулася звістка про вбивство Вадима Петровича Гетьмана. Нація, якій пощастило мати на землі такого представника — талановитого державного діяча, банкіра-реформатора, організатора банківської справи в Україні, активного учасника становлення нашої державності, — враз осиротіла... Пішов із життя ще повний сил та енергії далекоглядний і перспективний політик, фінансист від Бога, пішов не з волі Господньої — від рук убивць, які явно боялися цієї геніальної, мудрої людини, котра завжди мала тверду позицію, була незалежною і непідкупною.

В.П.Гетьман народився 12 липня 1935 року в селі Снітин Лубенського району Полтавської області. 1956 року закінчив Київський фінансово-економічний інститут. Трудову діяльність починав у Запорізькій обласній конторі Сільгоспбанку СРСР з посади старшого інспектора. Пройшов школу Мінфіну, органів народного контролю. Працював завідуючим новоствореним відділом цін, головою обласної планової комісії Запорізького облвиконкому. У 1975 році В.П.Гетьмана призначили першим заступником голови Держкомітету України по цінах, на цій посаді він працював понад 12 років. У кінці 1980-х, коли ліквідувалася система централізованого банку і почали створюватися спеціалізовані банки, В.П.Гетьман став першим головою правління Агропромбанку.

Із 24 березня по 18 грудня 1992 року В.П.Гетьман працював Головою Правління Національного банку України. Під час головування В.П.Гетьмана в НБУ було розпочато утворення стабілізаційного фонду національної грошової одиниці України, створено єдиний розрахунково-касовий центр НБУ, здійснено перехід на розрахунки з державами СНД через коррахунки, відкриті Національним банком, запроваджено електронну пошту.

Для історії вистачило б єдиного факту, щоб пам'ятати це ім'я вічно: підпис В.П.Гетьмана стоїть на перших гривнях незалежної України. Але він зробив невимірно більше. Був одним із ініціаторів створення вітчизняної платіжної системи, організатором виготовлення національної валюти. З іменем В.П.Гетьмана пов'язаний вступ України до Міжнародного валютного фонду, Європейського банку реконструкції та розвитку, створення Української міжбанківської валютної біржі, головою біржового комітету якої він був до останнього дня життя.

В.П.Гетьман нагороджений Почесною відзнакою Президента України, удостоєний ордена "Знак Пошани", звання "Заслужений економіст України".

...Хід історії значною мірою залежить від особистостей. Великий той народ, який може дати людству таких розумних, по-державному мислячих і налаштованих на добро лідерів. Вадим Гетьман протягом восьми років був народним депутатом України, в парламенті працював заступником голови Комітету з питань фінансів і банківської діяльності, очолював депутатську групу "Незалежні". Він активно працював над створенням законодавчої бази нашої незалежної держави — був автором і співавтором законів України "Про ціни і ціноутворення", "Про банки і банківську діяльність", очолював робочу групу з розробки Закону України "Про Національний банк України". Неоціненний внесок зробив депутат Гетьман у підготовку проекту Конституції України, завоювання нашою державою авторитету у фінансових і банківських колах світу. Свідченням того, що В.П.Гетьман — неординарна особистість, є його визнання загальнонаціональною програмою "Людина року". Торік він став лауреатом у номінації "Парламентарій року". Нинішнього року легендарного гетьмана українських фінансів було визнано кращим у номінації "Фінансист року".

22 квітня 1998 року Вадима Гетьмана не стало. У тих, хто любив і поважав Вадима Петровича, не стало одночасно батька, вчителя, наставника, вірного товариша, доступного і щирого порадника. Важко повірити в це. Адже прізвище Гетьмана для багатьох із нас завжди асоціювалося із життєлюбством, молодістю, силою, впевненістю. Він цінував та розумів мистецтво і спорт, підтримував артистів, спортсменів, як один із найактивніших членів редколегії журналу "Вісник Національного банку України" допомагав його становленню, вболівав за долю видання, ніколи не залишався осторонь проблем журналу.

Багатьом із тих, для кого день прощання з Вадимом Гетьманом залишиться днем трауру на все життя, він подарував крила.

У скорботі застигли всі ми. Низько вклоняємося нашому Вчителю. Світла пам'ять про Вадима Петровича, допоки ми живі, житиме в нас.

Правління Національного
банку України,
редколегія журналу "Вісник
Національного банку України".

ПРАКТИКА, ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ

Банк, що знайшов своє місце на ринку

Нещодавно у більшості комерційних банків країни відбулися збори акціонерів, на яких було підбито підсумки діяльності за рік, розроблено стратегію і тактику подальшої діяльності. Редакція нині аналізує річні звіти багатьох кредитно-фінансових інститутів країни і має намір розповісти читачам журналу про найцікавіший досвід у їхній роботі.

Експрес-аналіз виявив кілька яскраво виражених тенденцій. Одна з них полягає у тому, що особливо динамічно опановують ринок банківських послуг кредитно-фінансові інститути нової хвилі. Зокрема — акціонерний комерційний банк "ТК Кредит". Кореспондент "Вісника НБУ" попросив представників цього банку поділитися секретами поліпшення основних показників його діяльності.

Ірина Бушуєва,
голова правління АКБ "ТК Кредит".

З приємністю констатую: складний етап становлення, який упродовж кількох років долали українські банки нової хвилі, для нас завершився благополучно. АКБ "ТК Кредит", як кажуть, вижив, вистояв, знайшов своє місце у банківській системі країни і нині "нарощує м'язи".

Ми розуміємо — щоб швидко і динамічно розвиватися, потрібно робити все, що належить, але передусім те, чого ще не роблять інші. Наш банк — один із небагатьох, який працює з готівковими валютами понад тридцяти країн світу. Це дало нам змогу утвердитися на регіональному ринку банківських послуг. Стратегією розвитку АКБ "ТК Кредит", яку нещодавно схвалили загальні збори акціонерів, передбачено низку заходів для подальшого опанування цього ринку.

В Україні банківська система лише починає повноцінно функціонувати, грошових засобів недостатньо. Тому у наших умовах структура банку набуває особливого значення. Маючи кошти, досконало структурований банк творитиме дива.

— Багатьом українським банкам, зокрема вашому, вдається успішно працювати й у складних умовах перехідного періоду. Завдяки чому?

— По-перше, завдяки професіоналізму працівників. Наш колектив, як і банк, порівняно невеликий, зате — це команда. Існуюча структура дає можливість людям працювати творчо, не боятися ризикувати, звісно — в розумних межах.

По-друге, завдяки орієнтації банку на клієнта.

По-третє, завдяки нашій орієнтації на неторговельні операції. Ми виграємо за рахунок постійного нарощування оборотів — за операціями із готівковою валютою, з дорожніми чеками, пластиковими картками тощо.

Вікторія Ямшанова,
начальник валютного управління АКБ "ТК Кредит".

Один із секретів нашого успіху всім відомий, хоча далеко не всі поспішають застосовувати його на практиці. Це низькі тарифи на послуги. Наші комісійні відсотки купівлі і продажу іноземних валют у готівковій і безготівковій формі — одні з найнижчих у банківській системі України. Це приваблює клієнтів. Дещо поступившись ціною, ми змушені надолужувати за рахунок збільшення кількості операцій. Важливий також індивідуальний підхід до кожного клієнта, надання клієнтам консультацій із фінансових питань.

Наші спеціалісти налагоджують і підтримують ділові контакти із туристичними фірмами, посольствами і консульствами іноземних держав, розміщують інформацію про послуги банку в туристичних журналах і каталогах. Нині ми працюємо з 33 валютами країн світу. Постійно аналізуємо кожну з них. Усі вони на даний час робочі.

— Вигідно працювати з валютами, які ми раніше називали валютами II групи Класифікатора НБУ?

— Цілком.

— Чому інші банки не виявляють до них зацікавлення?

— Мабуть, дається взнаки певний стереотип мислення: мовляв, не царська це справа... А по-друге, більшість банків побоюється залишатися на ніч із непроданою валютою. Простіше — купити і продати протягом дня долари. Ми йдемо на цей ризик, знаючи з досвіду, що він виправданий. Справді, куплену нами певну кількість різних валют, як правило, протягом робочого дня не розкуповують. Але за кілька днів ми її реалізовуємо. Заробляємо на маржі більше, ніж могли б заробити на купівлі-продажу доларів США у відповідному еквіваленті до цих валют.

Олександр Кобзар,
начальник відділу неторговельних операцій АКБ "ТК Кредит".

Попит на інші валюти, крім доларів США і німецьких марок, звичайно, менший, але він є, і банківська сфера не може його ігнорувати. Опанувавши цю частину ринку, ми намагаємося також стимулювати цей попит. Для клієнтів із туристичних фірм передбачено суттєві скидки: вони мають змогу придбати валюту країни, у яку їдуть, за вигіднішим для себе курсом, ніж він на цей час склався там.

Варто також мати на увазі, що в будь-якому разі до Франції вигідніше їхати із французькими франками, до Естонії — з естонськими кронами, до Фінляндії — з фінськими марками... Мандрівники можуть зекономити і час, і значні суми коштів на курсових різницях. Адже курс у банку "ТК Кредит" вищий, ніж у країнах, із валютою яких він працює. Ми можемо запропонувати колегам із комерційних банків готівкові іноземні валюти, з якими працюємо, за безготівкові гривні. Наприклад, для видачі їхнім клієнтам на витрати на закордонні відрядження.

Окрім обміну валюти, клієнти можуть одержати у нашому банку дозвіл на її вивезення за кордон (за формою № 01), купити дорожні чеки "Томас Кук", "Американ експрес" у доларах США і німецьких марках. У найближчій перспективі — реалізація дорожніх чеків у англійських фунтах, французьких франках.

***

Підсумовуючи розмову, голова правління АКБ "ТК Кредит" І.В.Бушуєва зазначила:

— Нині наш банк зорієнтований в основному на клієнтів із середнім рівнем достатку. Обслуговування великих клієнтів передбачає можливість кредитування, для чого потрібні значні кошти. Ми до цього прагнемо. Одне з головних завдань на сьогодні — значно збільшити статутний фонд. А це означає — збільшити пасиви, власні кошти, реалізувати цілу низку запланованих програм.

Своє майбутнє ми пов'язуємо, зокрема, з активною інвестиційною діяльністю, перспективи якої досить реальні.

— Щиро бажаємо вам успіхів!

Розмову вів Андрій Папуша, "Вісник НБУ".

Подписной индекс 40388

ФОНДОВЫЙ РЫНОК

ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ
ЕЖЕНЕДЕЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ

- новости в мире бизнеса и политики;

- статистические данные, аналитические обзоры и экономические прогнозы;

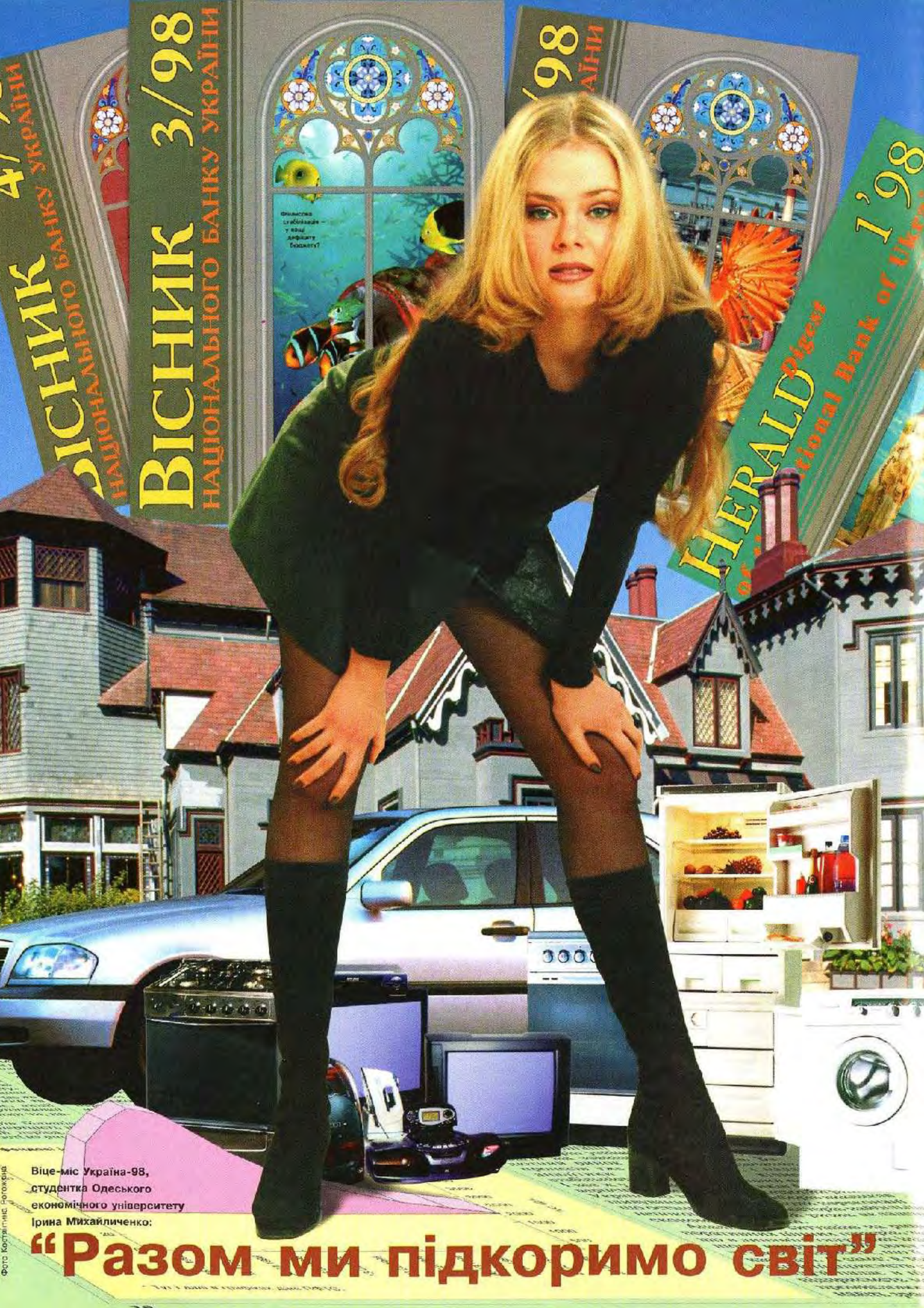
- практические рекомендации по работе на фондовом рынке;

- сводные таблицы котировок ценных бумаг;

- информация о банковских ставках, состоянии валютного рынка и сертификатных аукционах

Адрес редакции:
г. Киев-32, ул. Жилянская, 87/30, корп. 105
E-mail: red@fondrn.kiev.ua

Тел. редакции:
(044) 225-50-55; 225-72-45; 221-38-03; 221-38-56

Віце-міс Україна-98,
студентка Одеського
економічного університету
Ірина Михайличенко:

"Разом ми підкоримо світ"

Фото Костянтина Потоцкіна